

БИЛТЕН

9
2001

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, септември 2001

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	5
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори во земјите - кандидати за прием во Европската Унија	5
Бруто домашен производ	6
Цени	6
Работна сила (според Анкетата на работната сила)	7
Надворешно-трговска размена	7
Индустриско производство	8
Цени	8
Надворешно-трговска размена	10
Надворешен долг	11
Табела 3: Состојба на надворешниот долг	11
Буџетски приходи	12
Табела 4: Приходи на Централниот буџет на Република Македонија	13
Буџетски расходи	14
Табела 5: Расходи на Централниот буџет на Република Македонија	15
Табела 6: Буџет - Централна државна власт	16
Табела 7: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	17
Табела 8: Фонд за здравствено осигурување	18
Табела 9: Републички завод за вработување	19
Табела 10: Фонд за магистрални и регионални патишта	20
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	21
Табела 11: Македонска берза - извештај за тргување од 01.08 до 31.08.2001	22
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	23
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	23

СТАТИИ

Економијата се фокусира на таргетирање	24
м-р Зоран Ставрски - Економски осврт кон граѓанските војни	26
Меѓународната заедница го поврзува одржувањето на донаторската конференција со исполнување на одредени услови,	
Интервју со г-ѓа Евелин Херфкенс, министер за развој на Кралството Холандија	33
Филимена Маневска - Корупција во јавните служби	36
Проф. д-р Симеон Гелевски - Систем на финансирање и вреднување на работата на органите на управата	40
Хари Костов - Стратегијата и приоритетните цели на банкарството во Република Македонија ...	42
Кирил Пендев - Реформите во платниот систем - промени за сите	46
Љубе Рајевски - Управување со ризик во банкарското работење	48
Гордана Јанкулоска / Горан Трајковски - Новините во Законот за трговски друштва - предизвик за странски вложувања	52
Емилија Белогаска - Странските директни инвестиции во процесот на приватизација во Република Македонија	55
Константинос Теодосијадис - Искуствата на грчките инвеститори во Република Македонија	59
Марија Костовска - Република Македонија и Парискиот клуб на кредитори	61
Ефка Индова - Состојбите на пазарот на труд во Република Македонија	64
Гордана Ивановиќ - ЕВРО - Парична единица на Евролендот	72
Љупка Миндошева - Финансиски заеми и политика на позајмување на ММФ	76

ПОЧИТУВАНИ,

Септември е секогаш возбудлив. Носи промени, нови почетоци и често носи нервоза.

Во најтешката економска година на Р. Македонија, септември е исто така „нервозен“, главно заради политичките исчекувања од измените на Уставот во Парламентот кои всушност се очекува да бидат разврска во оваа крвава драма.

Во Министерството за финансии течат разговорите со мисијата на ММФ на кои се креираат основните економски параметри за оваа година (реди-зајнирање) и особено за следната година. Оваа тешка економска година во која земјата беше во војна ќе има силно влијание на следната. Сепак, следната година ќе биде година на опоравување и нормализирање на економските текови, после сите економски турбуленции што ни се случија ненадејно, откога во февруари земјата беше нападната.

Паралелно на ова се одвиваат подготовките за донаторската конференција која треба да се одржи во Брисел во организација на ЕУ и Светската банка.

Оваа година, како што може да се види во Програмата на Министерството за финансии објавена во Билтенот број 2/2001, требаше да биде година во која земјата која лани направи економски пресврт и тргна по нагорна линија, требаше да организира инвеститорска конференција. На оваа конференција требаше на поголем број инвеститори да им се презентираат голем број проекти како можност за инвестирање во земјата која за една година ја модернизира речиси целокупната правно-финансиска легислатива, склучи со поголем број земји договори за слободна трговија, изврши либерализација на повеќе полиња во економијата, направи голем економски раст итн. итн. и направи многу за да има со што да се пофали пред инвеститорите.

Како и да е, соочени со она што ни се случи од февруари, принудени сме привремено да се вратиме на „старите патеки“ - донаторска конференција, и тоа најмалку оваа и следната година. Тоа е само дел од последиците од нападот на терористите.

Во меѓувреме и други држави позначително го почувствуваа оружјето на тероризмот. Нападот на терористите на САД не само што однесе илјадници човечки жртви, туку ја втурна најголемата економска сила на светот во период на економска рецесија и неизвесност, што секако силно ќе влијае на целокупната светска економија.

Месецов е интересен и по тоа што ги правиме завршните чекори на два проекта кои ќе бидат најголеми чекори во правец на заштита на малцинските акционери.

Првиот е влегувањето во владина и парламентарна процедура на Законот за превземање на компании, чија главна цел е давање подеднаква можност на сите акционери во една компанија да ги согледаат и проценат состојбите кога постои кандидат за превземање на компанијата, и обезбедува многу поголема транспарентност во превземањето, проследена со низа процедури и постапки. Законот е подготвен согласно со регулативите и стандардите на ЕУ.

Вториот чекор е основањето на Централниот депозитар за хартии од вредност. Основањето на оваа институција од страна на банките и брокерските куќи, а по иницијатива и организација на Министерството за финансии, ќе ги оневозможи сите малверзации што во минатото менаџерите на акционерските друштва понекогаш им ги правеа на малцинските акционери, особено акционерите од редот на вработените. Од моментот кога берзата стана електронска овој проект е и многу полесно да се спроведе. Двата проекти, покрај другото, се и претходница на најавеното линкување на македонската и љубљанската берза кое се очекува да се случи во првата половина на 2002 година.

Во длабока фаза навлегоа и подготовката на националната платежна картичка како и проектот за воведување фискални каси со читачи на платежни картички во целокупната малопродажба.

Во последна фаза на подготовка се и новиот Закон за осигурување, Законот за финансиски лизинг, измените на Законот за јавни набавки и законската легислатива за електронска трговија и банкарство.

Во Министерството сè уште се работи неуморно. И покрај лошата атмосфера која секако делува негативно кај сите

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии



нас, сепак најголемиот дел од проектите ќе се завршат навреме, или со незначително задоцнување.

Сепак, најголема грижа и ангажман во овој период ни е макроекономската стабилност која засега и покрај сите надворешни удари е стабилна и под контрола без превземање на административни мерки. Фискалната страна која оваа година беше крајно флексибилна (заради војната) беше успешно следена од монетарната страна. Таква соработка имаше и минатата година, но тогаш на сметка на рестрик-

тивната фискална политика, имавме либерална монетарна политика што успешно резултираше. Но, тоа беше во нормално време и нормални услови. Сега условите се различни. Затоа, мора различно да се делува. Нештата секогаш мора да се антиципираат однапред. Мора да се биде постојно буден, а и да се будат подзаспаните. Задоцнетите реакции најчесто скапо чинат.

Никола Груевски



ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	2.9	2.7	5.1 *
Инфлација (просек)	%	349.8	121.8	15.9	3	4.4	1.2	-1.1	5.8 **
Инфлација (крај на период)	%	229.6	55.4	9.2	0.2	4.5	-1	2.3	6.1 **
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.8	-0.1	3.5
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3
Извоз (Ф.О.В.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *
Увоз (Ф.О.В.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.31	-0.11	-0.13 ***
како % од БДП	%	0.6	-4.7	-5.0	-6.5	-7.4	-8.7	-3.0*	-3.4 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.34	0.46	0.71
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	2.1	2.3	3.1	3.5 *
Надворешен долг	USD млд.	n.a.	n.a.	1.44	1.17	1.13	1.40	1.44	1.43 *
како % од БДП	%	n.a.	n.a.	32.3	26.6	30.5	41.5	43.4	45.7 *

* Претходни податоци

** Во 2000 година инфлацијата е прикажана преку трошоците на живот.

*** Податокот е заклучно со 30.11.2000

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

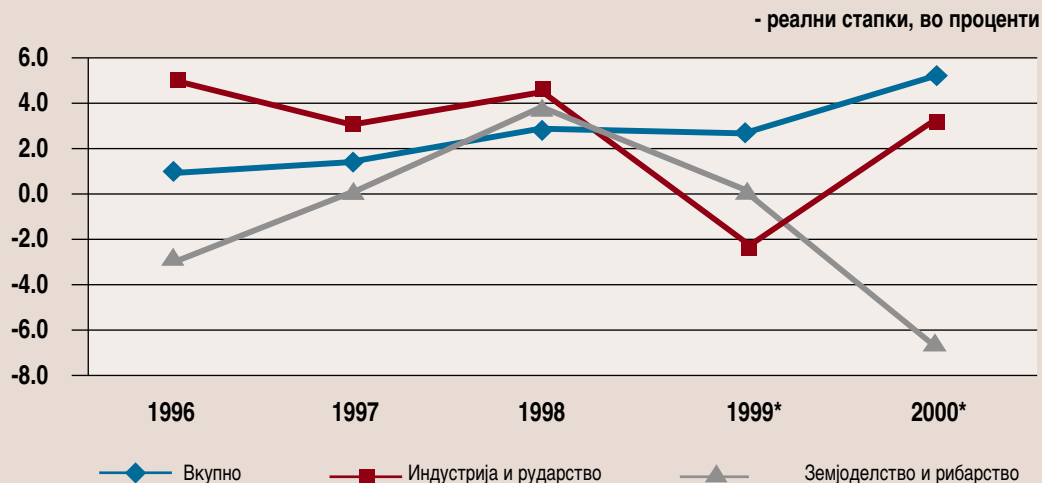
ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Кандидати за прием во Европската унија	1.9	3.8	3.9	4.3	11.2	13.1	9.9	6.4	-5.8	-5.2	-5.0	-4.8
Бугарија	2.4	5.0	5.0	5.0	2.6	10.4	8.5	3.2	-5.5	-5.5	-4.4	-3.9
Кипар	4.5	5.0	4.5	4.0	1.8	4.1	2.7	2.7	-4.5	-8.0	-5.3	-4.6
Чешка република	-0.8	3.1	3.0	3.5	2.1	3.9	4.2	4.4	-3.0	-4.8	-4.7	-4.3
Естонија	-1.1	6.4	5.5	5.5	3.3	4.0	5.0	2.8	-5.8	-6.7	-7.2	-6.7
Унгарија	4.5	5.3	4.9	4.7	10.0	9.8	8.5	6.4	-4.3	-3.5	-5.1	-5.1
Латвија	1.1	5.5	6.0	6.0	2.4	2.7	2.1	3.0	-9.7	-7.2	-6.6	-5.5
Литванија	-4.2	2.7	3.2	3.8	0.8	1.0	1.3	2.6	-11.2	-6.9	-6.7	-6.3
Малта	3.5	3.2	4.3	3.3	2.5	2.5	2.5	2.5	-3.7	-3.9	-3.7	-3.1
Полска	4.1	4.1	4.0	4.5	7.3	10.1	7.0	5.0	-7.5	-6.1	-5.4	-5.0
Романија	-3.2	2.0	3.0	4.0	45.8	45.7	34.2	16.4	-3.8	-3.7	-4.4	-4.8
Словачка	1.9	2.2	3.1	4.4	1.7	12.0	6.9	6.0	-5.7	-3.6	-4.8	-4.9
Словенија	5.2	4.9	4.5	4.0	6.2	8.9	7.0	5.0	-3.9	-3.2	-2.7	-2.4

¹⁾ Годишен просек.²⁾ Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, May 2001, International Monetary Fund, Washington D.C.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД



Извор: Државен завод за статистика

* Претходни податоци

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ¹⁾	3,351	3,390	3,439	3,540	3,633	3,290

Извор: Државен завод за статистика

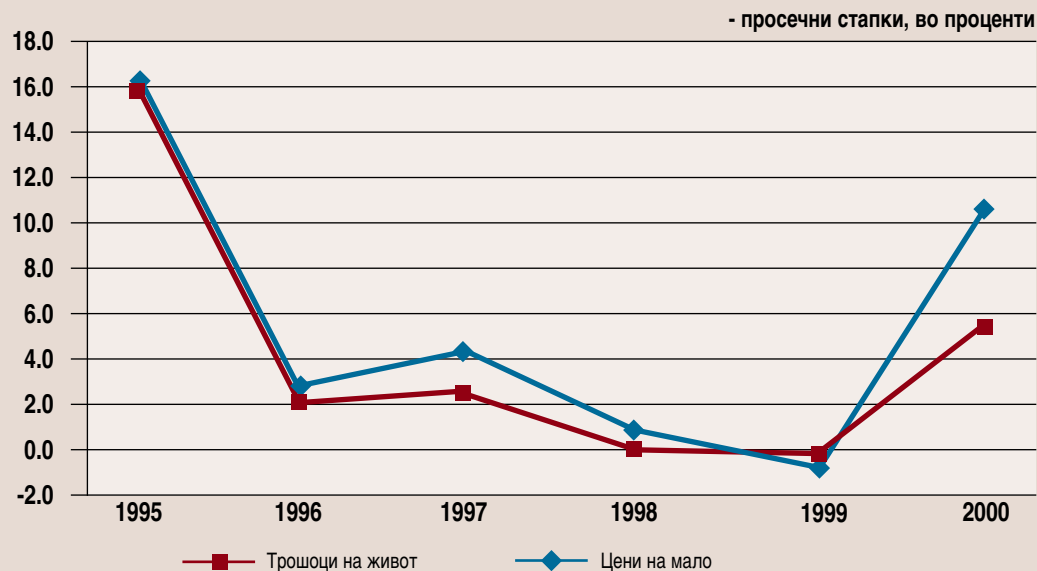
	- во САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ по жител¹⁾	1,705	1,709	1,722	1,763	1,796	1,885

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

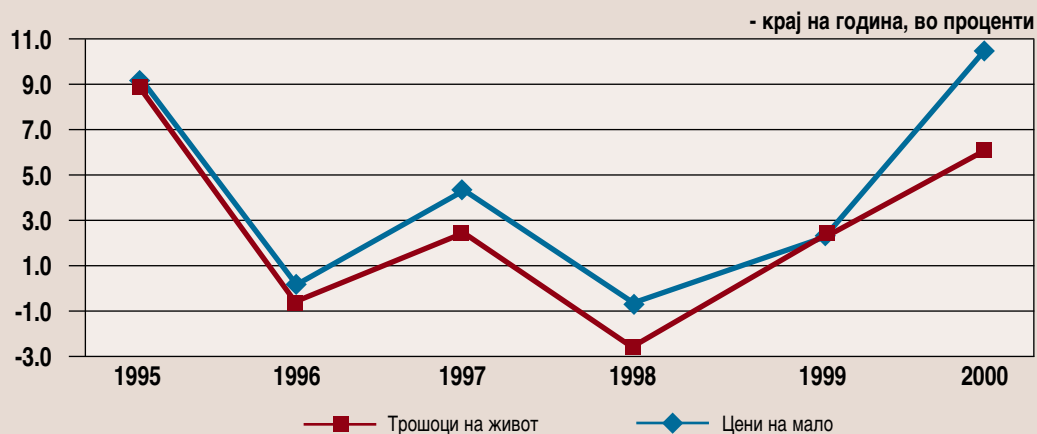


	- просечни стапки, во проценти					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6

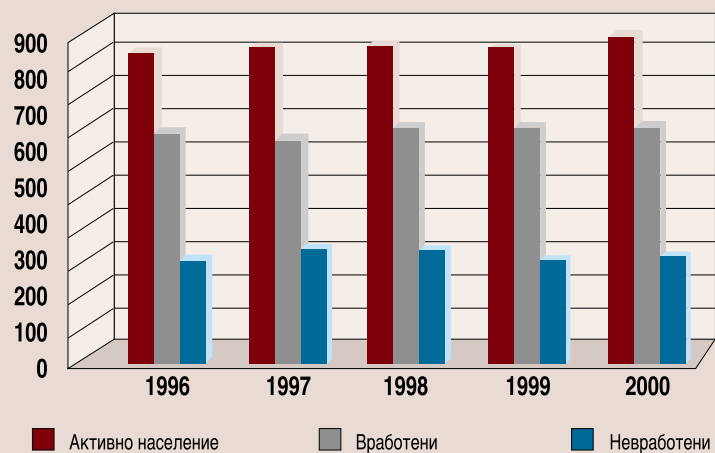
Извор: Државен завод за статистика

	- крај на година, во проценти					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8

ЦЕНИ



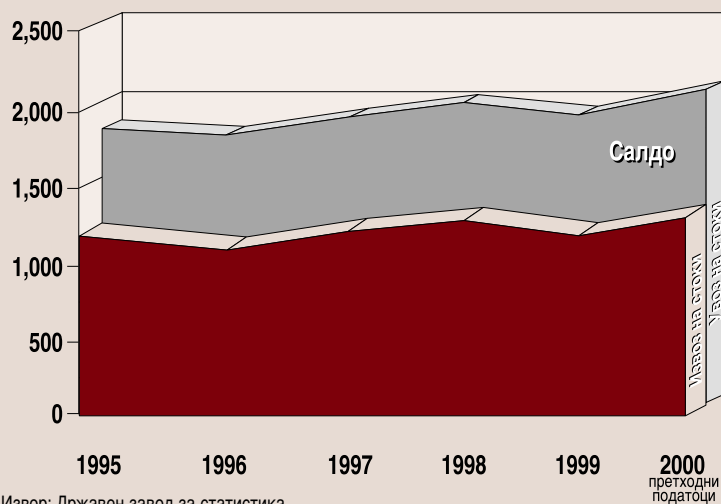
Извор: Државен завод за статистика

РАБОТНА СИЛА
(според Анкетата на работната сила)

Извор: Државен завод за статистика

	- во илјади лица				
	1996	1997	1998	1999	2000
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА



Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766

1) Претходни податоци

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Трендот на забавување на производствената активност во Република Македонија во првата половина од 2001 година, продолжува и во јули оваа година. Падот на индустриската активност во месец јули од 3,9% во однос на јуни, од аспект на намената, се должи на намаленото производство на средствата за работа (за 11,4%), материјалите за репродукција (за 3,3%) и стоката за широка потрошувачка (за 2,6%).

Во јули 2001 година, споредено со претходниот месец, производствената активност е намалена во 19 од вкупно 32 индустриски гранки, кои во структурата на вкупното индустриско производство учествуваат со 45,4%. Позабележителен пад е остварен кај производството на текстилни предива и ткаенини (за 33%), производството и преработката на тутун (за 32,8%), машиноградбата (за 26,5%) и собирањето и примарната преработка на индустриските отпадоци (за 25%).

Во периодот јануари-јули 2001 година, во однос на истиот период од претходната година, производството е намалено за 9,3%, пред сè, како резултат на падот на производството на материјалите за репродукција (за 15,5%) и стоката за широка потрошувачка (за 2%). Истовремено, остварен е пораст кај средствата за работа за 32%.

Споредено со истиот месец во 2000 година, индустриското производство во јули оваа година бележи намалување од 12,4%. На годишно ниво, особено изразен е падот на производството на неметални минерали (за 65%), производството на базни хемиски производи (за 46,4%) и производството и преработката на тутун (за 38,6%).

ЦЕНИ

По скромниот пад на трошоците на живот во јули оваа година, тие повторно забележаа пораст во август и тоа 0,2% на месечна основа. Во овие рамки, највисок месечен пораст (3,2%) е регистриран кај услугите и сообраќајните средства и услуги (3,0%).

Августовскиот пораст на трошоците на живот ја позиционира стапката на инфлација на 6,6%, што е за 0,5 процентни поени повисоко во однос на декември минатата година. Од аспект на поодделните групи на производи, највисок годишен пораст е забележан кај трошоците за услуги (11,9%), стан (10,4%) и сообраќајни средства и услуги (10,1%), додека пад од 0,3% остварија трошоците за тутун и пијалоци и хигиена и здравје.

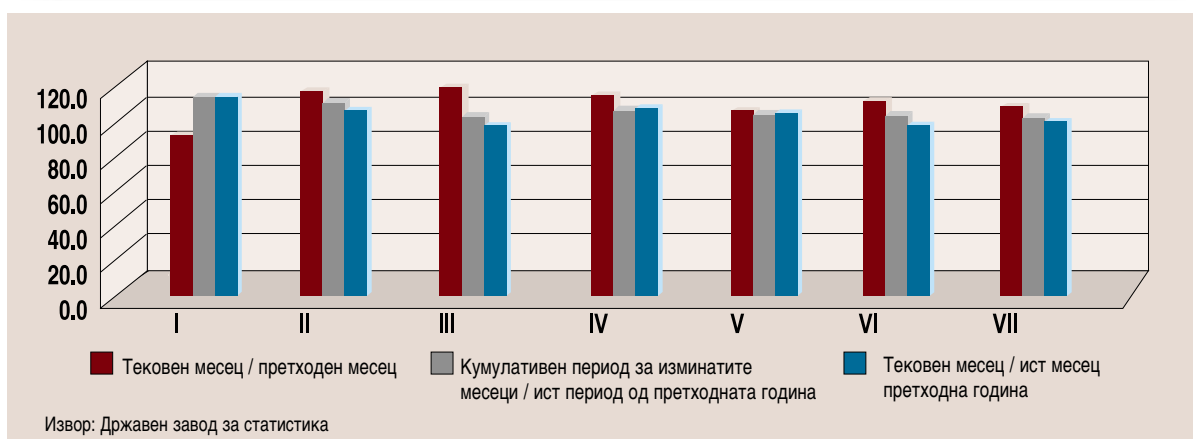
Во периодот јануари-август 2001 година, во однос на истиот период минатата година, трошоците на живот во просек се повисоки за 6,0%, што е идентично на истоветната релација за периодот јануари-јуни и јануари-јули.

Цените на мало во текот на август оваа година остварија умерен пораст од 0,4% во однос на претходниот месец. Притоа, најголемо зголемување е забележано во групата услуги (2,3%), поради порастот на индексот на ПТТ услугите за 15,8%. Истовремено, цените на земјоделските производи се намалија за 2,8%, поради пониските цени на зеленчукот (за 9,7%), што е карактеристично за овој период од годината.

Во однос на минатогодишниот август, цените на мало се повисоки за 5,4%, додека во просек во периодот јануари-август нивното зголемување изнесува 6,3%, што е за 4,3 процентни поени помалку во однос на 2000 година.

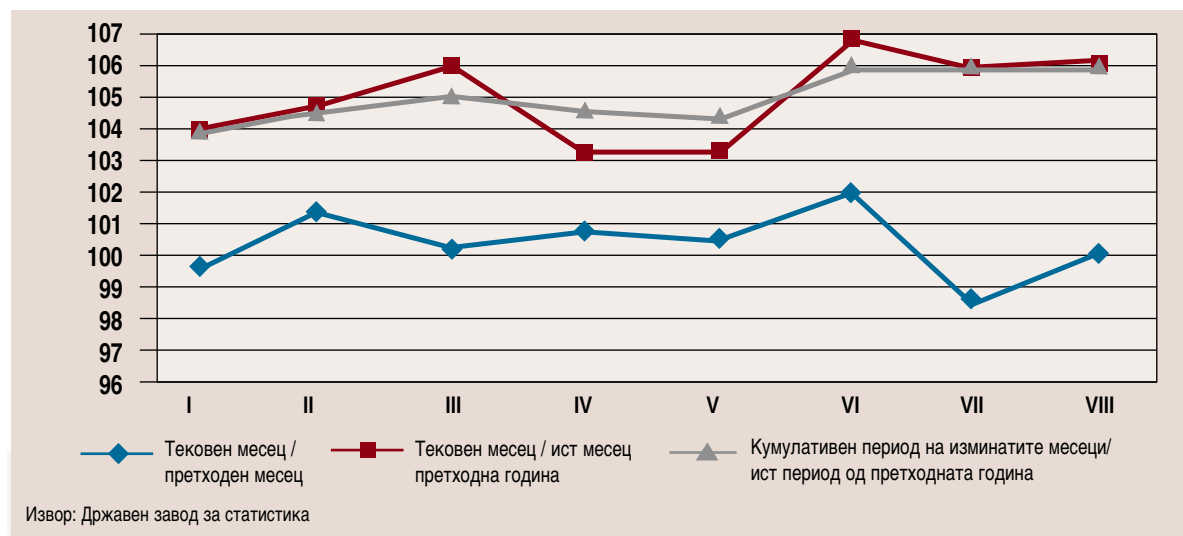
ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

2001 година (по месеци)							
- индекси							
Индустриско производство	I	II	III	IV	V	VI	VII
Тековен месец / претходен месец	75.5	104.7	106.2	101.0	94.4	98.2	96.1
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	100.4	96.6	91.3	92.5	92.8	91.2	90.7
Тековен месец / ист месец претходна година	100.4	93.2	83.1	96.0	93.8	84.2	87.6

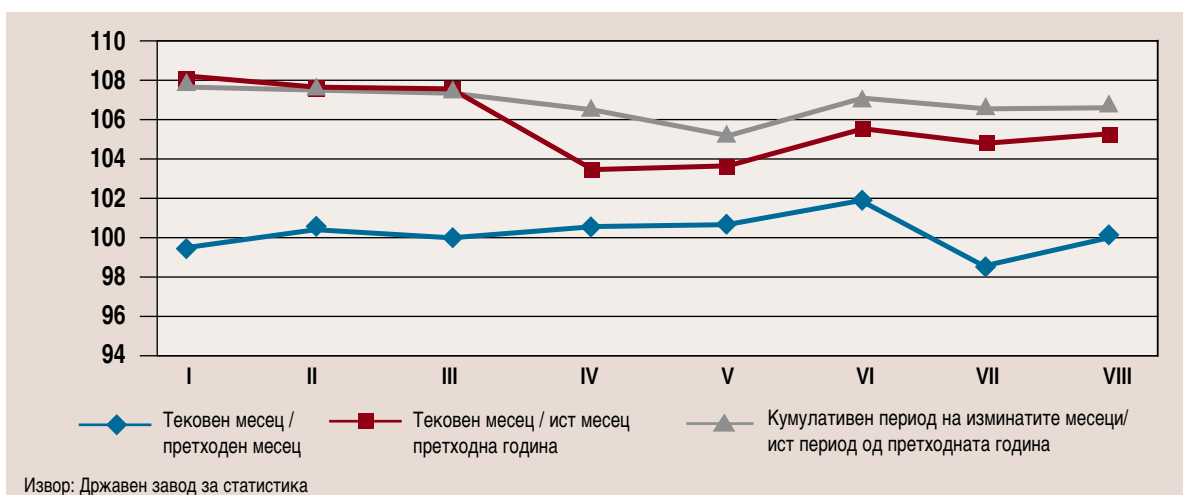


ТРОШОЦИ
НА ЖИВОТ

Трошоци на живот	2001 година (по месеци) - индекси							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Тековен месец / претходен месец	99.7	101.3	100.1	100.9	100.5	102.0	98.3	100.2
Тековен месец / ист месец претходна година	104.1	104.7	106.0	103.2	103.2	106.9	106.0	106.6
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	104.1	104.4	105.0	104.7	104.6	106.0	106.0	106.0

ЦЕНИ
НА МАЛО

Цени на мало	2001 година (по месеци) - индекси							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Тековен месец / претходен месец	99.5	100.4	100.0	100.3	100.5	101.9	98.6	100.4
Тековен месец / ист месец претходна година	108.0	107.4	107.5	103.5	103.2	105.8	104.7	105.4
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	108.0	107.7	107.6	106.7	104.6	106.9	106.5	106.3



НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Надворешно-трговската размена на Република Македонија во јули 2001 година беше под силно влијание на влошената безбедносна состојба во државата. Така, стоковната размена со странство во месец јули изнесуваше 227,3 милиони долари, што во однос на претходниот месец претставува намалување за 11,2 милиони долари, односно 4,8%. Исто така, на годишна основа (јули 2001 / јули 2000 година), регистриран е пад на надворешно-трговската размена за 12,2%.

Извозот на стоки од Република Македонија во јули 2001 година достигна 96,7 милиони долари, намалувајќи се за 3,9 милиони долари, односно за 3,6% на месечна основа. Споредено на годишна основа, извозот на македонски стоки е намален за 17,6 милиони долари, т.е. за 15,9%.

Вредноста на увезените стоки во Република Македонија во јули 2001 година изнесуваше 130,6 милиони долари, односно 7,3 милиони долари, или 5,7%, помалку во однос на претходниот месец. Пад на увозот е забележан и на годишно ниво (јули 2001/јули 2000 година), во износ од 12,1 милиони долари, односно за 9,3%.

Ваквото движење на извозот и увозот на стоки во јули 2001 година резултираше со дефицит во стоковната размена со странство во износ од 33,9 милиони долари. Притоа, во однос на јуни, дефицитот се намали за 3,4 милиони долари, додека во однос на јули 2000 година, истиот е зголемен за 5,5 милиони долари.

Обемот на стоковната размена на Република Македонија со странство, кумулативно, во периодот јануари-јули 2001 година изнесува 1.615,6 милиони долари и е за 19,0% помал во однос на истиот период претходната година. Притоа, извозот во вкупната размена учествува со 41,7%, а увозот со 58,3%. Покриеноста на увозот со извоз е 71,4%, додека салдото на размената е негативно и изнесува 269,1 милиони долари.

Во периодот јануари-јули оваа година, најголемо учество во извозот имаа разните готови производи (33,2%), производите класирани според материјалот (32,1%) и пилалците и тутунот (9,7%), а кај увозот доминираа разните трансакции и неспомнатата стока (26,6%), машините и транспортните уреди (15,8%) и минералните горива и мазива (14,4%).

Анализирано според одделни производи, во разгледуваниот период, најголеми приливи се остварени од извозот на топовалани производи од железо (54,1 милиони долари), женски блузи и кошули (40,1 милиони долари) и машки кошули од памук (32,8 милиони долари). На страната на увозот, доминираат нафтата и маслата (80,1 милиони долари) и моторните возила (18,4 милиони долари).

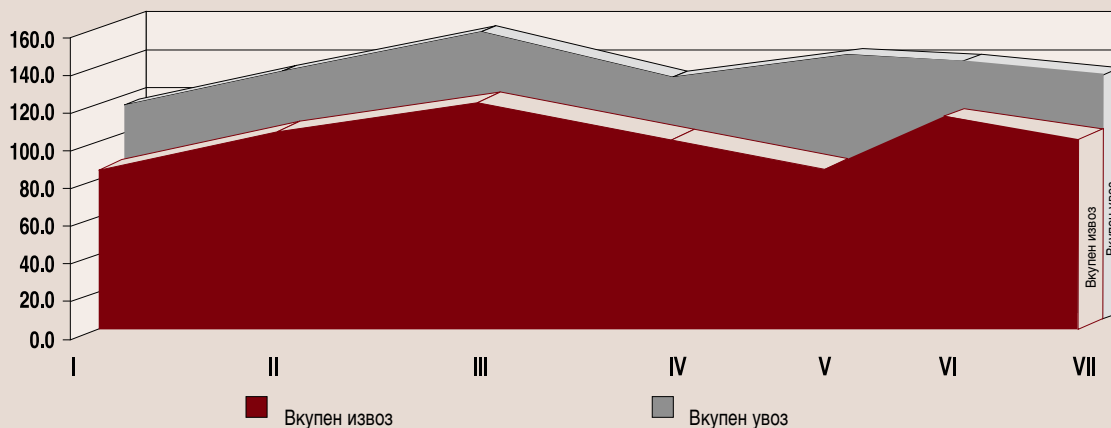
Структурата на извозот и увозот од аспект на географската насоченост во првите седум месеци од годината, не бележи позначајни промени. Следствено, групацијата на развиени земји и понатаму е доминантен трговски партнер на Република Македонија, со учество од 62,2% во извозот и 51,0% во увозот. Притоа, најголем дел од извозот на македонски стоки се остварува во земјите членки на ЕУ (47,9%), а на републиките на поранешна СФРЈ отпаѓаат 31,9%. Истовремено, доминира увозот на стоки од земјите членки на ЕУ (41,6%), по што следуваат земјите на Централна и Источна Европа (25,0%) и републиките на поранешна СФРЈ (18,9%).

Набљудувано по одделни земји, Германија и понатаму е најзначајниот трговски партнер на Република Македонија со учество од 16,9% во вкупната размена (21,5% во извозот и 13,7% во увозот). Потоа, следува СР Југославија со 15% (23,4% кај извозот и 8,9% кај увозот), додека Грција е третиот трговски партнер на Република Македонија со учество од 9,2%. Потоа следуваат Италија (6,5%), Русија (6,2%), САД (5,8%), Словенија (4,9%) итн.

2001 година (по месеци)

- во милиони САД долари

Надворешно - трговска размена	I - XII 2000	I - VI 2001	I	II	III	IV	V	VI	VII
Вкупен извоз	1317.8	576.9	82.0	98.8	110.8	95.6	88.9	100.6	96.7
Вкупен увоз	2081.0	810.4	117.6	129.5	150.0	130.5	141.5	137.9	130.6
Салдо	-763.2	-233.5	-35.6	-30.7	-39.2	-34.9	-52.6	-37.3	-33.9



Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија по користени долгорочни и среднорочни кредити на крајот на јули 2001 година бележи пад од 30,88 милиони долари (или 2,16%) во однос на состојбата на долгот на крајот на 2000 година, достигнувајќи на тој начин ниво од 1.396,7 милиони долари.

Најголем дел од надворешниот долг е кон официјалните (мултилатерални и билатерални) кредитори и е во висина од 985,7 милиони долари, додека долгот кон приватните кредитори изнесува 411,0 милиони долари.

Во рамки на долгот кон официјалните кредитори, Република Македонија должи 687,4 милиони долари, односно 49,2% од вкупниот долг кон мултилатералните кредитори, што во споредба со состојбата на долгот на крајот на минатата година претставува пад од околу 21,5 милиони долари. Ова намалување се должи на забрзаната отплата на кредитите во првите седум месеци од годината, особено отплатата на кредитите кон Меѓународниот монетарен фонд, Светската банка и Европската банка за обнова и развој.

Кај билатералните кредитори е остварено намалување на долгот од 18 милиони долари, кое во најголем дел претставува отплата на обврските спрема Парискиот клуб на кредитори, што значи дека Република Македонија должи 298,3 милиони долари спрема билатералните кредитори. Имено, од септември минатата година Република Македонија започна со редовно сервисирање на доспеаните обврски кон земјите од Парискиот клуб на кредитори.

Во однос на приватните кредитори, споредено со крајот на 2000 година, во првите седум месеци од годината остварен е пораст на долгот во износ од 8,6 милиони долари, пред сè, како резултат на зголемувањето на долгот на комерцијалните банки спрема Лондонскиот клуб на кредитори.

Според планот на отплата на обврските во периодот од 01.08-31.12.2001 година, на нето основа треба да се платат обврските во износ од 98,0 милиони долари од кои 65,1 милион долари се обврски по доспеана главница, а 32,9 милиони долари се обврски по доспеана камата.

СОСТОЈБА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(по користени среднорочни и долгорочни кредити и заеми)

Во милиони САД долари	31.12. 1998	31.12. 1999	31.12. 2000	31.07. 2001	План на отплата 01.07 - 31.12.2001		
	1	2	3	4	главнина	камата	вкупно
1. ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	1004.2	1030.8	1025.2	985.7	39.8	20.1	59.9
1.1. Мултилатерални кредитори	683.7	713.7	708.9	687.4	25.5	13.0	38.5
1.1.1 IMF	114.2	113.2	81.6	73.5	2.6	1.0	3.6
1.1.2 IBRD	114.8	116.8	116.5	119.5	2.1	3.5	5.6
1.1.3 IFC	55.5	56.9	57.1	37.7	8.0	1.9	9.9
1.1.4 IDA	179.1	221.9	245.7	247.8	0.0	0.9	0.9
1.1.5 EIB	54.3	68.3	67.4	75.7	1.4	1.7	3.0
1.1.6 EUROFIMA	21.9	17.1	16.7	14.8	1.9	0.6	2.5
1.1.7 Совет на Европска развојна банка	4.8	4.6	7.0	5.6	0.5	0.1	0.6
1.1.8 EBRD	90.1	72.3	76.6	65.6	9.1	2.2	11.3
1.1.9 Европска Унија	48.1	40.8	37.2	43.8	0.0	1.1	1.1
1.1.10 IFAD	0.8	1.7	3.1	3.6	0.0	0.0	0.0
1.2. Билатерални кредитори	320.5	317.1	316.3	298.3	14.2	7.1	21.3
1.2.1. Париски клуб на доверители	312.6	279.6	264.5	235.2	11.5	5.9	17.4
1.2.2. Новосклучени кредити	7.9	37.5	51.8	63.1	2.7	1.2	3.9
2. ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	394.4	407.7	402.4	411.0	25.3	12.8	38.1
2.1. Комерцијални банки (Лондонски клуб)	243.1	250.2	252.7	261.6	0.0	8.5	8.5
2.2. Останати	151.3	157.5	149.7	149.4	25.3	4.3	29.6
2.2.1. Банки и финансиски институции	124.5	131.6	118.8	118.5	21.3	3.3	24.6
2.2.2. Претпријатија (приватни кредитори)	26.7	25.9	30.9	31.0	4.1	0.9	5.0
ВКУПНО (1+2)	1398.6	1438.5	1427.6	1,396.7	65.1	32.9	98.0

Извор: Народна банка на Република Македонија и интерни податоци на Министерството за финансии.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Вкупните приходи на централниот буџет во периодот јануари-август 2001 година достигнаа износ од 32.696 милиони денари, што претставува 43,1% од планираните приходи утврдени со Ребалансот на Буџетот за оваа година. Споредено со истиот период минатата година кога се остварени 40,104 милиони денари, буџетските приходи во првите осум месеци бележат намалување од 18,5%.

Намалувањето на буџетските приходи во основа е резултат на намалената наплата пред се на даночните приходи, кои во структурата на вкупните буџетски приходи учествуваат со 88,3%. Генератор за ваквата ниска наплата на даночните приходи претставува намалената економска активност на стопанските субјекти во земјата предизвикана од актуелната политичко-безбедносна состојба, која има свое влијание и врз намалување на финансиската поддршка од странство во форма на грантови и донации кои се условени со престанок на кризата.

Набљудувано по одделни категории на приходи, доминантно е учеството на даноците на потрошувачката - данокот на додадена вредност и акцизите. Притоа, од ДДВ во периодот јануари-август 2001 година се наплатени 10,418 милиони денари или 57,1% од вкупно планираните за оваа година. Споредено со истиот период минатата година кога се остварени 11,088 милиони денари, забележано е намалување од 6,1%. Причината за отстапувањето на приходите по основ на ДДВ како во однос на минатата година, така и во однос на планираните (8,3%) е фактот што ДДВ претставува потрошувачки данок и како таков е директно зависен од однесувањето на даночните обврзници кое во овој период е детерминирано од воените дејствија и воената психоза во земјата. Во прилог на ваквата констатација служат и податоците од Стопанската Комора на Македонија според кои, прометот во трговијата на големо и мало во вториот квартал во просек е намален за 40% споредено со остварениот месечен просек на прометот во првиот квартал 2000 година. Единствено кај секторот на прехранбени стоки прометот се одржува на приближно исто ниво, додека радикално опаѓа кај сите други полутрајни и трајни стоки, чија побарувачка е особено подложна на влијанието на психозите наметнати од политичко-безбедносната состојба.

Просечниот поврат на ДДВ во периодот јануари-август 2001 изнесува 529 милиони денари, што претставува зголемување од 2,7%, во однос на минатогодишниот просек од 515 милиони денари

Што се однесува до акцизите, во првите осум месеци од 2001 година се наплатени средства во износ од 6,977 милиони денари, или 58,2% што претставува намалување од 9,3% во однос на планираните приходи од акцизи утврдени со ребалансот. Неостварувањето на планираните приходи е резултат пред се потфрлувањето на приходите кај нафтените деривати во износ од 527 милиони денари предизвикано покрај другото и од познатиот недостаток на нафтени деривати во изминатиот неколкумесечен период, потоа од алкохолни пијалаци во износ од 90 милиони денари како и од патничките автомобили во износ од 49 милиони денари. Кога станува збор за нафтените деривати, карактеристичен е енормно нискиот прилив остварен во август 2001 го-

дина во износ од 384 милиони денари, што е резултат на примената на новиот Закон за акцизите, со кој акцизата при увоз на нафтени деривати не се плаќа веднаш на граница како порано, туку дериватите се внесуваат во постапка на непостоење на услови за настанување на акцизен долг. Акцизата за увезените количини настанува во моментот на нивното пуштање во промет, односно кога ќе настане потрошувачка, а се плаќа 15 дена по истек на секој календарски месец. Зголемување на приходите е евидентирано единствено кај тутунските преработки од кои се наплатени 1,349 милиони денари или 67,1% од планираните приходи за 2001 година. Приходите се зголемени и во однос на истиот период минатата година и тоа за 17,6%.

Трендот на намалени приходи е присутен и кај даноците од доход и добивка. Така, од персоналниот данок на доход во периодот јануари-август се остварени 4,719 милиони денари или 65,6% од планираните. Споредено со истиот период минатата година кога се остварени 6,887 милиони денари, остварено е намалување од 31,5%. Меѓутоа, ваквото намалување е во рамките на очекуваното, имајќи ги во предвид измените во Законот за персонален данок на доход со кои во почетокот на оваа година се изврши намалување на даночните стапки и тоа од 23%, 27% и 35% на две стапки од 15% и 18%.

Кај данокот од добивка, во изминатиот осуммесечен период се реализирани 1,957 милиони денари или 65,8% од планираните приходи по овој основ согласно ребалансот на буџетот.

Намалувањето на приходите е евидентно и кај данокот од меѓународна трговија и трансакции (царини и други увозни давачки и такси), кои во разгледуваниот период достигнаа ниво од 3,725 милиони денари, што претставува остварување на планираните приходи од само 49,7%. Ова намалување е резултат на пониската наплата на царините предизвикана во основа од намалениот обем на увоз во земјата поради познатите причини, како и ефектуирање на некои од склучените договори за слободна трговија.

Од останатите даночни приходи, неопходно е да се спомене и новововедениот данок на финансиски трансакции од кој во Буџетот на РМ се планирани средства во висина од 2,297 милиони денари. Данокот е во примена од 1 Јули 2001 година, при што во изминатите два месеца се реализирани 926 милиони денари или 40,3%.

Во разгледуваниот период, позначаен прилив на средства во буџетот на РМ е реализиран од неданочните приходи во висина од 2,557 милиони денари или 67,2% од планираните. Притоа, најголем дел од овие средства во износ од 1,514 милиони денари или 59,2% претставуваат приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции како и други приходи од имот, додека остатокот од неданочните приходи отпаѓа на такси и надоместоци и други владини услуги.

Кај ставката задолжување во странство, во месец август не е евидентирано дополнително задолжување кај меѓународните развојни агенции. Единствен прилив на оваа сметка е остварен во февруари оваа година во износ од 607 милиони денари што претставува прва транша од кредитот на ЕУ наменет за макрофинансиска поддршка.

ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 и 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на приходи	Остварено во 2000 година			Планирано со Буџетот за 2001 година	Остварени приходи по месеци								
	Јануари-Декември 2000 година	Јануари-Август 2000 година	Септем.-Декем. 2000 година		Јануари-Август 2001 година	Јануари 2001 година	Февруари 2001 година	Март 2001 година	Април 2001 година	Мај 2001 година	Јуни 2001 година	Јули 2001 година	Август 2001 година
	2	3	4		6	7	8	9	10	11	12	13	14
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ	63,097	40,105	22,992	75,842	32,696	4,508	4,156	4,736	3,766	3,936	3,652	4,341	3,601
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	56,760	36,136	20,624	54,292	31,419	4,446	3,504	4,704	3,738	3,828	3,311	4,311	3,577
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	51,120	33,415	17,705	50,484	28,861	4,261	3,256	4,091	3,463	3,310	3,059	4,016	3,405
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	13,586	8,840	4,746	10,166	6,676	926	890	1,041	768	745	802	756	746
Персонален данок од доход	10,793	6,887	3,906	7,191	4,719	715	575	583	587	558	591	551	559
Данок од добивка	2,793	1,953	840	2,975	1,957	211	315	458	182	188	211	205	187
Домашни даноци на стоки и услуги	29,733	19,214	10,519	30,251	17,394	2,900	1,859	2,544	2,362	1,906	1,602	2,401	1,821
Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000)	17,452	11,090	6,362	18,251	10,418	2,252	1,042	1,585	1,298	1,056	655	1,383	1,148
Акцизи	12,281	8,123	4,158	12,000	6,977	647	817	960	1,064	850	947	1,019	673
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	7,733	5,318	2,415	7,500	3,725	424	457	500	289	655	649	364	387
Увозни давачки	6,040	4,213	1,827	5,900	2,897	338	361	365	215	509	528	291	290
Други увозни давачки и такси	1,693	1,105	588	1,600	827	86	96	135	74	146	121	72	97
Други даноци	63	42	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	63	42	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Даноци од специфични услуги	5	2	3	10	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Комунални даноци	5	2	3	10	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	0	0	0	260	138	11	50	6	44	3	6	17	2
Дозволи за вршење дејност	0	0	0	246	127	10	48	4	43	2	5	15	0
Такса за моторни возила	0	0	0	14	11	1	2	1	1	1	1	2	2
Данок на финансиски трансакции	-	-	-	2,297	926	-	-	-	-	-	-	477	449
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3,023	1,620	1,404	3,808	2,557	185	249	612	275	518	252	294	172
Претприемачки приход и приход од имот	1,133	818	315	2,063	1,514	84	124	394	152	380	126	167	87
Профит од дополнителни активности на Владини институции	15	0	15	0	0	84	124	394	152	380	126	167	0
Приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции	697	622	75	1,976	972	52	70	320	67	296	54	96	17
Други приходи од имот	421	196	225	87	543	33	54	74	85	84	72	71	69
Такси и надоместоци	1,216	810	406	1,200	668	70	69	109	92	89	90	91	58
Парични казни	170	103	67	150	73	17	5	8	9	8	8	14	4
Судски такси	495	338	157	500	274	17	32	48	40	40	38	36	23
Административни такси	551	366	185	550	321	35	32	53	43	41	44	42	31
Други Владини услуги	325	205	120	500	351	28	47	105	27	47	33	38	26
Други неданочни приходи	349	249	100	45	19	3	8	3	3	2	0	0	0
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	2,617	639	1,978	10,042	260	62	33	32	27	29	31	2	25
Продажба на капитални средства	2,617	639	1,978	10,027	246	60	31	31	27	28	30	0	19
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	0	0	0	15	16	2	3	1	0	1	1	2	6
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	4,155	2,432	1,723	6,897	409	0	12	0	0	78	310	9	0
Трансфери од други нивоа на власт	717	717	0	5,872	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Донации од странство	3,438	1,716	1,722	1,025	409	0	12	0	0	78	310	9	0
Општи и тековни донации	3,438	1,716	1,722	1,025	409	0	12	0	0	78	310	9	0
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	2,182	1,536	646	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0
Меѓународни развојни агенции	2,182	1,536	646	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0
Задолжувања кај меѓународни развојни агенции	2,182	1,536	646	4,611	607	0	607	0	0	0	0	0	0

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

По априлскиот врв, буџетската потрошувачка во изминативе месеци бележи извесно нормализирање, кое е особено евидентно во осмиот месец од годината. Имено, расходите на централниот буџет во периодот јануари-август 2001 година го достигнаа нивото од 43.542 милиони денари, што претставува 57,4% во однос на ребалансираниот буџет. Во споредба со истиот период минатата година, буџетските расходи бележат пораст од 37,5%, кој е резултат на зголемените тековни трошоци во набљудуваниот период (за 39,1% повеќе), чие учество во вкупните расходи изнесува 87,0%.

За плати и надоместоци во првите осум месеци од годината се исплатени 10.758 милиони денари, или 65,2% од планираните трошоци за оваа година. Процентот на извршување е повисок во споредба со нормалната месечна дистрибуција, главно, поради доцнењето во спроведувањето на реформите во јавната администрација и во донесувањето на Законот за измени и дополнувања на Законот за персонален данок на доход.

Поради високиот процент на искористеност на планираните средства за стоки и услуги, како резултат на актуелната состојба во земјата и неминовната потреба од дополнителни трошоци за национална безбедност, иницијално проектираниот износ беше ревидиран. Така, од планираните 20.770 милиони денари за стоки и услуги, според ребалансираниот буџет, во првите осум месеци од годинава се извршени 12.767 милиони денари, или 61,5% во однос на планот. Во рамките на структурата на оваа категорија трошоци најзабележлив е порастот на трошоците за материјали, на кои во разгледуваниот период отпаѓаат 67,9% од вкупните трошоци за стоки и услуги.

Тековните трансфери во периодот јануари-август 2001 година беа реализирани во износ од 11.349 мил-

иони денари, или 58,5% во однос на планот за целата година. Каматните плаќања во разгледуваниот период беа остварени во износ од 2.990 милиони денари, од кои најголем дел се по основ на странски кредити - 2.517 милиони денари. Во каматите на домашни кредити, за кои се исплатени 843 милиони денари, се вклучени каматите за издадени обврзници за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните по кои гарант е Република Македонија, каматите за обврзниците издадени за санација на Стопанска банка и сл.

Капиталните трошоци во периодот јануари-август 2001 година беа извршени во износ од 3.340 милиони денари, или за 50,7% повеќе во однос на соодветниот период во 2000 година. Причината за мошне високиот пораст на оваа категорија на буџетски трошоци се вонредните трошоци за национална безбедност. Според буџетските проекции за оваа година, по нормализирањето на безбедносната ситуација, основните генератори на економскиот раст за оваа година се очекува да бидат приоритетните инвестициони проекти финансирани од приходите од приватизација на Македонски телекомуникации.

Инаку, во разгледуваниот период, капиталните трансфери од централниот буџет беа остварени во износ од 1.237 милиони денари, што претставува зголемување од 22,4% во однос на првите осум месеци од минатата година.

Истовремено, за отплата на главница по домашен и надворешен долг се исплатени 2.201 милиони денари, односно 2,7 пати повеќе во однос на истиот период минатата година. Вредно е да се напомене дека, според планот на отплата на главнина по домашен и надворешен долг, во април и мај 2001 година не беа предвидени трошоци за оваа намена.

РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 и 2001 година)

(во милиони денари)

Вид на расходи	Остварено во 2000 година			Планирано со	Остварено во	Остварени расходи по месеци								
	Јануари–Декември	Јануари–Август	Септем.–Декември	Буџетот за	Јануари–Август	Јануари	Февруари	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	
	2000 година	2000 година	2000 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	2001 година	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
ВКУПНИ РАСХОДИ	57,689	27,688	30,001	75,842	43,542	5,185	3,482	5,029	5,274	4,848	7000	7028	5,746	
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	46,985	27,222	19,763	60,981	37,863	4,197	3,153	4,184	4,440	4,012	4,530	5,239	5,278	
Плати, наемнини и надоместоци	16,285	10,579	5,706	16,492	10,795	1,424	1,342	1,426	1,330	1,346	1,350	1,368	1,173	
Основни плати и наемнини	14,383	9,402	4,981	14,479	9,488	1,240	1,150	1,231	1,153	1,174	1,171	1,199	1,170	
Надоместоци	1,902	1,177	725	2,013	1,270	183	193	195	176	172	179	169	3	
Стоки и услуги	6,294	3,829	2,465	20,770	12,767	380	347	1,103	1,394	1,275	1266	1609	2563	
Патни и дневни трошоци	300	186	114	3,646	1,733	25	25	181	217	205	270	367	443	
Комунални услуги	375	220	155	654	441	25	26	75	49	65	70	59	72	
Трошоци за затоплување	486	265	221	803	461	46	87	136	43	71	44	23	11	
Материјали	3,076	1,758	1,318	12,749	8,655	196	99	539	881	696	640	918	1855	
Трошоци за транспорт	199	125	74	713	393	15	22	54	49	59	61	80	53	
Тековно (рутинско) одржување	126	61	65	155	82	8	3	10	13	19	8	10	11	
Договорни услуги	819	545	274	1,247	569	54	59	64	69	101	81	82	59	
Други оперативни трошоци	913	669	244	801	433	11	26	43	74	59	91	70	59	
Тековни трансфери	22,790	11,971	10,819	19,406	11,349	1,197	1,317	1,544	1,404	1,363	1,735	1,441	1,348	
Трансфери на владини институции	2,386	1,172	1,214	2,016	1,196	95	52	157	162	206	229	171	124	
лица и на нестопански организации	13,328	8,217	5,111	14,552	8,901	1,077	1,094	1,077	1,060	1,047	1,323	1,171	1,052	
Трансфери по основ на субвенции	7,076	2,581	4,495	2,838	1,253	25	172	309	181	111	184	98	173	
Каматни плаќања	1,616	843	773	4,314	2,991	1,196	146	112	313	28	179	823	194	
Камата на домашни кредити	0	0	0	1,164	472	1	40	0	284	18	111	18	0	
Камата на странски кредити	1,616	843	773	3,150	2,518	1,195	106	112	29	9	69	804	194	
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	5,186	2,216	2,970	11,211	3,340	179	208	586	804	809	2,372	840	326	
Купување на капитални средства	3,231	1,149	2,082	8,895	2,104	64	208	457	503	582	2,120	721	233	
Купување на земјишта и нематеријални средства	0	0	0	20	20	0	0	0	0	0	20	0	0	
Купување на градежни објекти	590	46	544	991	316	0	4	77	30	178	5	6	16	
Мебел и канцелариска опрема	225	89	136	1,291	159	9	7	10	27	39	32	12	23	
Купување на моторни возила	185	14	171	420	63	0	4	11	10	4	1	29	4	
Физибилити студии, подготовка на проекти	4	0	4	102	6	0	0	0	0	6	0	0	0	
Постройки, опрема и машинерија	177	11	166	1,036	613	0	130	242	330	208	1,914	540	33	
Изградба, реновирање и унапредување	951	529	422	3,485	543	51	46	66	51	59	87	75	108	
Основно и специјално одржување	1,099	360	739	1,550	385	4	18	52	56	88	60	59	48	
Капитални трансфери	1,956	1,066	890	2,316	1,236	115	0	129	301	227	252	119	93	
Капитални трансфери до владини институции	1,771	1,009	762	1,838	1,200	115	0	129	301	227	240	110	78	
Капитални трансфери до единиците на локална самоуправа	185	57	128	478	36	0	0	0	0	0	12	9	15	
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,517	2,219	3,298	3,650	2,338	940	120	259	30	27	98	949	142	
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	3,956	1,399	2,557	580	137	142	0	12	30	27	48	86	20	
Заеми на поединци и нестопански организации	3,434	1,037	2,397	130	31	142	0	0	5	5	31	71	4	
Учество во дел од јавните претпријатија	522	362	160	450	106	0	0	12	25	22	16	15	16	
Амортизација (отплата на главница)	1,561	820	741	3,071	2,201	798	120	247	0	0	51	863	122	
Отплата на домашен долг	8	8	0	8	3	3	0	0	0	0	0	0	0	
Отплата на надворешен долг	1,553	811	741	3,063	2,197	794	120	247	0	0	51	863	122	

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001	2001
	Завршна сметка	Завршна сметка	Буџет	Ребаланс
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	63,096,945,248	60,979,525,00	75,842,074,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	56,760,081,178	53,922,000,000	64,334,443,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	51,120,246,281	49,728,000,000	50,484,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,585,772,246	10,815,000,000	10,166,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,792,594,721	7,789,000,000	7,191,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,793,156,390	3,026,000,000	2,975,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	21,135	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,733,381,929	31,248,000,000	30,251,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	7,055,788,708	0	0
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	10,396,551,663	18,254,000,000	18,251,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,281,041,470	12,994,000,000	12,000,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	7,733,381,467	7,595,000,000	7,500,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	6,040,495,875	5,911,000,000	5,900,000,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,692,885,592	1,864,000,000	1,600,000,000
Други даноци	123,627,594	62,644,972	60,000,000	0
Даноци од специфични услуги	7,464,030	5,065,667	10,000,000	10,000,000
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	-	-	-	260,000,000
Данок на финансиски трансакции	-	-	-	2,297,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	5,639,834,897	4,194,000,000	13,850,443,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,133,367,383	1,287,000,000	2,063,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,215,770,217	1,420,000,000	1,200,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	324,812,933	200,000,000	500,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	349,306,600	400,000,000	45,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	2,616,577,764	887,000,000	10,027,443,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	-	-	-	15,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	4,155,269,452	1,777,525,000	6,896,631,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	716,822,828	0	5,871,631,000
Донации од странство	2,386,806,531	3,438,446,624	1,777,525,000	1,025,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,181,594,618	5,280,000,000	4,611,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,181,594,618	5,280,000,000	4,611,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,689,326,703	60,979,525,000	75,842,074,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,985,485,342	48,489,209,000	60,981,237,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,285,267,541	15,269,902,000	16,491,970,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,293,788,729	6,362,705,000	20,769,555,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,409,470	22,694,602,000	19,405,712,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,162,000,000	4,314,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,477,309	6,154,816,000	11,210,837,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,738,464	4,142,216,000	8,894,794,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,738,845	2,012,600,000	2,316,043,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД				
ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,053	6,335,500,000	3,650,000,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,261	3,300,000,000	579,500,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,035,500,000	3,070,500,000

Забелешка:

Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување за првото полугодие од 2001 година изнесуваат 11.858 милиони денари, што претставува зголемување од 9,6% во споредба со истиот период минатата година. Истовремено, вкупните расходи на Фондот изнесуваат 12.274 милиони денари, односно се повисоки за 10,6% споредено со периодот јануари-јуни 2000 година. Во разгледуваниот период е остварен дефицит во износ од 416 милиони денари, што претставува зголемување од 135 милиони денари во однос на истиот период минатата година.

Во рамките на вкупните приходи, најголемо учество имаат придонесите од плати (65,5%), чија наплата бележи пораст од 5,0% во однос на првите шест месеци во 2000 година. Потоа следуваат приходите од Буџетот на Република Македонија во износ од 2.650 милиони денари, кои во споредба со првите шест месеци од ми-

натата година се повисоки за 25,1%. Порастот, главно, се должи на зголемените обврски на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија по основ на ретроактивна исплата на разликата од 8% за пензионерите, како и обврските произлезени од реформата на јавната администрација.

Една од поважните причини за зголемувањето на вкупните расходи на Фондот во однос на првата половина од 2000 година се зголемените трошоци за пензии, кои во анализираниот период го достигнаа нивото од 10.619 милиони денари, или за 11,4% повеќе. Истовремено, трансферот до Фондот за здравствено осигурување, односно расходите за уплата на придонесите за здравствено осигурување, изнесуваше 1.397 милиони денари, или 5,1% повеќе во споредба со првото полугодие од 2000 година.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998 Извршено	1999 Извршено	2000 Извршено	2001 Ребаланс	2001 Јануари-Јули Извршено
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	25,601	13,906
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	16,563	9,043
Придонес од доходот	239	311	311	328	183
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,954	3,191
Приходи од приватен сектор	400	439	404	428	212
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	61	21
Приходи од акцизи	691	632	804	825	433
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,177	653
Други приходи	122	45	74	65	30
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	50	67	53	200	139
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0
РАСХОДИ*	20,521	20,669	22,940	25,601	14,345
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,840	12,404
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,645	11,103
Воени пензии	464	458	505	525	301
Земјоделски пензии	354	321	321	319	176
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,090	704
Предвремено пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	106	65
Предвремено пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	155	55
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	70	41
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	105	57
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	6	4
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,927	1,629
Надоместок на стручната служба	133	132	141	156	90
Други расходи	161	154	175	196	120
Капитални средства	-	-	-	301	1
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	0	-439

* Расходите во мај 2001 година се планирана големина.

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Во првото полугодие од 2001 година Фондот за здравствено осигурување оствари вкупни приходи во износ од 6.255 милиони денари. Споредено со соодветниот период од претходната година, кога во Фондот се слеаја 5.664 милиони денари, остварен е пораст од 10,4%.

Порастот на вкупните приходи се должи, пред сè, на високиот пораст што во овој период го остварија приходите по основ на придонеси за здравствено осигурување за невработените лица, односно трансферните средства од Заводот за вработување (44,8%), што е резултат главно на зголемиениот број невработени лица-корисници на здравствено осигурување. Ваквиот пораст придонесе овие приходи да го зголемат и своето учество во вкупните приходи на Фондот од 10,7% на 14,0%. Приходите по основ на придонеси за здравствено осигурување на пензионерите, односно трансферните средства од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување се на нивото од истиот период мината година, но само како резултат на тешкотиите што ги има овој Фонд при регулирањето на обврските кон Фондот за здравствено осигурување во оваа година. Имено, за разлика од претходните години, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, истите, оваа година, ги плаќа со задоцнување, по последната група на пензии. Поради ова, износот на приходите по овој основ за месец јуни е помал за делот на неплатените придонеси за здравствено осигурување на пензионерите, а кој бил испла-

тен со задоцнување, во јули.

Изворните приходи (придонесите за здравствено осигурување од плата, од приватниот сектор, од индивидуалните земјоделци и др.), кои во структурата на вкупните приходи имаат доминантно учество (59,4%), во овој период остварија потпросечен пораст од 2,0%.

Вкупните расходи на Фондот во првото полугодие од 2001 година изнесуваат 5.900 милиони денари. Во споредба со истиот период од претходната година истите покажуваат зголемување од 9,2%.

Близу половина од вкупните расходи претставуваат расходите за болничко лекување (48,8%) кои во овој период забележаа пораст од 25,0% во однос на истиот период од претходната година. Амбулантните трошоци, како втора по големина ставка (19,7%) остварија намалување од 4,0%, додека расходите за лекови на кои отпаѓаат 13,7% од вкупните приходи остварија минимален пораст од 0,3%.

Иако расходите за стручната служба учествуваат со само 2% во вкупните расходи на Фондот, забележителен е нивниот пораст од 11,4% што е повисоко од порастот како на вкупните приходи така и на вкупните расходи на Фондот. Ова се објаснува со зголемување на бројот на вработените во Фондот и со промената на квалификациона структура на вработените извршено во втората половина на претходната година.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998 Извршено	1999 Извршено	2000 Извршено	2001 Ребаланс	2001 Јануари-Јули Извршено
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	13,047,918	7,196
Придонеси	6,7736	7,363	7,745	8,171,000	4,323
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,927,000	1,510
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,609,422	997
Придонеси од Министерството за труд и социјална политика	45	0	0	45,000	25
Други приходи	851	938	455	37,000	26
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	-	-	-	258,496	0
Пренесен вишок од претходната година	-	-	-	0	313
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	13,047,918	7,019
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,615,000	1,379
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	6,025,000	3,438
Трошоци по програми	214	125	105	258,496	40
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,650,000	971
Забна заштита	638	667	687	700,000	345
Ортопедски трошоци	208	154	143	150,000	81
Лекување во странство	290	161	70	85,000	46
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	850,000	484
Администрација	326	288	250	248,000	135
Опрема и одржување	36	39	90	266,000	4
Други трошоци	41	234	200	48,000	29
Кредити и камати	0	0	321	152,000	60
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-2,602	376	326	0	176

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Првото полугодие од 2001 година, Републичкиот завод за вработување го заврши со вкупни приходи во износ од 2.518 милиони денари, што претставува пораст од 24,0% во однос на истиот период минатата година. Порастот кај приходите, пред сè, се должи на зголемувањето кај дотациите од Буџетот на Републиката во износ од 1.960 милиони денари, кои во структурата на приходите учествуваат со 77,8%.

Во првите шест месеци од годината вкупните расходи на Фондот забележаа пораст од 22,3% во однос на истиот период минатата година, достигнувајќи го нивото од 2.472 милиони денари. Најголемо учество во вкупните расходи имаа расходите за функцијата (96,4%), кои во

разгледуваниот период изнесуваа 2.382 милиони денари, односно беа повисоки за 23,4% во однос на периодот јануари-јуни 2000 година. Во рамките на расходите за функцијата на Републичкиот завод за вработување, средствата за обезбедување паричен надоместок на невработени лица учествуваа со 39,4%, придонесите за здравствено осигурување со 36,6%, додека придонесите за пензиско и инвалидско осигурување со 24,0%.

Како резултат на остварената динамика на приходите и расходите, Републичкиот завод за вработување го заврши првото полугодие од 2001 година со суфицит од 47 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Ребаланс	Јануари-Јули Извршено
ПРИХОДИ	4,260,446	4,128,879	5,118,775	4,979,207	2,887,727
Приходи од придонеси	990,240	1,057,733	1,120,684	1,093,000	644,374
Придонес од плати	968,627	1,036,577	1,098,269	1,052,500	631,486
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	21,610	21,156	22,415	40,500	12,888
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	3	0	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261,419	3,065,639	3,989,732	3,874,207	2,235,027
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737,137	2,575,427	3,470,462	3,160,229	1,928,014
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524,282	490,212	515,891	684,678	248,142
По други основи	0	0	3,379	29,300	58,871
Други приходи	8,787	5,507	8,359	12,000	8,326
РАСХОДИ	4,264,470	4,135,373	5,110,223	4,979,207	2,852,923
Расходи за функцијата	4,084,268	3,970,275	4,912,721	4,783,207	2,749,533
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073,058	1,754,718	1,874,561	1,997,144	1,089,302
Придонеси за здравствено осигурување	1,038,951	1,347,336	1,935,859	1,609,422	995,176
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972,259	868,221	1,102,301	1,176,641	665,055
Расходи за стручната служба	180,202	165,098	197,502	196,000	103,390
Основни плати и наемнини	99,244	105,358	117,970	124,000	68,042
Надоместоци	13,924	17,144	19,230	20,300	8,328
Стоки и останати услуги	43,443	34,161	53,844	49,485	27,020
Тековни трансфери	0	0	0	300	0
Каматни плаќања	0	0	647	0	0
Капитални трошоци	23,591	8,435	5,811	1,915	0
Дел од хартии од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	-4,024	-6,494	8,552	0	34,804

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Вкупните приходи на Фондот за магистрални и регионални патишта во првите шест месеци од годината изнесуваа 2.046 милиони денари, односно 65,7% повеќе во однос на истиот период минатата година. Најголемиот дел од порастот се должи на повлекувањето на странски кредити, кои во овој период изнесуваа 515 милиони денари, за разлика од првата половина од 2000 година кога не е регистриран прилив по овој основ. Инаку, приходите од централниот буџет во првото полугодие од 2001 година изнесуваа 887 милиони денари и беа повисоки за 51,1% во однос на минатогодишните.

Вкупните расходи во периодот јануари-јуни 2001 година изнесуваа 2.101 милиони денари, односно 70,5%

повеќе во однос на истиот период лани. Порастот се должи на значително зголемената инвестициона активност - 1.018 милиони денари, што е 2,3 пати повеќе во однос на првата половина од 2000 година. Меѓу поголемите инвестиции на Фондот во овој период е довршувањето на автопатот Стоби-Неготино, за кое само во првиот квартал од годината беа исплатени 220 милиони денари. Инаку, значителен пораст бележат и трошоците за одржување на патиштата, кои беа остварени во износ од 525 милиони денари, или за 35,3% повеќе во однос на истиот период минатата година.

Во анализираниот период, Фондот за магистрални и регионални патишта има остварено дефицит во износ од 55 милиони денари.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	Извршено	Извршено	Извршено	Буџет	Јануари-Јули Извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	2,632
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	987
Надоместок за употреба на патишта штоги користат странските моторни возила	49	54	82	50	40
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	550	418
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	600	221
Странски кредит	939	1,793	538	2,850	879
Други приходи	12	13	14	10	11
Грантови	-	-	-	0	77
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	2,500
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	3,675	1,245
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	200	83
Одржување на патиштата	784	790	952	835	605
Зимско одржување	101	220	261	187	214
Редовно одржување	153	148	196	151	110
Инвестиционо одржување	291	194	261	244	92
Одржување на мостови	65	39	43	35	86
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192	218	104
Отплата на кредити	264	148	212	355	114
Средства за локални патишта	321	386	502	500	302
Останати трошоци	89	142	0	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	150
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	0	0	0	0	132

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Котирање на Берзата

Во 2000 година и почетокот на 2001 година започнаа подготовките на неколку значајни македонски компании за котација на официјалниот пазар на македонската берза на долгорочни хартии од вредност. Долго очекуваната втора котација на акции на акционерско друштво на берзата, после првата котација од страна на Инвест банка АД Скопје, се случи во јули, 2001 година, кога АД Топлификација ги исполни условите за котирање на првиот пазар на берзата. Исто така, македонскиот најголем фармацевтски производител-АД Алкалоид од Скопје е еден од најсериозните кандидати за котирање на берзата.

Најголемиот придонес од котирање на хартии од вредност на акционерските друштва на берзата за долгорочни хартии од вредност претставува обврската на емитентот да ги објавува сите релевантни податоци од неговото работење, како и промените во дејноста, промените во финансиските услови на работењето и други релевантни податоци, кои можат да иницираат значителни флукуации во нивото на цената на хартијата за вредност. Тоа подразбира редовно доставување на годишните финансиски извештаи и информирање на Берзата за промените во структурата на сопственоста на хартиите од вредност, при што се зајакнува транспарентноста во управувањето со акционерското друштво.

Прометот на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност продолжи да се намалува и во август 2001 година. Со тоа, август претставува петти месец по ред кога вкупниот промет на берзата опаѓа, при тоа достигнувајќи вредност од 36.533.022,00 денари. Споредено со претходниот месец, вкупниот промет е намален за 78 милиони денари, односно за 3 пати. Истовремено, пад бележи и просечниот дневен промет за 6 милиони денари, или за 68%, достигнувајќи износ од 2,8 милиони денари. Ова опаѓање во голема мера е резултат на намалениот промет со обврзници за 4,5 пати, кој во август изнесува 400.106 ЕВРА.

Во август, на официјалниот пазар, е реализиран промет од 46,8% од вкупниот берзански промет, што претставува пад од 45 процентни поени во однос со јули. Поактивен во овој период беше третиот т.н. неофицијален пазар, на кој е остварен промет од 19 милиони денари, односно 53,2% од вкупниот промет.

Во анализираниот период реализирани се 2 блок трансакции во вредност од 6,32 милиони денари, при тоа тргувано е со акциите на Транс Велес од Велес и Коста Абраш од Охрид.

Берзански показатели

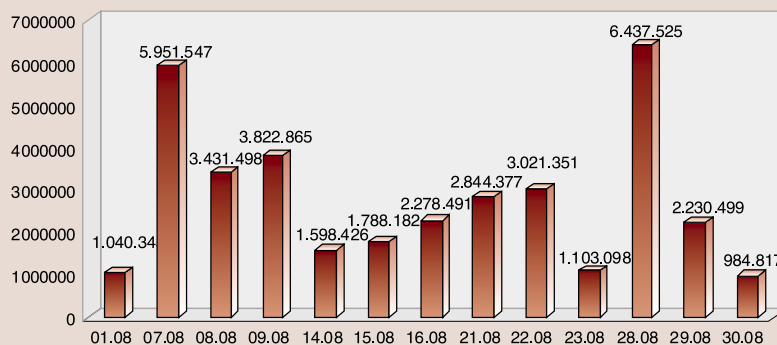
	Јуни 2001	Јули 2001	Август 2001
□ Вкупен промет во денари:	302.308.195	114.617.344	36.533.022
□ Вкупен промет во акции:	3.971.556	1.832.515	423.180
□ Вкупен промет во обврзници во ЕВРА:	3.857.255	1.792.106	400.106
□ Вкупен број на трансакции:	1.230	839	383
□ Вкупен број на денови на тргување:	12	13	13
□ Блок трансакции (во денари):	246.227.946	263.685.284	6.328.710
➤ Просечен дневен промет (во денари):	25.192.349,6	8.816.718,77	2.810.232,46
➤ Просечен број на трансакции дневно:	102,5	64,54	29,46
➤ Просечна вредност на една трансакција (во денари):	245.779,02	136.608,59	95.386,48

Најликвидни хартии од вредност на Берзата и натаму продолжуваат да бидат обврзниците издадени по основ на „старото“ штедење, чија што цена во август изнесува 65,0%. Меѓу трите најликвидни хартии од вредност во август се вбројуваат и акциите на Топлификација АД Скопје и акциите на Макпетрол АД Скопје.

Остварен промет по пазари во август 2001 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%
Прв пазар	17.095.518	46,79
Трет пазар (без блок трансакции)	19.437.504	53,21
Држава	0	0
Вкупно сите пазари	36.533.022	100,00

Промет по денови во Август 2001



МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.08.2001 до 31.08.2001

Опис на хартијата од вредност	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на трансакции	Вредност	Количина	Бр. ден. на тргув.
Официјален пазар									
Прв пазар - Обични акции									
Топлификација Скопје	100.00 ДЕМ	1.600,00	1.490,00	1.550,00	1.550,00	13	1.355.730	866	7
Прв пазар - Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		67	60,2	67	65	184	15.739.788	399.240	13
Вкупно Официјален Пазар						197	17.095.518	400.106	
Неофицијален Пазар									
Трет пазар - Обични акции									
Коста Абраш Охрид	100.00 ДЕМ	610	610	610	610	9	358.680	588	2
Коста Абраш Охрид	100.00 ДЕМ				590	0	0	0	1
Адинг Скопје	100.00 ДЕМ	2.750,00	2.750,00	2.750,00	2.750,00	1	137.500	50	1
Алкалоид Скопје	50.00 ДЕМ	1.650,00	1.310,00	1.550,00	1.451,00	26	2.187.666	1.520	9
Благој Ѓорев Велес	50.00 ДЕМ	160	160	160	160	4	560.480	3.503	4
Бентомак Крива Паланка	350.00 ДЕМ	2.582,00	2.582,00	2.582,00	2.582,00	1	1.105.096	428	1
Витаминка Прилеп	29.11 ДЕМ	2.500,00	2.500,00	2.500,00	2.500,00	1	92.500	37	1
ДЗСПП Гоце Делчев с.Трубарево	100.00 ДЕМ	3.200,00	3.200,00	3.200,00	3.200,00	3	537.600	168	1
Димко Митрев Велес	100.00 ДЕМ	235	235	235	235	1	9.635	41	1
Европа Скопје	100.00 ДЕМ	1.750,00	1.606,00	1.650,00	1.650,00	14	1.623.720	975	7
Ентериер Скопје	100.00 ДЕМ	960	960	960	960	1	34.560	36	1
Земјод. комб. Пелагонија Битола	100.00 ДЕМ	600	600	600	600	2	81.000	135	1
Комерцијална банка Скопје	5000.00 ДЕН	2.101,00	1.850,00	2.000,00	1.850,00	16	1.138.179	593	6
МЗТ Хелос Скопје	100.00 ДЕМ	2.500,00	2.500,00	2.500,00	2.500,00	1	2.500	1	1
Хотели Метропол Охрид	10.00 ДЕМ	160	160	160	160	1	320.000	2.000	1
Макпетрол Скопје	1000.00 ДЕМ	9.004,00	7.501,00	9.000,00	9.000,00	42	3.119.038	350	10
Македонија Турист Скопје	50.00 ДЕМ	620	610	620	620	5	598.780	969	5
Машинопромет Скопје	50.00 ДЕМ	1.400,00	500	720	950	14	4.300.900	4.243	6
Огражден Струмица	100.00 ДЕМ	465	465	465	465	1	56.730	122	1
ОХИС Скопје	100.00 ДЕМ	500	400	400	400	5	112.900	256	4
Пелагонија Струмица	500.00 ДЕМ	320	320	320	320	1	169.280	529	1
Пелагонија комерц Битола	100.00 ДЕМ	450	450	450	450	2	16.650	37	1
Реплек Македонија Скопје	1100.00 ДЕМ	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	1	28.000	4	1
Рудници САСА М. Каменица	100.00 ДЕМ	850	800	850	850	9	248.600	306	4
Скопски Пазар Скопје	100.00 ДЕМ	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	3	586.000	293	3
ТК Благоја Д. Шовељ Скопје	10.00 ДЕМ	192	192	192	192	3	1.099.968	5.729	1
Текстил Скопје	190.00 ДЕМ	1.600,00	1.600,00	1.600,00	1.600,00	3	300.800	188	3
Тутунска банка Скопје	1000.00 ДЕН	1.200,00	1.200,00	1.200,00	1.200,00	1	110.400	92	1
Топлификација Одржување Скопје	60.00 ДЕМ	130.000,00	30.000,00	130.000,00	130.000,00	1	130.000	1	1
Транс Велес Велес	10.00 ДЕМ				100	0	0	0	1
Фершпед Скопје	1199.00 ДЕМ	19.010,00	19.000,00	19.000,00	19.000,00	4	114.030	6	2
Фотоцетар Скопје	456.60 ДЕМ	4.500,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	6	376.500	111	6
Трет пазар - Приоритетни акции									
Комерцијална банка Скопје	1000.00 ДЕН	681	650	650	650	13	238.492	351	6
Вкупно Неофицијален пазар						186	19.437.504	23.074	
Вкупно сите пазари						383	36.533.022		

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА МАЈ 2001

Во јуни 2001 година нарушената ликвидност на банките се одрази и врз работењето на пазарот на пари, детерминирајќи зголемена побарувачка за ликвидни средства и зголемување на каматните стапки. Притоа, вкупниот промет остварен на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во јуни оваа година во споредба со претходниот месец се намали за 42,2% и изнесуваше 1.033,4 милиони денари. Воедно, просечниот дневен промет во јуни во однос на мај се намали за 35,9 милиони денари. Во текот на јули оваа година на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност е регистрирана намалена активност, при што вкупниот промет изнесуваше 580,9 милиони денари, што е за 43,8% помалку во однос на јуни. Просечниот дневен промет во

јули (22 работни дена) во споредба со јуни (21 работен ден) се намали за 2,2 милиони денари, односно за 53,6%. На пазарот на пари во јули оваа година вкупната побарувачка на ликвидни средства е поголема од вкупната понуда. Вкупната побарувачка се намали за 1.510,2 милиони денари, односно за 52,9% во однос на претходниот месец. Истовремено, вкупната понуда на ликвидни средства достигна вредност од 580,9 милиони денари и во споредба со јуни е помала за 48,9%. Како резултат на ваквите движења просечната пондерирана годишна каматна стапка на пазарот на пари во јули изнесува 17,15% и во однос на претходниот месец бележи зголемување за 3,4 процентни поени.

Вкупен промет и пондерирана каматна стапка на пазарот на пари



ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

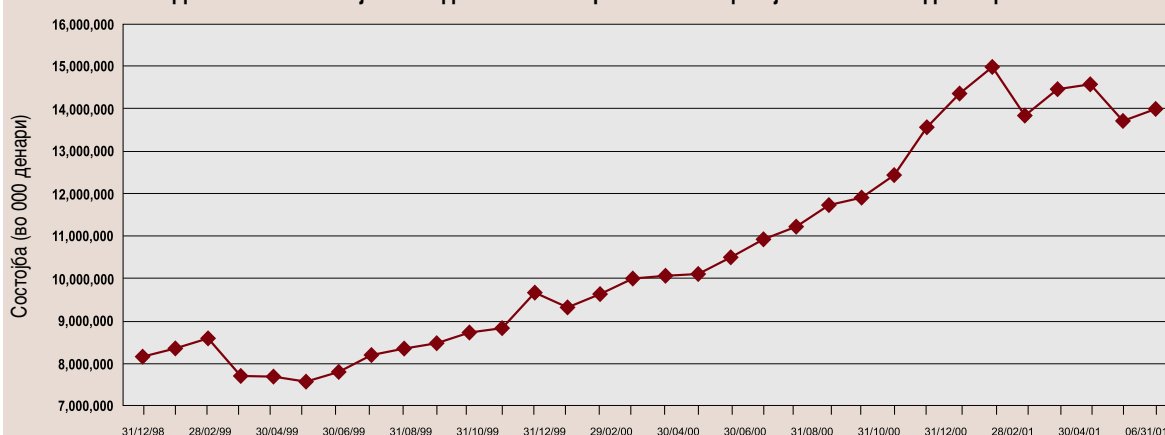
Депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците во јуни 2001 година бележат намалување за 863,3 милиони денари, односно за 5,9% во споредба со мај оваа година, при што достигнаа износ од 13,7 милијарди денари, односно 440,7 милиони ДЕМ. Овој пад се должи, пред сè, на политичките и воените збиднувања што ја потресуваат Република Македонија во последните неколку месеци, предизвикувајќи несигурност кај граѓаните, што се ефектуираше со повлекување на штедните влогови на граѓаните од банките и штедилниците.

Споредено со јуни минатата година, депозитите на физичките лица во банките и штедилниците во јуни 2001 година бележат пораст од 30,4%, односно од 3,2 милијарда денари.

Анализирано според валутната структура на депозитите, 45,78% од вкупните депозити беа денарски, а 54,22% девизни депозити. Во споредба со претходниот месец оваа година, денарските депозити се поголеми за 1,1 процентен поен.

Според рочноста на депозитите, во јуни оваа година 7,6 милијарди денари, односно 55,5% од вкупните депозити, претставуваат депозити по видување, додека 6,1 милијарди денари, односно 44,5% орочени депозити. Во однос на мај оваа година, орочените депозити бележат намалување за 4,6%, додека, пак, депозитите по видување се намалени за 7,3%.

Динамика на состојбата на депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците



ЕКОНОМИЈАТА СЕ ФОКУСИРА НА ТАРГЕТИРАЊЕ?

Таргетирањето на инфлацијата е во мода, но овој пристап кон монетарната политика не ги дава сите одговори.

Централните банки во голема мера ја следат модата. Оваа година, толку различни земји како Исланд и Турција ѝ се придружија на „in“ толпата со прифаќање на таргетирање на инфлацијата. По пионерските чекори на Нов Зеланд во оваа практика во 1990, таа станува сè попопуларна. На крајот на минатата година, уште 18 земји, како развиени, така и во развој - започнувајќи од Британија и Канада до Чиле и Јужна Африка - ѝ се придружија на свитата.

Новата студија¹ на првата деценија на таргетирање на инфлацијата покажува зошто сите се придружуваат кон мнозинството. Режимот се покажа како „мно-

Новата студија² на првата деценија на таргетирање на инфлацијата покажува зошто сите се придружуваат кон мнозинството. Режимот се покажа како "многу успешна нова монетарна рамка"

гу успешна нова монетарна рамка“, заклучија Фредерик Мишкин и Клаус Шмит-Хебел. Како што велат тие, режимот им помогна на земјите да ја намалат инфлацијата на нивоа кои на друг начин не можат да се достигнат. Кај економиите во подем, намалувањето на инфлацијата вклучува помали жртви во смисла на загуба на производство, отколку режимите на другите политики. И во развиените и во земјите во развој, со текот на времето, производството стана помалку нестабилно.

Но, момент: таргетирањето на инфлацијата беше лансирано во мирни мориња. Оттука, велат скептиците, под такви бенигни економски услови во текот на деведесеттите, новиот режим не можеше да биде вис-тински тестиран. Меѓутоа, двајца автори не се согласуваат со ваквата констатација. Според нив, многу земји во кои постои таргетирање на инфлацијата всушност се мали, отворени економии кои претрпеа голема девалвација на валутата по азиската криза во 1997-98 година. Сепак, за разлика од претходните шокови, овој не предизвика зголемување на инфлацијата.

Во голема мера, виртуозноста во таргетирањето на инфлацијата лежи во отсуството на пороците од другите режими. За разлика од обврските на девизниот курс, таргетите за инфлацијата не се чувствителни на спекулативните напади на валутата. За разлика од монетарните таргети, инфлацијата е финална, а не времена цел. Тоа не би било важно за монетарните таргети доколку би постоела директна врска меѓу порастот на паричната маса и инфлацијата. Сепак, оваа врска се покажа како опасна главно поради нестабилноста на побарувачката на пари.

Спротивно на ова, експлицитното таргетирање на инфлацијата поставува цврста подлога за предвидување на цените на далеку појасен начин - со комбинација на јасен режим заснован на правила, со одредено тактично дискреционо право на централната банка за тоа како да се постигне целта. И како кај најдобрите маѓионичарски трикови, и тука постои некој „штос“: таргетирањето на инфлацијата зависи од кредитбилитетот. Доколку централната банка може да ја убеди јавноста и пазарите дека е целосно посветена на постигнување на нејзината цел, очекувањата на луѓето ќе се променат. Штом оние што ги утврдуваат цените и платите почнат да веруваат дека централната банка подразбира бизнис, монетарната политика ќе доживее екстра удар.

Во принцип, истиот трик треба да даде ефект и доколку економијата пати од дефлација, а не од висока инфлација. Некои јапонски политичари им се придружија на економистите во поттикнувањето на Банката на Јапонија да го прифати таргетирањето на инфлацијата. Тие сметаат дека реформата ќе помогне за намалување на стегите на дефлацијата. Ако Јапонците очекуваа повторен пораст на цените, тоа би ја зајакнало ефективност на монетарната политика на Банката во надминувањето на дефлацијата. Ако се разгледа искуството на Шведска со таргетирањето на нивото на цените во триесетите години, ќе се види дека таа успеа во подигнувањето на инфлаторните очекувања и покрај стравувањата од дефлација.

Ширењето на таргетирањето на инфлацијата одеше заедно со зголемувањето на независноста на централните банки. Повторно е во прашање кредитбилитетот. Колку што централните банки се понезависни, толку поголема доверба имаат инвеститорите во нив. Ако централната банка ги намали краткорочните каматни стапки, инвеститорите нема повеќе да реагира-

^{1,2} „Една деценија од таргетирањето на инфлацијата во светот“ од Фредерик Мишкин и Клаус Шмит-Хебел, истражување на Националното биро за економски истражувања, јули 2001

ат спротивно на монетарното олеснување барајќи поголеми стапки за долгорочните обврзници, сето тоа во очекување на зголемување на инфлацијата. Но, како дел од договорот, централните банки мораа да ги подигнат традиционалните превези на тајноста, да станат поотворени во работењето и подобри при испраќање сигнали за нивните намери на пазарот.

Режимите на таргетирање на инфлацијата имаат уште една доблест: тие создаваат рамка во која централната банка може да биде истовремено независна и демократски одговорна. Владата може да ја постави целта за инфлацијата препуштајќи ја на оперативно независната централна банка задачата за тоа како да се исполни целта. Ваквата поделба на одговорности може само да ги зајакне, а не да ги намали овластувањата на централната банка.

Крај на монетарната историја?

Слушајќи некои од приврзаниците на таргетирањето на инфлацијата, се добива впечаток дека тие го откриле светиот грал на монетарната политика. Меѓутоа, поротата сеуште ја разгледува пресудата околу ефективната на режимот кој сеуште не бил подложен на тестирање од страна на инфлаторни шокови какви што беа оние во седумдесетите и осумдесеттите. До сега, таргетирањето на инфлацијата пред се доведуваше до ниска инфлација, отколку до голема дефлација. Во таа смисла, искуството на Турција ќе биде вреден тест бидејќи е предвидено годишната

стапка на инфлација да изнесува 60% во времето кога ќе стапи на сила новиот систем.

Меѓутоа, колку и да е пожелно да се осигура ниска инфлација, просто кажано, тоа не може да биде единствена цел на монетарната политика. Сепак, во економијата можат да настанат опасни нерамнотежи дури и кога инфлацијата, колку и конвенционално да е

Експлицитното таргетирање на инфлацијата поставува цврста подлога за предвидување на цените на далеку појасен начин - со комбинација на јасен режим заснован на правила, со одредено тактично дискреционо право на централната банка за тоа како да се постигне целта

измерена, е во шкрипец. Постои силен аргумент дека централната банка има поголема одговорност за цената на средствата или за погрешно поврзаните девизни курсеви, отколку фокусирање само врз инфлацијата на малопродажните цени.

Поентата е дека монетарната политика е нешто повеќе од постигнување на една цел на една политика. Решението на проблемот на повеќе цели е овозможување на поголеми дискрециони права на централната банка. Сепак, тоа од своја страна би можело да го поткопа кредибилитетот на централната банка на кој се потпира режимот на таргетирање. Како и да е, иако има многу позитивни страни, таргетирањето на инфлацијата сепак не ги решава сите проблеми на монетарната политика.

ЕКОНОМСКИ ОСВРТ КОН ГРАЃАНСКИТЕ ВОЈНИ

М-р Зоран
СТАВРЕСКИ

Економистите гледаат на воените конфликти многу поинаку од класичната популарна теорија. Тие ги перцепираат нив не како движења со идеолошка подлога, туку како движења кои во основа се манифестации на некаква форма на економски интереси, а најчесто на економски криминал

1. Природата на војната ја детерминира природата на последиците од неа

Воените конфликти во денешницава ја „предизвикуваат“ конвенционалната доктрина за природата, причините и последиците од војната. Традиционално, државите водат војна една против друга со професионални армии, при што најголем број од жртвите се војници. Воената победа на едната страна обично претставува крај на непријателствата, а мирот кој следи потоа овозможува двете земји да започнат со процесот на реконструкција.

Спротивно на ова, воените конфликти во последнава деценија се претежно граѓански војни,¹ во кои се вклучени луѓе со минимална формална воена обука. Голем број од жртвите во овие војни се цивили, кои во текот на војната се убиени, или се малтретирани и принудно раселени од своите домови. Прекинот на огнот е почесто последица од заморот од војната, отколку резултат на воена победа на едната страна. Формалните мировни договори ретко се имплементираат во целост, а повоениот период е проткаен со латентни насилства и состојби кои се опишуваат како „ни војна, ни мир“. Карактеристично за овие понови воени конфликти е што наместо таргетирање на инфраструктурни објекти и војници кое е карактеристично за класичните судири од периодот пред студената војна, тие се повеќе насочени кон таргетирање на етнички ентитети и цивилно население. Во многу

случаи, завојуваните страни ја губат меѓусебната доверба и одбиваат понатаму да живеат заедно, како соседи. Една од основните лекции од граѓанските војни во последнава деценија е дека мирот и социјалната реинтеграција не можат ниту да се купат, ниту да се остварат на краток рок. Тоа е случај и во конфликтите во кои се потрошени огромни суми пари и во кои се вклучени илјадници надворешни мировни сили (Босна, Косово). Едноставно, современата воена филозофија е дека природата на војната ја детерминира и природата на мирот.

Во просек, секоја година во последните две децении, активни се меѓу 30 и 40 воени жаришта.² Од вкупно 103 вооружени конфликти во периодот 1989 - 1997 година, 97 се граѓански војни. Притоа доминираат две форми на внатрешни конфликти: за власт и за територии.

Истражувањата на воените конфликти во последните две децении покажуваат дека може да се издиференцираат три главни фактори кои се основа за воените судири:

Зоран Ставрски е асистент на извршен директор во Светска банка. Роден е во 1964 година. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1988 година. Магистрирал во областа на монетарната економија на тема: „Избор на оптимална монетарна стратегија и инструментите на Народната Банка на Република Македонија за монетарна регулација“. Во периодот од март 1993 работел во секторот за истражување во Народна Банка на Република Македонија, а од јули 1997 до февруари 2000 е директор на овој сектор. Од февруари 2000 до април 2001 година бил потсекретар во Министерството за финансии на Република Македонија. Учествовал во работниот тим за монетарна политика на УНДП и Македонската Академија на науките и уметностите „Стратегија за економски развој на Република Македонија 2020“, преговарачкиот тим на Република Македонија со ММФ и Светска Банка; Управениот комитет за реформа на платен систем во Р. Македонија; Управениот комитет за реформа на јавната администрација. Автор е на голем број написи, дебати и истражувачки трудови објавени во стручни и научни списанија од областа на макроекономијата, монетарната политика, банкарство и инструменти на монетарната политика.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹ Граѓанските војни се дефинирани како оружени конфликти помеѓу Владите и национални, етнички, религиозни и други групи на луѓе, во кои кај двете завојувани страни се ангажирани најмалку по 1000 лица и при што има преку 100 жртви годишно. (Kosuke Imai and Jeremy Weinstein CID Working Paper no.51/2000, Harvard)

² Извор: „Граѓански војни, криминал и насилство“, Конференција на Секторот за истражување на развојот при Светска банка, 1999



2. Историски фактори

Два историски рецидиви кои имаа исклучително значајно влијание врз многу земји се империјализмот и колонијализмот. Иако тоа се две различни форми на контрола, резултатот е ист: „трговија на црно“ таму каде што е можно, трговија „со правила“, каде што е тоа потребно.³ Од средината на 19-от век па досега, оваа тактика доминира во односите на развиените западни држави со неразвиените земји од Африка, Азија и Латинска Америка.

Империјализмот и завршувањето на колонијализмот беа основните причини за дестабилизација на многу земји. Вештачките граници поставени од колонијалните и империјалистичките сили по нивно то повлекување беа доволна причина за конфликти во граничните области, често придружени со раселувања на населението и човечки егзодуси од драматични размери. Постојат бројни примери: Судан, Сомалија и Етиопија беа воено поддржувани од суперсилите за време на студената војна, за во 1990-те воената поддршка која ја примаа долги години да прерасне во подлога за оружени конфликти во овие земји. Францускиот колонијализам во Руанда ги поддржуваше малцинските Тутси, резултирајќи во масовна антипатија и на крајот со геноцид од страна на Хутусите. САД и другите западни држави го поддржуваа режимот на Мабуту Сесе Секо во Заир од 1965 па се до неговиот пад, наспроти доказите за корупција на неговата влада. Слична беше улогата на САД во Гватемала, Никарагва и Салвадор. За жал, сличен однос каков што САД има кон земјите од Јужна Америка, изгради и Русија кон земјите кои произлегоа по распаѓањето на поранешниот СССР.

Со редуцирањето на финансиската и друга помош на земјите во развој, посебно изразено по колапсот на СССР, многу структури во земјите во развој и транзиција се свртеа кон нелегалната трговија со високовредни стоки: дрога и оружје во Колумбија, Албанија, Косово; дијаманти во Сиера Леоне; воена индустрија во Молдавија; па се до трговија со луѓе во многу земји од поранешниот Советски сојуз и балканските земји. Основната цел на овие структури беше да остварат девизен приход и да остварат, или да ја задржат својата политичка моќ.

Од друга страна, општото опаѓање на животниот стандард и манипулацијата со одделни групи на население врз религиозна, етничка, историска и слична основа, овозможи да дојде до проширување на „базата на човечки капитал“ и продлабочување на насилствата, од што произлегоа бројни локални војни. Така, борбата за контрола на власта, борбата за поли-

тичка и економска моќ на новите елити, предизвика многу внатрешни воени судири во земјите кои произлегоа од СССР, во кои екстремистите беа поттикнувани од страна на други држави (пр. Нагорно Карабах во Азербејџан каде борбата меѓу Ерменците и Азербејџенците е само продолжение на борбите меѓу Ерменија и Турција од почетокот на овој век; Транснистрија во Молдавија; Абхазија во Грузија; итн.) За жал, во повеќето од овие случаи територијалните сепаратисти од 1990-те, кои се обидуваа да направат „држава во држава“, по повеќегодишните граѓански војни во 2000-те веќе станаа „државотворци“.

Од друга страна, општото опаѓање на животниот стандард и манипулацијата со одделни групи на население врз религиозна, етничка, историска и слична основа, овозможи да дојде до проширување на "базата на човечки капитал" и продлабочување на насилствата, од што произлегоа бројни локални војни

Едно од најтрагичните искуства на 20-от век е што токму Версајскиот мировен договор, диктиран од големите политички сили, прерасна во една од основите причини за воените случувања во Европа по Првата светска војна, а во крајна линија и причина за започнување на Втората светска војна. Не е коинциденција што Хитлеровите сили ја принудија Француската Влада да го признае и потпише поразот во 1940-та година во истиот вагон од возот во кој Германците ја потпишаа декларацијата за капитулација дваесет години порано. Имено, по Првата Светска Војна, меѓу победничките сили беа потпишани шест мировни договори, кои се однесуваа на поразените држави: Германија, АвстроУнгарија, Бугарија, Унгарија и двапати Турција. Тоа беа декларации во кои не учествуваа поразените држави, а со кои се предвидоа и реализираа промени на границите врз арбитражна основа. Последователната ревизија на овие договори подоцна доведе до многу кризи и воени судири (интервенцијата на Германија и Италија во граѓанската војна во Шпанија во 1936/39; окупацијата на Чехословачка итн.). Што е поважно, Версајскиот мировен договор значајно го зајакна нацистичкото движење во Германија.

За жал, и 80-на години подоцна, историјата се повтори: Дејтонскиот Мировен договор и Декларацијата на ООН за Косово, без да ги решат фундаменталните проблеми, не ги спречија подоцнежните судири врз етничка основа во БиХ, етничките чистења на Косово, конфликтите во Јужна Србија, ниту пак воениот

³ Извор: Gallagher and Robinson 1953 цитирани во Nafziger 1996, страна 11.

судир во Македонија. Со тоа, се потврди историската вистина дека секогаш кога се склучуваат „мировни“ договори без чувство на взаемна доверба и со арбитрарни решенија најчесто донесени од страна на трети сили, постои голема веројатност за обнова на судирите - и тоа за слични прашања и со слични учесници. Историјата покажува дека во земјите кои неодамна имале војна, постои 40% ризик од повторување на воените судири.

3. Политички фактори

Политичките идеологии играат важна улога во здружувањето на кохезијата во една држава. Нејасната идеологија, или пребрзата промена на идеологијата, како што тоа се случи во СССР и во поранешна СФРЈ, создаваат привремен „вакуум во кој се можни дестабилизирачки процеси. Кога земјата во краток временски интервал ја трансформира својата политичка и економска структура, доаѓа до брза деструкција на нејзиниот социјален систем, без истиот да се замени со друг систем. Тоа го нарушува социјалниот мир, што може лесно да го иницира процесот на мобилизација врз етно-национална основа. Притоа, диференцирањето на силни етнички ентитети може да стекне форма на религиозна или културна идентификација, со цел да се дефинираат нови социјални граници врз етничка основа. Понатаму тоа може да води кон барања за политичка автономија, самоопределување, сепаратизам или иредентизам. Сите овие форми најчесто завршуваат со вооружен конфликт.

Постојат многу политички теории и перцепции за причините за воените конфликти, кои се фокусираат на идеолошката димензија прекриена со превезот на непочитување на човечките права, репресии од страна на власта и сл. Но, постои и голем јаз меѓу овие теории и економските теории за војните кои тврдат дека зад идеологиите секогаш и секаде се крие некаква форма на економски интерес, а не ретко и економски криминал.

Национализмот, религијата и етничката припадност популарно се перцепираат како основни причини за вооружен конфликт. Борбата на католиците и протестантите во северна Ирска, етничките судири меѓу Тутсите и Хутусите во Руанда, војната меѓу Србите, Муслиманите и Хрватите во Босна и Херцеговина, децениската граѓанска војна во Судан, борбата меѓу индиските хиндуси и индиските муслимани, вооружените судири во Еритреја, Либан, Авганистан и Шри Ланка, па се до последниот вооружен судир во Република Македонија, се само дел од бројните примери на вооружени конфликти врз овие основи.

Истражувањата покажуваат дека земјите со висок степен на диверзификација на населението се помалку подложни на ризик од земјите во кои постои висок степен на хомогенизација (било да е тоа изразено во доминација на само една етничка група, или да се работи за олигополна структура во која доминираат две-три етнички групи, а останатите се значително во помал број). Притоа, не само појавата, туку и траењето на воените конфликти е во корелација со етничката структура на земјата. Земјите во кои доминираат две до три етнички групи, имаат многу подолготрајни воени конфликти (кои и почесто се повторуваат), за разлика од земјите со крајно хомогена или крајно диверзифицирана етничка структура.

Популарните перцепции за идеолошката генеза на војните се „вкалапени“ во дискурсот кој е генериран при самиот конфликт. Предизвикувачите на војната не се „тивки“ - напротив, тие сакаат да остварат добри односи со јавноста, да ја претстават својата борба во најдобро светло и да дадат објаснувања за сопствените акции. Тие имаат потреба од добри односи со меѓународната јавност затоа што најчесто се финансирани од странство. Тие не смеат да остават впечаток на криминални структури и затоа мора да создаваат имиџ на обесправеност и потреба за борба за сопствените права. Екстремистите едноставно мораат да генерираат чувство на обесправеност, зашто во спротивно ќе пропаднат како организација.

За таа цел, тие најчесто најмуваат професионални фирми специјализирани за односи со јавност, кои ќе ги објаснуваат и популаризираат нивните цели и идеи. Вообичаено јазикот кој го користат е јазик на протест и обесправеност, концепт на „жртва“. Речиси по правило, Владите се обидуваат да одговорот на оваа кампања на некомпетентен начин, меѓу другото и затоа што објективно борбата против ваквите организации е тешка и ги наоѓа неспремни државните структури. Второ, Владите често се судираат со проблемот на мотивација на сопствените воени сили, а и кога ќе го постигнат тоа, временски доцнат. Екстремистите ги знаат овие слабости и ги користат за заокружување на претставата на обесправеност и протест против таа обесправеност.

Од друга страна, екстремистичките организации се во суштина квази-армии, кои и самите се соочуваат со проблемот на организациона кохезија и мотивација. За разлика од државната армија, тие немаат на располагање „години и години“ за да го изградат борбениот морал пред да почнат да дејствуваат. Напротив, тие почнуваат од ништо и брзо треба да почнат со борба. Наједноставно е тоа да се постигне преку регрутирање на поединци кои имаат меѓу себе нешто заедничко

- било да е тоа јазикот, етничката припадност, религијата, или социјалната припадност. Клучната задача на екстремистичките организации потоа е да им се влее на припадниците чувство на обесправеност, чувство дека тие се жртви на нечија неправда. Од ова натаму произлегува чувството на непријателство и желбата за борба. Штом лидерите на екстремистите успеат да создадат кохерентна група која е етнички различна од остатокот на општеството - тие потоа имаат лесна задача да играат на картата на „групна обесправеност“ врз етничка основа.⁴

Екстремистичките организации кои успеваат да генерираат „група“ и чувство на обесправеност, потоа релативно лесно ја презентираат граѓанската војна како чист политички конфликт. Интензитетот и објективноста на барањата не е предвесник на граѓанска војна - во многу земји со години постои интензивен политички конфликт кој не се трансформира во граѓанска војна. Политичкиот конфликт е универзален феномен, а граѓанските војни се ретки. Поентата е дека само онаму каде екстремистичките движења се финансиски поддржани, доаѓа до војна. Значи, војната е таа која предизвикува интензивен политички конфликт, а не е политичкиот конфликт причина за војна!

4. Економски фактори

Војните се основа за градење и разградување на држави, но и генератори на бизнис и профит. Консолидацијата на националните држави во Западна Европа беше делумно резултат на интересите на некогашните кралски лидери да обезбедат доволно приходи за водење на војни. Повратно, скапите воени ангажмани беа богат извор на пари, луѓе и оружје. Хаосот на војната за одредени структури се трансформира во мрежа за создавање на профит, како во финансиски така и во политички контекст.

Економистите гледаат на воените конфликти многу поинаку од класичната популарна теорија. Тие ги перцепираат нив не како движења со идеолошка подлога, туку како движења кои во основа се манифестации на некаква форма на економски интереси, а најчесто на економски криминал. Единственото вистинско прашање за економистите не е лажната дилема за мотивот на започнување на воениот судир, туку дали екстремистичките организации се финансиски во состојба да се издржуваат на подолг рок? Само од одговорот на ова прашање, а не од тоа дали постои обесправеност, зависи дали во една земја ќе има граѓанска војна или не.

Иако употребата на сила и принуда за да се издестивува финансиска поддршка не мора да биде причи-

ната за постоење на екстремистичката организација, тоа е секако средството за финансирање на конфликтот. Ризикот за постоење на конфликт е детерминиран само од потенцијалот за реализација на таа финансиска поддршка. Таму и тогаш каде што постои таква можност - конфликтот ќе се случи, независно дали во основа тој навистина има некаква борба за права, борба за политичка моќ, или е едноставно „гола“ борба за пари. Поддржувачи на идеите - или „корисни идиоти“ од жаргонот на Лениновата терминологија, секогаш ќе се најдат. Структурата е само збир на лажни верувања кои умешно ги промовираат и презентираат екстремистичките лидери. Трансферот на богатство станува подвижно „слатко колаче“ на етничката трпеза, кој лесно прераснува во синоним за културен геноцид и деструкција на човековите права.⁵

Искуството покажува дека реализацијата на оваа „претстава“ во голема мерка е условена од големината и силата на дијаспората. Таа е најчесто „лулка“ на романтичарските идеи за големи нации и големи територии, а со оглед дека е побогата од самите припадници на екстремистичките групи, таа е во можност е да ја обезбеди финансиската димензија на потфатот, што се разбира низ војната ќе и биде стократно вратено. Впрочем, нејзината позиција е секогаш на безбедна оддалеченост од крвавите настани, а да биде иронијата поголема, концепцијата за распарчување на татковината (или сопствената земја) ја реализираат живејќи во Европа и САД каде токму ги уживаат благодетите на обединети и големи земји и нации. Искуството на Република Македонија, за жал, најдобро ја потврди вистинитоста на оваа констатација: финансиски силната и извонредно добро организирана албанска дијаспора, беше всушност „вистинскиот господар на играта“.

Модерната економија располага со две силни оружја: статистика и теорија. Со оглед дека малкумина од оние кои не се економисти веруваат на теоријата, да се осврнеме на статистиката: од 1965 до 1999 година, во 161 земја се водеа граѓански војни, при што се доа-

⁴ Ослободителната Армија на Еритреја, која е веројатно најуспешната екстремистичка организација во поновата историја, успеа врз таа основа да ја порази армијата на Еритреја која броеше над 400.000 војници и која беше поддржана од Русија.

⁵ Најеклатантен пример за вистинските мотиви на екстремистичките организации е неодамна завршениот конфликт во Сiera Леоне: екстремистичката организација анимираше зад идејата на обесправеност околу 20.000 луѓе. За време на мировните преговори, екстремистичкиот лидер добил понуда за политичката позиција заменик-претседател на Владата, која тој првично ја прифатил. Би било логично да се претпостави дека од таа позиција, тој би можел да ги оствари правата за кои се борел заедно со уште 20.000 луѓе долги години. Но, оваа понуда не беше доволна за тој да го прифати мировниот договор: тој имаше и дополнително барање - да биде Министер за рударство! Сосема случајно, Сiera Леоне е еден од најголемите производители на дијаманти во светот! Постојат и други примери: движењето за сецесија на Катанга од Заир беше сконцентрирано во регионот богат со бакар; Биафра движењето за сецесија од Нигерија беше лоцирано во регионот богат со нафта итн.

ѓа до следните општи констатации за економските фактори на ризик за случување на оружен судир:

- Повеќето земји во кои дојде до граѓански војни во последните две децении, непосредно пред избувнувањето на конфликтот имаа неколкугодишен негативен економски тренд. Недостатокот на храна, вработување, воопшто недостатокот на „можности“, го стимулираат „дарвиновиот“ пристап: поединците или социјалните групи настојуваат да дојдат до можностите кои недостасуваат без да ги почитуваат основните правни и социјални норми и без респект кон правото на сопственост. Се смета дека економската стагнација и проблемите кои произлегуваат од неа беа основната, но секако не и единствена причина на вооружените конфликти во Судан, Либирија, Сомалија, Мозамбик, Ирак, Сиера Леоне, Алжир и Авганистан. Варијација на оваа тема е ситуацијата во која постои позитивен економски раст, но дистрибуцијата меѓу различните социјални групи е толку нарушена, што создава перцепција за изразена социјална неправда. Тоа беше основна причина за војните во Нигерија, Ел Салвадор, Бангладеш и Бурунди.

Во таков контекст, склучувањето на Договорот на Република Македонија за асоцијација со Европската Унија и признавањето на границите со СР Југославија, беа јасни сигнали дека деновите на тој бизнис постепено се одбројуваат. Затоа, за оние кои го водат или се вклучени во него, беше крајно време за "реакција" која им овозможи дополнително време и можности за реализација на профитабилните бизниси. За нив, војната во Македонија беше само "business, as usual"

Општата економска ситуација во Република Македонија во периодот на транзиција е несомнено тешка и голем дел од населението (околу 20%) живее под прагот на сиромаштијата. И покрај тоа што во последните три-четири години се остваруваа позитивни стапки на раст на БДП, тоа се уште не резултира во ублажување на најголемиот економски проблем на Република Македонија - невработеноста. Стапката од речиси 33% е меѓу највисоките во светот и потенцијално претставува основа за економски и социјални тензии. Посебен проблем притоа претставува високиот процент на млади луѓе кои немаат работа.

Меѓутоа, факт е исто така дека проблемот на невработеност во Македонија не е базиран врз етничка основа и дека шпекулациите за двојно и тројно пови-сока стапка на невработеност кај албанското население - се само „ефтини приказни“ и ништо повеќе. Податоците од Заводот за Статистика за етничката

структура на работоспособното население неминовно го потврдуваат ова: кај македонците, 71,8% се вработени а 28,2% се невработени; кај албанците сразмерот изнесува 51:49; кај власите тој е 68:32; кај турците 61,4:38,6; кај србите 63,4:36,5 итн. Значи, прво, разлика постои но таа воопшто не е од толкава големина колку што се презентира во јавноста; второ, разликата не е поинаква ниту по големина, ниту по природа, од онаа по која на пример хиспаносите во САД, алжирците во Франција или индијците во Англија имаат повисока стапка на невработеност во однос на просекот во тие земји (понижок степен на едукација, непознавање на официјалниот јазик, начин на живот итн.).

Имајќи го предвид универзалниот карактер на сиромаштијата и фактот што десетици етнички групи во светот во своите држави имаат исти или потешки економски услови од оние кои преовладуваат во Република Македонија (впрочем, од сите територии на Балканот во кои живее албанско население, во Република Македонија нивниот економски стандард е сепак највисок), а притоа не посееаат кон оружје, единствениот можен заклучок е дека тешката економска состојба не е причината за започнување на воениот конфликт во Република Македонија.

Во однос на дистрибуцијата на сиромаштијата и социјалната обесправеност, навистина е тешко да се извлечат релевантни заклучоци. Причината е многу едноставна: албанската популација во Македонија не е интегрирана во финансискиот систем на земјата. Авторот не располага со прецизни податоци, но инклинира кон оние кои веруваат дека во Македонија навистина постои економска и социјална обесправеност врз етничка основа. Но, вистинското прашање е кој кого обесправува?

Факт е дека многу мал дел од албанското население во Македонија ги извршува своите финансиски трансакции низ регуларните банкарски и други канали. Кога тие би ги пријавиле своите приходи кај даночните органи и би ги извршувале плаќањата преку банките, веројатно би можеле попрецизно да се квантифицираат тврдењата за обесправеност на етничка основа, а можеби и би се констатирало дека постои вистина во тврдењата за нееднаква распределба на создадената вредност во општеството на штета на оваа етничка група. Но се додека албанската популација сопствените приходи во голем дел (со чесни исклучоци) ги реализира и чува надвор од регуларните финансиски канали, а истовремено од државата ги користи сите јавни услуги (образование, здравство, безбедност, социјална помош, култура итн.), има основа да се тврди дека ситуацијата е токму обратна - обе-

справеност постои, при што сите други етнички групи во Македонија кои работат преку законски поставениот финансиски систем, се оштетени и обесправени од македонските албанци.

- Искуството покажува дека значаен фактор на ризик од вооружен конфликт е високата концентрација на извозот. Земјите кои имаат еден или само неколку значајни извозни производи, се многу поподложни на ризик од граѓанска војна. Борбата за природните ресурси, посебно во афричките земји, беше основната причина за многу вооружени конфликти. Македонија ниту изобилува со некој природен ресурс, ниту пак има таква концентрација на извозот која би предизвикала тензии и борба за превласт околу контролата на тој бизнис.
- Географската положба и структура на земјата се исто така многу значајни. Во големите земји со широко распространета популација, Владата потешко може да ги контролира сите подрачја во земјата (пр. Конго). Овој фактор, секако не е присутен во случајот на Македонија.

Меѓутоа, во основа поволната географската локација на Македонија, во конкретните околности на нестабилност на регионот, економски и политички санкции и блокади и нефункционирање на правните системи во повеќе земји, резултираше во тоа таа да стане крстопат на високопрофитабилниот бизнис со дрога, оружје и бело робје. Во такви услови, логично е вклучувањето на голем број млади луѓе во каналите на подземјето, кои се навидум поатрактивни од реалноста. А патот оттука до земањето оружје в рака, не е така долг. Во таков контекст, склучувањето на Договорот на Република Македонија за асоцијација со Европската Унија и признавањето на границите со СР Југославија, беа јасни сигнали дека деновите на тој бизнис постепено се одбројуваат. Затоа, за оние кои го водат или се вклучени во него, беше крајно време за „реакција“ која им овозможи дополнително време и можности за реализација на профитабилните бизниси. За нив, војната во Македонија беше само „business, as usual“.

- Конфликтите се главно концентрирани во земји со низок степен на образование. Земјите со висок наталитет, во кои посебно е бројно младото население на возраст меѓу 15 и 24 години, се исто така поподложни на ризик.

Проблемот со образованието во Република Македонија е посебно изразен кај албанското население и тоа најмногу кај женската популација. Еве што покажуваат податоците од Заводот за Статистика на Република Македонија:

1. Во последните десет години, учеството на македонците во основното образование пропорционално се намалува за сметка на малцинствата, а пред се за сметка на албанското малцинство. Тоа во голем дел е рефлексција на огромните разлики меѓу етничките групи во стапката на наталитет, што предизвикува големи промени во етничката карта на Република Македонија. Така, во 1992 година македонците претставуваа 63,6% од учениците во основното образование, а 27,0% беа македонски албанци. Во 1999 година, македонците се сведоа на 59,0%, а македонските албанци го зголемија своето учество на 30,2%.

2. Во средното образование, македонците во 1992 учествуваа со 87,7%, а македонските албанци со само 6,7%. Во 1999, процентот на учество на македонци во вкупниот број на средношколци во Република Македонија се намали на 79,0%, а кај македонците со албанско етничко потекло дојде до зголемување на учеството на 15,8%. За жал, многу мал дел од нив се решаваат да го продолжат своето образование, така што кај високото образование, соодветните учества во 1999 година изнесуваа 89,2% и 5,5%.

Економските фактори секако не се основната причина за вооружениот конфликт во нашата земја. Но, тие беа добра подлога за тој конфликт да може прво да се предизвика, а потоа и да се реализира

Подеталната анализа на овие податоци врз основа на половата структура на учениците, упатува на неколку сериозни констатации: во 1992, во основно образование 49,3% од учениците со македонско етничко потекло се од женски род - додека кај учениците со албанско етничко потекло тој процент изнесува 47,1%. Во 1999, учеството на македонките во вкупниот број на ученици со македонско етничко потекло во основното образование останува речиси непроменето како во 1992 - 48,7%. Слично е и со најмладите ученички од албанско етничко потекло - нивното учество се задржува на 47,9%.

Но, што се случува потоа со образованието на младите македонски албанки? Во средното образование, во 1992 тие претставуваа само 31% од средношколците со албанско етничко потекло, за во 1999 тој процент да се зголеми на 39,0%. Ист е процентот на застапеност на жените во вкупниот број на студенти од албанско етничко потекло. И во средното и во високото образование, процентот на женските деца е за 10 процентни поени помал од нивната застапеност во основното образование.

Значи, зголемувањето на процентот на учество на македонските албанци во вкупниот број на ученици во основното и во средното образование не е проследено и со соодветен пораст на учеството на македонските албанци. Тоа, за жал, упатува на констатација дека појавата не е резултат на еманципираност и оригинална промена на пристапот кон образованието на женските деца, туку е повеќе природна последица на диспропорционално високиот наталитет. Доказ за тоа е фактот што во следните слоеви на образование (средно, а посебно високо), ученичките од албанско етничко потекло постепено „исчекоруваат“ надвор од образовниот процес, што последователно ги дистанцира од можноста за вработување и воопшто од општествениот живот.⁶

Недоволната едукација на женските деца од албанско потекло и нееманципираноста како неминовна последица, се основните причини за превисоката стапка на наталитет кај албанската популација која живее во Република Македонија. „Експлозивната“ стапка на пораст на населението од албанско етничко потекло, посебно изразена во последните две децении, беше извонредна подлога за креирање на енклави, се разбира врз етничка и религиозна основа, на „социјално, политички и економски обесправени млади луѓе“. За жал, но разбирливо, демографскиот „бум“ на оваа етничка група ја зголеми анксиозноста кај македонската популација,⁷ посебно заради непознатиот број на албанско население кое перманентно

се насели во Република Македонија по разноразните санкции, блокади, бегалски кризи и сл.

Проблемот на демографската експанзија консеквентно продлабочи неколку други проблеми: неможност за креирање на работни места за абсорпција на младите, неможност за решавање на станбеното прашање и слични проблеми кои подеднакво ги погаѓаат сите етнички групи.

- Крајно погрешната миграциона политика со концентрација на над една третина од вкупното население во главниот град на државата, децениското запоставување на аграрните подрачја и територијалната сегрегација на населението врз чисто етничка основа, дополнително ги зголемија проблемите и придонесоа за поларизација на двете најголеми етнички групи во државата.

Идеолошките имажинации и историските територијални соништа затскриени зад превезот на обесправеноста врз етничка основа, поддржани од финансиски силната албанска дијаспора, се суштинските причини за воениот конфликт во Република Македонија. Тој не само што силно и на долг рок „ја оттурна“ земјата од нејзиниот развоен пат, туку и до точка на распаѓање го „растресе“ нејзиното мултиетничко врзвноткиво.

Економските фактори секако не се основната причина за вооружениот конфликт во нашата земја. Но, тие беа добра подлога за тој конфликт да може прво да се предизвика, а потоа и да се реализира.

⁶ Фрапантен доказ за ова е податокот од Анкетата на работната сила на Државниот Завод за статистика: од вкупно 49.131 официјално вработени македонски албанци, само 5.261 (или само 10,7%) се жени!

⁷ Според податоците на Државниот Завод за Статистика за 1999 година, од вкупно 27.309 новородени деца, 36,0% се со албанско етничко потекло, а 48,7% со македонско етничко потекло.

КРАЛСТВОТО ХОЛАНДИЈА ЌЕ И ПОМОГНЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ДА НАЈДЕ ИЗЛЕЗ ОД КРСТОПАТОТ

Интервју со г-ѓа Евелин Херфкенс

Што се однесува до нас, ние на Македонија и доделуваме 23 милиони евра секоја година на билатерална основа. Овој вообичен вид помош ќе продолжи и понатаму без разлика што ќе се случи. Меѓутоа, според мене треба да постои мировна дивиденда. Холандија одлучи двојно да ја зголеми помошта што ја дава на Македонија секоја година, во наредните три години

Г-ѓо Херфкенс, Вие ја познавате Македонија уште од нејзиното осамостојување. Па, како ја оценувате моменталната политичка и економска состојба?

Состојбата во земјата е многу тешка, и навистина не ми е лесно кога ја гледам земјата во ваква ситуација, пред се бидејќи бев многу вклучена во времето на осамостојувањето на Македонија. Инаку, јас сум претставник на Македонија, на мојата земја и на уште неколку други земји во Бордот на Светската банка. Во времето кога се стекнавте со независност, се обидував да Ви помогнам да станете членка на Светската банка. Во тоа време сите ми велеа дека губам време, дека оваа земја не е одржлива ниту политички ниту економски. Но, јас верував во Вас и работев, и за осум години оваа земја докажа дека е политички и економски одржлива. Иако претрпевте седум чуми, дури и повеќе од седум чуми од Египет и постојани надворешни шокови, Вашата земја успеа да опстане. Сега, се наоѓате на најважниот крстопат од Вашето постоење. Јас дојдов во Македонија како пријател за да Ви ја врачам мировната дивиденда, со цел донаторската заедница да ја има во вид ситуацијата со која се соочувате и да Ви помогне да ја преживеете оваа осма чума.

Воената криза и предизвика на Република Македонија огромни штети. Повеќе од било кога, како што и самите веќе знаете, на Македонија и е неопходна финансиска помош. Датумот за одржување на Донаторската Конференција

сеуште не е прецизиран. Па, какви се Вашите сознанија и колку се Вашите очекувања дека донаторите ќе дадат за нашата земја?

Што се однесува до мене, Донаторската Конференција ќе се одржи за неколку недели. Меѓутоа, тоа не е реално. Треба да разбереме дека меѓународната зедница го поврзува организирањето на Донаторската Конференција со исполнувањето на неколку услови. Сега сè зависи од македонската страна, од народот на оваа земја, да одлучи за својот крстопат. Можете да се вратите кон мирна иднина или да продолжите со минатото исполнето со војна. Јас сакам да и помогнам на Македонија, но можам да и помогнам само ако таа самата си помогне. Тоа пред сè значи, како прво, ратификување на Охридскиот договор. Вашите политичари го потпишаа Договорот и тие сега треба да го имплементираат. Како второ, подобра економска политика. Имате добар економски тим, и не се сомневам дека ќе го исполните тоа. Доколку сето ова се оствари, доколку Македонија си помогне самата на себе, ние, меѓународната зедница, Ви должиме помош. Јас веќе се обидувам да организирам поддршка за Вас, се обидувам да соберам средства. Испративме писма до сите министри за финансии во Европската унија. Во контакт сум со Крис Патен, Европскиот комесар, Светската банка и ММФ. Подготвени сме да Ви помогнеме веднаш штом Вие ќе си помогнете самите на себе.

Веќе добро ни е познат Вашиот пријателски однос кон нашата држава. Вие секогаш сте активно



Евелин
ХЕРФКЕНС

Министер за развој на
Кралството Холандија

вклучени во дискусиите кога станува збор за програмите за отпишување на долговите на Македонија, а Вие исто така ја организираа и првата Донаторска Конференција за Република Македонија во 1994. Истовремено, познато ни е дека Вие сте Извршен Директор во холандската конституенца каде што е и Република Македонија. Исполнувањето на условите за аранжманите ФЕСАЛ II и ПРГФ/ЕФФ сега поради воената

лучив двојно да ја зголемам помошта што ја даваме на Македонија секоја година, во наредните три години. Така, пред зимскиот период, сакам да потрошам уште 23 милиони евра како мировна дивиденда оваа година и потоа во наредната година и годината по неа, со цел да се разреши сегашната криза. Меѓутоа, дополнителната помош е поврзана со тоа Македонската страна да ја заврши својата домашна работа. Што се однесува до мене, Ви ветувам дека, денот кога

Во Македонија пристигнав на многу кратко време со цел да разговараме за две прашања. Првото прашање беше како Светската банка може да и помогне на Македонија во следните дванаесет месеци при имплементацијата на мировниот договор, Уставните промени и на поширока основа, при економскиот развој на земјата по конфликтот. Другото прашање беше меѓународната донаторска конференција. Знаете дека донаторската конференција ќе биде организирана и со неа ќе претседаваат Европската комисија и Светската банка. Иако во оваа фаза датумот за одржување на Донаторската конференција не може точно да се утврди бидејќи, како што знаете, според рамковниот договор тоа може да се стори само откако Уставните промени ќе бидат ратификувани од страна на Парламентот, сепак сакаме да бидеме сигурни дека сите подготвителни работи се завршени со цел Конференцијата да се одржи многу брзо, ако не и веднаш по усвојувањето на Уставните промени.

Кристијан
ПОРТМАН

Директор за Македонија
во Светска банка

криза е закочена. Финансиските магнати покажуваат толерантност кон република Македонија, меѓутоа и извесна скржавост. Да речеме, Кристијан Портман при последната посета ѝ вети на Република Македонија нови 20 милиони американски долари за платно-билансна поддршка како и за локалните заедници. За време на косовската криза добивме дури 50 милиони американски долари. Ваш став?

Што се однесува до нас, ние на Македонија и доделуваме 23 милиони евра секоја година на билатерална основа. Тоа ќе продолжи без разлика што ќе се

Покрај моето лично ангажирање да ја претставувам Македонија во Светската банка и верување во Вашата судбина како независна држава, постои долга историја на пријателство меѓу нашите народи. Порано, многу холандски туристи доаѓаа на Охридското езеро. Вие го имате најубавото место во светот тука во Охрид. Навистина би сакала тие холандски туристи повторно да се вратат. Тоа е добро за вашата економија, а исто така е добро и за холандскиот народ

случи понатаму. Заедно работиме со Вашата влада во врска со земјоделските производи, наводнувањето, образованието. Исто така ја поддржуваме, на пример, телевизиската програма „Наше маало“, со цел да помогне во враќањето на добрите односи и за подобро разбирање. Овој вообичаен вид помош ќе продолжи и понатаму без разлика што ќе се случи. Меѓутоа, според мене треба да постои мировна дивиденда. Од-

Парламентот ќе го ратификува Охридскиот договор, помошта ќе пристигне. Од страна на Светската банка, кредитот за вонредна околност за економско опоравување во износ од 15 милиони американски долари е дополнување на она што Светската банка веќе го дала. Меѓутоа, на крајот и тоа е мировна дивиденда. Искрено се надевам, земајќи го во предвид квалитетот на Вашиот економски тим, дека прашањата поврзани со ФЕСАЛ ќе се разрешат доколку навремено ја завршите Вашата домашна задача и доколку Парламентот го ратификува Договорот. Тоа ќе значи дека сите средства ќе може да се повлечат и ќе Ви бидат од помош во зимскиот период. Јас ќе се обидам да Ви помогнам, згора на сето тоа, да се соберат и дополнителни средства од Европската комисија. Ќе зборувам со моите колеги од Германија, Франција и Велика Британија, да се обидат да ги согледаат Вашите трошоци и да соберат дополнителни средства.

Кралството Холандија, откаде што доаѓате и Вие е голем пријател на Македонија и еден од главните билатерални донатори. Кои се мотивите на Холандија за ваквиот однос кон Македонија?

Покрај моето лично ангажирање да ја претставувам Македонија во Светската банка и верување во Вашата судбина како независна држава, постои долга историја на пријателство меѓу нашите народи. Порано, многу холандски туристи доаѓаа на Охридското езеро. Вие го имате најубавото место во светот тука во Охрид. Навистина би сакала тие холандски туристи повторно да се вратат. Тоа е добро за вашата еко-

номија, а исто така е добро и за холандскиот народ, бидејќи имате убава клима, убави планини, и ние едноставно сакаме да се вратиме.

Војната нанесе големи штети како врз градежните објекти, патиштата и слично, па дали Холандија ќе биде заинтересирана за учество на донаторска конференција за реконструкција и за нови инвестициони проекти?

Досега сме многу активни во регионот и сеуште остануваме тука! ЕБРД ќе продолжи со своите активности во Република Македонија. Веќе инвестиравме преку 260 милиони евра во 16 проекти, од кои 183 милиони евра (70%) се веќе повлечени. Вкупните средства мобилизирани во овие проекти, вклучувајќи ги сите средства за финансирање, изнесуваат преку 650 милиони евра.

И покрај тоа што обемот на инвестициите е важен, за нас најважно е влијанието од нашето работење врз луѓето во оваа земја и врз развојот на пазарната економија. Во врска со ова би сакал да споменам два примера. Оваа година Проектот за развој на општините, ко-финансиран од нас, започна да се имплементира. Тоа е проект од Пактот за стабилност кој ќе обезбеди подобри услуги во областа на водоснабдувањето, вклучувајќи го и кумановскиот регион погоден од кризата. Исто така би сакал да споменам еден проектот кој имаме намера да ги имплементираме во наредните месеци - воведување линија на микро-финансирање во Република Македонија, бидејќи таквиот вид финансирање сеуште тешко се добива во земјата. Таквата линија ќе овозможи финансирање на мали претпријатија и претприемници со заеми кои во просек изнесуваат 10.000 евра и ќе има значително влијание врз претприемничката активност во земјата, а со тоа и врз економскиот пораст. Таа исто така ќе генерира значаен видлив ефект врз банкарскиот сектор за засилување на нивните активности во рамките на овој сегмент од пазарот.

Општо земено, она што е најважно за сите инвеститори, мали или големи, е да се создаде стабилно опкружување, кое е едноставно, каде работите може да се предвидат и каде договорите може соодветно да се спроведат. Земјата веќе постигна многу во изминатите години, што треба да се одржи и понатаму да се надградува. Особено би го споменал потпишувањето на Договорот за стабилизација и асоцијација со Европската унија како и Охридскиот Рамковен Договор. Нивната имплементација е од суштинско значење за зајакнување на стабилноста и развојот на пазарот во Република Македонија. ЕБРД сака да ја продолжи и одржи соработката со Владата на Република Македонија, работејќи на понатамошно приватизирање на претпријатијата и комуналните услуги, поттикнување на странски инвестиции и консолидирање на банкарскиот систем. Сето тоа води кон развој на економија водена од здрав приватен сектор, придонесувајќи кон стабилноста на земјата, а со тоа и на сите нејзини граѓани.

Не само да учествуваме, сакам да работам, и напорно работев Донаторската Конференција да се организира што е можно побрзо. Значи не само што ќе учествуваме, туку работиме на тоа таа брзо да се одржи, се обидуваме да собереме средства и да добиеме дополнителни средства за Вас и веќе и кажав на Вашата влада дека ќе барам гаранција за дополнителни средства. Меѓутоа, конференцијата не е само за реконструкција на куќите. Таа се организира за поддршка на макроекономските штети, фискалното влијание од мировниот договор и за обновата на куќите. Ако го собереме сето ова, владата треба да подготви листа на реалните трошоци, а јас ќе и помогнам на владата да добие средства од другите земји. Но повторно, Донаторската Конференција ќе се одржи само ако Македонија ја заврши својата домашна задача, а таа се состои во економската страна и ратификувањето на Договорот. Доколку тоа се направи, сакам да кажам дека Македонците може да сметаат на мојата помош за Македонија.

Какви се Вашите очекувања за разврската на кризата во Македонија?

Не е до мене да ги советувам водачите на оваа земја. Силно верувам дека политичкото водство со кое се сретнав го согледува крстопатот на кој се наоѓа, и дека срцето на независноста на оваа држава е во опасност на овој крстопат. Сметам дека сериозно го сфаќаат овој факт. Од друга страна, гледам дека постои



Жан Мар
ПЕТЕРШМИТ

Директор во ЕБРД
за Македонија

извесен цинизам за тоа „Што по ѓаволите ќе направи меѓународната заедница за да ни помогне?“. Од тие причини јас сум тука, да им помогнам да ја „зграпчат“, мировната дивиденда. Луѓето со кои се сретнав го потпишаа Охридскиот Договор и тие треба да го им-

Во времето кога се стекнавте со независност, се обидував да Ви помогнам да станете членка на Светската банка. Во тоа време сите ми велеа дека губам време, дека оваа земја не е одржлива ниту политички ниту економски, меѓутоа јас верував во Вас и работев, и за осум години Р. Македонија докажа дека е политички и економски одржлива

плементираат. Меѓународната заедница беше присутна кога се потпишуваше договорот и меѓународната заедница има обврска да го исполни својот дел од Договорот.

КОРУПЦИЈА ВО ЈАВНИТЕ СЛУЖБИ

Филимена
МАНЕВСКА

Корупцијата по својата содржина се повеќе станува мошне опасно криминално однесување, кое сериозно го загрозува владеењето на правото, владеење на законите и функционирање на правниот систем во целина

Филимена Маневска е претседател на Апелациониот суд-Скопје. Родена е во 1945 година во Штип, дипломиран правник. Била судија во Основниот суд Скопје I Скопје и Апелациониот суд Скопје.

Корупцијата како мошне опасен антисоцијален и криминален феномен, позната како мито или поткуп, се појавува се почесто и веќе прима загрижувачки размери. Корупцијата не ретко се прикрива и прикажува како „лобирање“ или деловни „врски“, најчесто со власта, со цел тоа да не се прифати како криминално однесување, туку како нормален современ модел на општествено однесување. Корупцијата по својата содржина се повеќе станува мошне опасно криминално однесување, кое сериозно го загрозува владеењето на правото, владеење на законите и функционирање на правниот систем во целина. Корупцијата мошне опасно го загрозува функционирањето на јавните служби, општите и заедничките добра и интереси. Корупцијата се почесто успева да изврши блокирање на доследната примена на законите со мотив за лична корист. Криминалци поединци и организирани криминални групи се стекнуваат со финансиски капитал, а со тоа и со политичка моќ и монопол во одлучувањето надвор од законот. Од позициите на силата и моќта, настојуваат да го оневозможат или намалат ризикот за кривична или било каква друга општествена одговорност за своето очигледно мошне опасно криминално однесување.

Меѓународен аспект и меѓународни прописи

Во преамбулата на Казнената конвенција за корупција на Советот на Европа, се истакнува дека „корупцијата преставува закана за демократијата, правдата и човековите права, ги поткопува принципите на доброто управување, праведноста и социјалната правда, ја нарушува конкуренцијата го спречува економскиот развој и претставува опасност за стабилноста на демократските институ-

туции и моралните основи на општеството“. Поради тоа, се повикува на ефикасна борба против корупцијата, која зависи и од зајакната брза и соодветна меѓународна казнена соработка.

Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, чиј потписник е нашата земја усвоена во Палермо - Италија (декември 2000 година) во членот 4 утврдува принципи за криминализацијата на корупцијата и мерките против корупцијата. Од цитираната Конвенција, произлегуваат обврски за секоја држава членка за усвојување на мерки и усогласување на социјалната регулатива за востановување на казнени дела кои во себе ќе содржат:

а) ветување нудење или давање на јавен службеник директно или индиректно несоодветна предност за самото службено лице или друга личност или субјект, со цел службеното лице да постапи или да се воздржи од постапување во извршување на неговите службени должности.

б) Барање или примање од страна на јавниот службеник директно или индиректно несоодветна корист, за самото службено лице или друго лице и субјект, со цел службеникот да постапи или да се воздржи од постапување во извршувањето на неговите службени должности.

Како мерки против корупцијата се наведуваат обврски на секоја држава членка да предвиди во согласност со нејзиниот правен систем усвојување на административни или други ефикасни мерки за да го обезбеди интегритетот и да ја спречи, открие и казни корупцијата на јавните службени лица. Исто така секоја држава членка е должна да преземе мерки за обезбедување ефикасна акција на нејзините власти во превенцијата,

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



откривањето и казнувањето на корупцијата на јавните службени лица, вклучувајќи обезбедување на овие лица со соодветна независност од застрашување и несоодветно влијание на нивните активисти.

Преглед на актуелната кривично - правна регулатива во Кривичниот законик на РМ

Актуелниот Кривичен Законик на Република Македонија предвидува повеќе кривични дела со кои се инкриминираат одредени видови на корупциско однесување. Некои од нив законодавецот ги предвидува како посебни кривични дела, а други како квалификаторен елемент на одреден вид на кривично дело.

Сметаме за потребно во оваа прилика, да изнесеме само некои видови на инкриминации на корупциско однесување предвидени како кривични дела:

а) Примање на поткуп - Чл.357 од КЗ..

Кривичното дело Примање на поткуп во првиот облик го извршува службено лице кое што ќе побара или прими подарок или друга корист или ветување на подарок или друга корист, за да изврши во рамките на своето службено овластување службено дејствие што не би смеело да го изврши или да не изврши службено дејствие што би морало да го изврши. Вториот облик на ова кривично дело се состои во извршување во рамките на своето службено овластување службено дејствие што би морало да го изврши или да не изврши службено дејствие што не би смеело да го изврши. Предвидена е одговорност на одговорно лице во странско правно лице, како и странско службено лице што делата од ставовите 1 2 и 3 ќе ги стори на штета на Република Македонија, на штета на нејзин граѓанин или на правно лице.

б) Давање на поткуп од Чл.358 од КЗ.

Ова кривично дело предвидува одговорност на тој што на службено лице ќе му даде или ќе му вети подарок или друга корист за да изврши во рамките на своето службено овластување службено дејствие што не би смеело да го изврши или да не изврши службено дејствие што би морало да го изврши или на тој што посредува при тоа;

Предвидена е одговорност кога поткупот е даден или ветен на одговорно лице, одговорно лице во странско правно лице, на лице кое врши работи од јавен интерес или странско службено лице во врска со кривичните дела примање на поткуп.

в) Противзаконито посредување Чл.359 од КЗ.

Битието на кривичното дело Противзаконито посредување се состои во примање на награда или друга корист со искористување на службена или општествена положба и влијание за да се посредува да се изврши или да не се изврши некое службено дејствие, ако за посредувањето е примена награда или друга корист.

г) Оддавање на службена тајна Чл.360 од КЗ.

Елементи на корупција содржи ставот 2 на членот 360, кој предвидува казна затвор за тој што на јавноста или на неповикано лице му соопштува, предава или на друг начин му стори достапни податоци што претставуваат службена тајна или прибавува такви податоци, **ако тоа го чини од користољубие**, а тоа значи примање на поткуп или друга корист.

Корупцијата не ретко се прикрива и прикажува како "лобирање" или деловни "врски", најчесто со власта, со цел тоа да не се прифати како криминално однесување, туку како нормален современ модел на општествено однесување

д) Оддавање и неовластено прибавување деловна тајна Чл.281 ст.3 од КЗ.

Битието на ова кривично дело се состои во тоа што на неповикано лице ќе му се соопшти, ќе му се предаде или на друг начин ќе му се направат достапни податоците што со закон се прогласени за деловна тајна, како и тој што прибавува вакви податоци, со намера да ги предаде на неповикано лице. Предвидена е одговорност ако прибавувањето на податоците е извршено заради нивно изнесување во странство или ако сторителот примил поткуп.

ѓ) Поткуп при избори и гласање Чл.162 од КЗ.

Битието на ова кривично дело се состои во тоа што на лице со избирачко право му се нуди, дава или ветува подарок или друга лична корист, со намера да го придобие за да го врши, да не го врши или да го врши избирачкото право во определена смисла.

Тоа се кривични дела на корупција во потесна и поширока смисла што се предвидени во Кривичниот законик на РМ. Во тек се повеќе активности за изменување и дополнување на кривичниот закон на Република Македонија, заради неговото сообразување со

општо прифатените стандарди во високо развиените демократски држави и заради вградување на определени инкриминации во кривичниот законик кои произлегуваат од меѓународните договори и конвенции, заради сузбивање на определен вид на кривични дела. Работната верзија на текстот на законот веќе е подготвена и се очекува во една стручна расправа да се верифицираат измените и дополненијата пред Законот за влезе во владина процедура.

Процесни одредби - закон за кривична постапка

Современиот криминалитет особено оној потешкиот, има свои специфичности, заради кои не е можно со застарени правни средства и постапки да се обезбеди повисок степен на успешност.

Поради тоа, во претстојните измени на Законот за кривичната постапка, треба да се предвидат специјални оперативни истражни мерки, средства и методи како на пример: електронски средства за следење и набљудување, компјутерска проверка на персонални податоци; полициско набљудување и долготрајна опсервација; користење на агенти провокатори; посебни постапки кога е во прашање тежок и најтежок криминал, особено таканаречениот организиран криминал.

Откривањето на потешките облици на корупцијата е сврзано со значителни тешкотии, со недостаток на технички средства и потребни мерки, како и со современа опрема и специјализирани и едуцирани кадри за откривање на овие кривични дела

Пресек на актуелните фактички состојби сврзани со функцијата на кривичното гонење

Во врска со претходно изнесеното, ќе презентираме неколку официјални статистички податоци сврзани со бројот и структурата на пријавените, гонети и пресудени лица за кривични дела Корупција во последните 4 години (1997 до 2000 г.).

Полнолетни лица, пријавени како сторители на кривичните дела против службената должност, во која глава во најголемиот број спаѓаат и кривичните дела на корупцијата, во сооднос со севкупниот пријавен криминалитет учествуваат со 3,9 до 5,1%. Полнолетни лица, пријавени како сторители за кривични дела Корупција се однесуваат само за 2 кривични дела и тоа примање на поткуп и давање на поткуп. Кривичните дела примање и давање на поткуп во изминатите години во структурата на пријавените дела учествуваат со 0,3 до 0,6%.

Официјалната статистика ги покажува очигледно неповолните состојби на функцијата на кривичното гонење на кривичните дела на корупцијата и тоа како поединечно, така и во нивната севкупност - во откривањето, гонењето и пресудувањето.

Во структурата на пријавените и осудени лица, во поголем број случаи се референти, полицајци, инспектори, поситни државни службеници а не влијателни граѓани што дале или примиле помали износи на поткуп најчесто од 100 до 200 ДМ за вршење на определени дејствија од помало значење, тогаш се добива уште покомплетна слика за состојбата во врска со гонењето на корупцијата. Заради тоа, со оглед на структурата на пријавените и кривично гонети лица и тежината на кривичните дела, во последните 4 години биле изрекувани релативно благи казни. Откривањето на потешките облици на корупцијата е сврзано со значителни тешкотии, со недостаток на технички средства и потребни мерки, како и со современа опрема и специјализирани и едуцирани кадри за откривање на овие кривични дела.

Во кривичното гонење се појавуваат и случаи на гонење на повисоки државни службеници во Извршната власт или судската власт или лица кои вршеле други службени работи, како судии, цариници и други, но во значително помал број и објективно тоа што е пријавено за кривично гонење во никој случај не е одраз на фактичкото егзистирање на корупцијата.

Дека состојбите во врска со откриените и пријавени кривични дела на корупција не се адекватни на вистинската состојба и околности за извршување на овие кривични дела, зборуваат повеќе податоци и околности што егзистираат и се погодно тло за корупција, како:

- приватизација и продажба на општествениот и државен капитал и неговото преминување во приватна сопственост, надвор од пазарните вредности и законитости, под различни влијанија или притисоци;
- високоразвиен шверц и сива економија;
- трговија со дрога, оружје во големи количини и трговија со луѓе;
- злоупотреби при јавните набавки и честа појава на јавни набавки без тендери и без контрола;
- злоупотреба на јавните финансии и затајување на даноци, и други околности што погодуваат за извршување на тешки облици на кривични дела.

Присутни се појави на поединечни или групни однесувања, на поединци и групи „преку ноќ“ да се стек-

нат со големи богатства. Тоа се манифестира со купување на претпријатија, фабрики, деловен и станбен простор, скапи возила, чести патувања во странство, а да неможе да се докаже легалноста на средствата што се наменети за тие цели.

Наспроти енормното збогатување на дел од граѓаните, што само по себе воопшто неможе да биде за осуда ако тоа е стекнато со чесен труд и способност, расте бројот на лицата што поради противзаконски и други несоодветни однесувања останале без работа, како стечајни работници, технолошки вишок и како социјални случаи.

Тоа е лоша слика и реалност во транзициониот период.

Заради тоа, во овие и вакви прилики, криминалитетот во својата севкупност како и корупцијата, континуирано да бележат намалување е нелогично и неразбирливо. Тоа секако се должи во основа и на недоволните овластувања и надлежности на органите на откривањето и гонењето, на мерките и техничките средства со кои тие располагаат и на спремноста и едуцираноста на кадрите да се справат со тешкиот организиран криминал и корупцијата како репрезент.

Тргувајќи од гореизнесеното, мора да се бараат и наоѓаат ефикасни излезна решенија во борбата против криминалитетот воопшто и особено во борбата против организираниот криминал и корупцијата.

СИСТЕМ НА ФИНАНСИРАЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА РАБОТАТА НА ОРГАНИТЕ НА УПРАВАТА

Проф. д-р Симеон
ГЕЛЕВСКИ

Проф. д-р Симеон Борис Гелевски е роден во 1942 година во Куманово. Основно образование завршил во Куманово, а гимназија во Скопје. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје 1967 година и бил избран за асистент по Управно право 1967 година. Во 1975 година магистрирал на Правниот факултет во Белград на тема: „Карактер и дејства на судските пресуди во нашиот управен спор“. Докторирал на Правниот факултет во Белград во 1982 година на тема: „Положба и улога на управата во општествено-политичкиот систем на Југославија, и се здобил со научен степен доктор на правни науки. Бил декан на Правниот факултет во Скопје во периодот од 1990 до 1991 година и Шеф на Институт за политичко-правни науки. Избран е за судија во Врховниот суд на Република Македонија во периодот од 1984 – 1986 година, а од 1999 година се враќа во Врховниот суд на Република Македонија. Од април 2000 година ја врши функцијата прв човек на судската власт во Република Македонија. На Правниот факултет во Скопје тој ги предава предметите: Управно право, Управно судство и Управна постапка. Престојувал на компаративни научни студии на Правниот факултет во Гренобл–Париз, Њујорк, Белград, и учествувал на годишни конференции за претседатели на Врховни судови во Сан Франциско, Варшава, Стразбур, Париз. Автор е на повеќе од 80 научни стручни трудови. Како познат професор и експерт бил ангажиран од Владата на Република Македонија за изготвување на повеќе работни верзии на системски закони за управата и тоа: Законот за државната управа, Закон за управни спорови, Закон за управна постапка, а учествувал и во работни групи за изготвување на повеќе закони и тоа: Закон за денационализација, Закон за антикорупција и конфликтни интереси и др.

Класичниот инструмент за финансирање на управата е буџетот – така да и денес управата се финансира од буџетот. Меѓутоа, традиционалниот и класичен буџет во однос на финансирањето на управата се усовршува и со други дополнителни инструменти

а) Систем на финансирање на органите на управата

Од начинот на финансирањето на органите на управата многу зависи и успешното извршување на многубројни дејности што тие ги вршат во рамките на нивната глобална управна функција. А тие се многубројни, како во сферата на нивната функција на власта, така и во доменот кога тие се појавуваат како стручна служба и како сервис на граѓаните. Во таа смисла и напорите на општествената заедница за обезбедување сигурни и трајни средства за финансирањето на активностите на управата е претпоставка за нејзино трајно и успешно функционирање.

Финансирањето на органите на управата во Република Македонија го обезбедува Собранието на Република Македонија од буџетот. Според тоа станува збор за буџетско финансирање, меѓутоа не во класична смисла на зборот, туку тоа се комбинира со начелото на самостојно располагање со средствата од страна на органот на управата.

Во што се состои разликата помеѓу класичниот буџетски систем на финансирање на управата и во согласност со начелото за самостојно располагање со средствата, кога и едните и другите средства во основа се обезбедуваат од буџетот на Републиката?

За системот на класичното буџетско финансирање на органите на управата е карактеристично тоа што средствата на органот на управата се обезбедуваат и утврдуваат од буџетот. Во самиот буџет строго е утврдена и намената на средствата во рамките на одредени расходи, па и самата висина на

расходот. Органот на управата при располагањето со тие средства не е самостоен и не може да врши никаква измена без согласност на оној што му ги доделил средствата. При ваквата состојба на работите органот на управата не е стимулиран кон штедење и рационално работење со средствата затоа што со евентуалните заштеди тој не располага, туку истите ги враќа во буџетот како буџетски заштеди.

Заради надминување на ваквиот индолентен однос кон рационалното располагање со финансиските средства, како и заради поттикнување, стимулирање и мотивираност на органите на управата за домаќинско располагање со доделените средства треба да се применува и начин на финансирање во согласност со начелото на самостојно располагање со средствата што органот на управата ги добива за својата редовна работа во единствен износ, а не поединечно и за секоја ставка поодделно. Со овие средства органите на управата самостојно ќе располагаат, а заштедените средства не се враќаат повеќе во буџетот.

Веќе рековме дека средства за работа на органите на управата во Република Македонија се обезбедуваат во републичкиот буџет. Органите на управата можат да остваруваат и приходи со својата дејност кои се внесуваат во републичкиот буџет ако со закон не е поинаку определено.

Висината на средствата се утврдува врз основа на програма за работа која содржи преглед на работите и задачите на органот на управата со план за потребните средства за нивното извршување.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



б) Вреднување на работата на органите на управата

Вложените средства во државните органи и посебно во органите на управата од буџетските средства претставуваат значајни и големи ставки, особено ако се земе предвид фактот што тие постојано се зголемуваат. Според одредени податоци, учеството на државата на другите јавни служби во општата буџетска потрошувачка во развиените земји изнесува околу 50%, а кај нас, во Република Македонија, можеби и повеќе. Ваквиот пораст на јавната потрошувачка, имајќи ги предвид економските тешкотии што развиените земји ги натерало да размислуваат што добиваат од јавните служби наспроти вложените средства истото прашање и со своја сериозност се наметнува и кај нас.

На тој план постојат одредени драгоцени искуства во високоразвиените земји каде што покрај рационална и ефикасна управа се настојува да се развива и економски вреднувана и исплатлива-ефициентна управа.

Класичниот инструмент за финансирање на управата е буџетот - така да и денес управата се финансира од буџетот. Меѓутоа, традиционалниот и класичен буџет во однос на финансирањето на управата се усовршува и со други дополнителни инструменти.

Механизмот на традиционалниот класичен буџет е речиси целосно ориентиран кон контролата на законитоста во трошењето на средствата, а сосема недоволно кон контролата на економичното и целесобразно трошење на средствата. Така, средствата се добиваат врз основа на низа формални критериуми (број на вработени, техничка опременост и слично), а не се води сметка за обемот и за квалитетот на извршените работи и за остварените резултати. Во строго утврдени шаблони и формални критериуми и вработените многу не се трудат за промени и за резултатизатоа што тоа и не било услов за добивање на средствата и за нивно унапредување.

Во развиените земји се извршени низа буџетски реформи за да се надминат посочените слабости. Така, еден од попознатите нови методи е методот на „планирање, програмирање и буџетирање“. Наместо исклучив едногодишен буџет се воведува повеќегодишно финансиско планирање на управните активности. Тој се состои во тоа што најнапред се донесуваат среднорочни, долгорочни планови за развојот и

за управните цели што треба да се постигнат, потоа се донесува програма за акција и на крајот финансиски буџетски средства кои треба да се трошат на најрационален можен начин. Во третиот елемент се врши анализа на вложените средства и трошоци, наспроти вредностите и користа што се добиени. На крајот се контролира дали е постигната саканата цел.

Од начинот на финансирањето на органите на управата многу зависи и успешното извршување на многубројни дејности што тие ги вршат во рамките на нивната глобална управна функција

Вториот метод, кој е исто така интересен, е методот на рационализација на буџетските одлуки. Со овој метод се внесуваат елементи на рационалност и ефикасност од стопанството во јавната управа (јасно да се определат целите, да се испланираат трошоците и користа од управните активности и бројно да се изразат).

Постојат и други методи, на пример, метод за проценка на работата на управата од страна на државни комисии или од страна на независни експерти (универзитет, институти и слично) кои по извршената проценка даваат мислења и предлагаат решенија за заштеди во финансиите на јавните служби.

На тој начин, активноста и работата на управата „се мери“, „се оценува“ и во зависност од успешните резултати се предлагаат и ставки во висина на средствата за нејзиното финансирање.

Во развиените земји се извршени низа буџетски реформи за да се надминат посочените слабости. Така, еден од попознатите нови методи е методот на "планирање, програмирање и буџетирање". Наместо исклучив едногодишен буџет се воведува повеќегодишно финансиско планирање на управните активности

Финансирањето на управата во Република Македонија се врши врз основа на буџет кој се модифицира со финансиски план и со програма за работа, па по малку личи на методот „планирање, програмирање, буџетирање“- меѓутоа, се уште нема активности за егзактно мерење и ценење на резултатите од кои треба да зависи идното финансирање. Колку поскоро го сториме тоа, ќе добиеме поквалитетна, поефикасна и поефициентна (исплатлива) управа.

СТРАТЕГИЈАТА И ПРИОРИТЕТИТЕ НА БАНКАРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Хари
КОСТОВ

Во изминатиот среднорочен период Банката работеше на остварување на нејзините стратешки цели и оствари позитивен тренд на движења во сите сегменти на своето работење, во услови на стопанисување кои беа крајно сложени и ограничувачки

Хари Костов е роден во 1959 година во с. Пишица, Пробиштип. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1983 година, како студент на генерацијата. По дипломирањето, па се до 1986 година работи како Стручен соработник во Владата на РМ, а од 1986 до 1988 година како Советник во Владата на РМ. По ова, во 1988 година е наменувачан за Советник за стопански систем и тековна економска политика во Кабинетот на Претседателот на Владата на РМ, додека од 1994 година ја обавува функцијата Заменик на министерот за финансии на РМ (во овој период е и Претседател на Управниот одбор на РМ за санација на банки). На оваа функција останува до август 1995 година кога е наменувачан за Помошник на извршниот директор во Светската банка. Генерален директор на Комерцијална банка А.Д. Скопје е од 23.10.1996 година. Одлично го владее англискиот јазик.

На банкарскиот пазар во Република Македонија, Комерцијална банка А.Д. Скопје е втора по големина банка со основачки капитал од 1.959.510 илјади денари и потенцијал од 17.426.001 илјади денари. Таа учествува со 16% во вкупниот кредитен потенцијал на банките во Република Македонија, со 15% во вкупниот капитал, во вкупните депозити на населението со 29%, во кредитирање на комитентите со 26%, во вкупните приходи со 21% и во вкупната бруто добивка со 18%.

Банката има над 4.000 акционери, околу 30.000 депоненти, работи со повеќе од 100.000 тековни сметки, има отворено над 900.000 штедни книшки и околу 6.000 мастер/кредитни картички.

Комерцијална банка А.Д. Скопје минатата 2000 година славеше четириесет и пет години успешно работење. Своето потекло го води од 1955 година, кога е основана како прва деловна банка во Република Македонија, со седиште во Скопје, под името Комунална банка на град Скопје, во скромни услови, со приближување на штедни влогови од граѓаните.

Банката во својот развој минуваше низ повеќе трансформации. Во периодот 1965/1973 година работеше како Комерцијално/инвестициона банка Скопје, со развиена мрежа на филијали и експозитури во Република Македонија и на просторите на поранешна Југославија. Во рамки на реорганизација и окрупнување на банкарскиот систем, Банката од 1973 година работеше како Стопанска банка -

Основна банка Скопје, беше најголема основна банка и со 40% учество беше правен наследник на Комерцијално/инвестициона банка Скопје. Во трансформацијата на банкарскиот систем во поранешна Југославија, започната 1989 година на принципите на пазарната економија, Банката прва реагираше на новото време и од 1 јануари 1990 година се конституира како прво акционерско друштво во нашата држава под денешно име Комерцијална банка А.Д. Скопје.

Денес, самостојно ги врши сите видови банкарски работи во земјата и странство и тоа: депозитните, кредитно-гаранциските, девизно-валутните, платниот промет во земјата и странство и друго.

Банката има солидни стручни кадри како резултат на 45 годишното искуство и навреме превземените чекори за прием на млади образовани кадри, кои успешно и непосредно комуницираат со стручните кадри во земјата и странство.

Таа ги опслужува комитентите преку мрежа од две филијали во Прилеп и Охрид и 36 експозитури, од кои 28 во Скопје, две во Прилеп и по една во Кочани, Битола, Кавадарци, Богданци и Македонски Брод и со определба за натамошно ширење низ Републиката, како и преку шалтерите на ЈППС „Македонски пошти“ во целата држава. Банката има воспоставено кореспондентски односи со над 600 банки во светот, што и овозможуваат вршење брзи и квалитетни меѓународни услуги на своите комитенти.

Комерцијална банка А.Д. Скопје располага со современ дневно/ноќен трезор

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



и со околу 3.000 сефови за чување на предмети и хартии од вредност со светски стандарди на сигурност и безбедност.

За квалитетно и брзо вршење на банкарските услуги, Банката располага со модерна електронска опрема која овозможува воведување електронска обработка на податоци во сите области на банкарското работење, работење во реално време, поврзување со домашни и светски информативни системи, вршење на меѓународен платен промет преку SWIFT системот, следење на движењата на светските берзи преку Реутерс системот, вклучување во меѓународната организација EUROPAS за издавање кредитно/дебитни картички EUROCARD и MASTERCARD, вршење услуги на други банки и финансиски организации и друго. Денес, со задоволство може да констатираме дека информативниот систем на Банката обезбедува интегрален информациоен банкарски систем, информативен систем за врвното раководство на Банката и бази на податоци за информации за непосредните извршители.

Високиот бонитет на Банката и овозможи да остварува интензивни активности за поголемо присуство на европскиот и светскиот банкарски пазар. Таа денес е прифатена од Владината агенција на осигурување HERMES од Хамбург, Република Германија, како банка гарант по договори за извоз од Германија, потоа од шведското, швајцарското, Италијанското, Француското осигурително друштво. Исто така, Банката е примена како рамноправен член на EUROPAS INTERNATIONAL, потпишан е договор за лиценца за издавање на кредитни и дебитни картици за безготвинско плаќање во странство на наши граѓани и комитенти. Европската банка за обнова и развој од Лондон донесе одлука за инвестирање во акционерскиот капитал на Банката и за одобрување сениорен конвертибилен кредит. Остварува успешна соработка и со Светската банка за обнова и развој од Вашингтон во врска со Проектот за развој на приватниот сектор и земјоделието, кога беше квалификувана и прифатена меѓу петте банки од Република Македонија за учество во оваа кредитна линија. Исто така, Комерцијална банка А.Д. Скопје е вклучена во реализација и на програмата на ФАРЕ преку НЕПА, програмите на Македонската банка за поддршка на развојот во Тајванската кредитна линија, кредитната линија на Банката за развој при советот на Европа, како и сключени многубројни кредитни аранжмани со реномирани банки од Германија, Швајцарија, Франција, Турција и други.

Континуираните квалитетни промени во работењето на Банката се изразуваат низ приватизираност на

Банката со 82,3%, зголемување на потенцијалот и перманентно остварување на позитивен финансиски резултат, потврден со финансиските извештаи на независните ревизорски куќи.

Високиот подем на Комерцијална банка А.Д. Скопје во нејзината консолидација, трансформација и воопшто во развојот, во услови на трансформација на целокупниот општествен систем на Република Македонија, претставува солидна основа, но и обврска на нејзините акционери, органи, менаџментот и сите вработени да опстојат во успешната реализација на мошне амбициозната стратегија на идниот развој на Банката.

Главни стратешки цели на Комерцијална банка А.Д. Скопје се:

1. Таа ќе продолжи да се развива како водечка, независна, претежно приватна банка која работи на целата територија на Република Македонија.
2. Ќе се стреми да биде универзална банка што ќе и овозможи да ја зајакне својата стекната позиција во банкарскиот пазар.
3. Банката ќе се стреми да ги достигне највисоките стандарди при давањето на внимателно одобрените производи и услуги на своите клиенти.
4. Постојано ќе работи на усогласување на своите политики и постапки во работењето со најдобрата меѓународна банкарска пракса.
5. Комерцијална банка А.Д. Скопје ќе го применува принципот на еднаков третман на клиентите кои се акционери и оние кои не се акционери на Банката.

Акционерите на Банката на Тринаесеттото редовно собрание од 3.04.2001 година извршија анализа на остварувањето на Деловниот план за периодот 1995/2000 година и донесоа Одлука за потврдување на Развојниот план за периодот 2001/2005 година.

При тоа, се констатира дека во изминатиот среднорочен период Банката работела на остварување на нејзините стратешки цели и остварила позитивен тренд на движења во сите сегменти на своето работење, во услови на стопанисување кои беа крајно сложени и ограничувачки.

Едновременно, се презеде и обврска за максимално ангажирање за реализација на конкретни приоритетни цели и задачи во периодот 2001/2005 година.

Како прв приоритет е Одржување на вредноста на капиталот и негово зголемување, што ќе и овозможи

на Банката намалување на трошоците на средства и пристап до светските пазари на капитал.

Банката ова ќе го обезбедува со ревалоризација на вредноста на капиталот согласно законската регулатива; издвојување на дел од профитот во резерви; со припојување на неколку добри локални банки и по тој основ зголемување на капиталот за најмалку 20%; нови емисии на акции кои би можеле да се реализираат заради дополнителни инвестирања на други домашни или странски стратешки инвеститори, како и потенцијалната конверзија на кредитот на ЕБРД во акции. Исто така, можна е и промена на сопственичката структура на капиталот со продажба на постојните акции најмалку 20% до 25% на стратешки инвеститор, или на некоја од најреномираните светски банки при што не е исклучен и поголем контролен процент. Банката ќе ја користи и законската можност за откуп на сопствени акции до 10% од акционерскиот капитал.

Денес, Банката самостојно ги врши сите видови банкарски работи во земјата и странство и тоа: депозитните, кредитно-гаранциските, девизно-валутните, платниот промет во земјата и странство и друго

Втора приоритетна задача претставува максимизирање на профитабилноста на работењето со преземање прифатливи ризици.

Севкупните активности што ќе се преземаат ќе бидат во функција на остварување и одржување профитабилност на ниво што ќе овозможува задоволителен принос на капитал за акционерите на пазарите во земјата и странство, ќе обезбедува стабилен пораст на капиталот, адекватно ниво на капитални инвестиции во самата Банка што од своја страна овозможува одржување на моралот на нејзиниот персонал на ниво на вистински професионалци, и обезбедува долгорочна сигурност во работењето.

Ова ќе го постигне со зголемување и дисперзија на депозитната база, ефикасно управување со интегралната ликвидност, пласирање на средствата со прифатлив ризик, вклучување на средства од кредитните линии на меѓународните финансиски организации и институции, со политика на конкурентни диференцирани и реално позитивни каматни стапки, преку политика на конкурентни цени на услуги и со воведување на поголема рационализација и економија во работењето.

Трета приоритетна цел и задача е зголемување на учеството на Банката во банкарскиот пазар на Република Македонија. Комерцијална банка А.Д. Скопје ќе настојува во сите сегменти од своето работење да

го зголеми учеството за околу 5 процентни поени и на крајот од 2005 година да учествува со околу 25% на банкарскиот пазар на Република Македонија.

Четврта приоритетна цел и задача е континуирано усовршување на организацијата на работење на Банката и усогласување со нејзините стратешки цели и задачи.

За поуспешно и поефикасно извршување на банкарските услуги во услови на пазарна економија и максимално приближување до меѓународните стандарди, Банката континуирано ќе ја преиспитува организацијата на работењето и ќе врши соодветни измени.

Новиот Закон за банки и Статутот на Банката веќе наметна посуштински измени во врска со управувањето со ризиците во работењето на Банката, за што се формира Одбор за раководење со ризици, Одбор за ревизија и се изврши трансформација на Службата за внатрешна контрола на Банката.

Менаџмент на човечки ресурси во Банката што ќе обезбедуваат поквалитетни услуги е исто така едно од приоритетните цели и задачи во периодот 2001/2005 година. Бидејќи определба на Банката беше и останува за натаму да биде Банка што ќе се препознава со изграден, културен, професионален однос кон странките, ќе се преземаат конкретни мерки, ќе се поставуваат прави луѓе на прави места, ќе се организира редовна обука на кадрите преку организирање на семинари на тема „непосредно комуницирање со странки“, ќе се изработи кодекс на начела на однесување со странки, ќе се преземаат ригорозни мерки за санкционирање на работниците што нема да ги почитуваат основните начела на комуникација со странките.

Приоритетна цел и задача е вклучувањето на Банката во реформираните платен систем во Република Македонија. Банката презеде интензивни активности за воспоставување, во пропишаните рокови, интегрален платен систем кој ќе може да им понуди на комитентите брз, ефтин и ефикасен платен промет, а на Банката конкурентен настап при понудата на овој вид услуга, зголемен обем на некаматни приходи, оптимално одржување на ликвидност, контрола на ризиците од порамнување и зголемување на учеството на Банката во платниот промет во земјата.

Развој на банкарскиот маркетинг е исто така една од планираните цели и задачи на Банката за тековниот среднорочен период.

Основната цел на маркетинг активностите треба да биде обезбедување на постојана профитабилност соодветна на нејзиниот развој и на зголемување на обемот на работењето.

За таа цел, во Банката ќе се формира организациона единица која ќе биде одговорна за постојано и координирано испитување на пазарот, предлог за воведување на нови производи, воведување пазарни сегменти во денарското и девизното кредитирање, работењето со население и во работењето со странство, задржување на постојните и привлекување на нови комитенти.

Приоритетна цел и задача на Банката е развој и усовршување на информативната технологија.

Банката во 1999 година набави нова опрема со карактеристики од најсовремен тип кој треба да биде во функција на прилагодување на компјутерската технологија (хардверските и софтверските решенија) за непречена работа во новиот милениум и по 2000-та година.

Во периодот 2001/2005 година информативната технологија ќе биде насочена во развој на информациски систем за управување со работењето, платен промет, комуникациската технологија, вклопување на Информациониот систем на Банката во глобалната интернет структура, системски решенија за заштита, апликативни решенија за превземање на податоци и поврзување со организациони делови, електронско банкарство.

Навременото и успешно усогласување со законската регулатива за реформирање на финансиско-банкарскиот систем на Република Македонија претставува исто така приоритетна и континуирана задача за Комерцијална банка А.Д. Скопје.

Вака конципираниот иден развој на Банката цениме дека ќе одговори на предизвиците на новиот милениум.

Со оглед дека зачекоривме во новиот среднорочен период, во тековната 2001 година отпочна реализацијата на планираните активности и проекции за периодот 2001/2005 година.

Со припојувањето на Пелагониска банка А.Д. Прилеп од 1.08.2001 година, Комерцијална банка А.Д.

Скопје го зголеми капиталот за околу 11%. Отпочна поинтензивен процес на ширење на мрежата и отворена е филијала во Охрид, експозитури во Богданци, Македонски Брод, во Прилеп, а во тек е отворање на повеќе нови експозитури во Градот Скопје и во внатрешноста на Републиката. Се усогласивме со новиот Закон за банки и формиравме Одбор за раководење со ризици и Одбор за ревизија, извршивме трансформација на Службата за внатрешна контрола, а исто така Банката има Работоводен орган од два директори. Стана оперативна кредитната линија од ИФЦ и профункционира платниот промет во земјата преку Комерцијална банка А.Д. Скопје.

Исто така, аналитичките согледувања за работењето на Банката во седум месеци оваа година, укажуваат дека планираните билансни позиции за овој период се остварени со повеќе од 80% и дека доколку продолжи истата динамика, се очекува да се остварат планираните проекции за 2001 година.

Приоритетна цел и задача е вклучувањето на Банката во реформираниот платен систем во Република Македонија. Банката презеде интензивни активности за воспоставување, во пропишаните рокови, интегрален платен систем кој ќе може да им понуди на комитентите брз, ефтин и ефикасен платен промет

Потврда за постојаниот подем и рејтинг на Банката се и признанијата што доаѓаат од надвор. Според угледното банкарско списание „The Banker“ од Лондон за 2000 година, Комерцијална банка А.Д. Скопје е рангирана како прва банка во Македонија и една од најдобрите банки во Централна Европа. Воедно, Комерцијална банка А.Д. Скопје е добитник на престижната награда „Банка на годината 2001“, што ја доделува меѓународното банкарско списание од групацијата Financial Times - The Banker во соработка со Diloitt consulting и Vodafone и се здоби со ексклузивното право за користење на логото „Банка на годината 2001“ во односите со јавноста и сите пропагандни материјали.

РЕФОРМИТЕ ВО ПЛАТНИОТ СИСТЕМ - ПРОМЕНИ ЗА СИТЕ

Кирил
ПЕНДЕВ

Главното прашање кое се поставува и на кое банките ќе треба да одговорат е што ќе значи новиот платен промет во односите меѓу комерцијалните банки и нивните клиенти

Кирил Пендев е роден 1953 година. Дипломал на Финансиско стопански универзитет, Свиштов, Р.Бугарија. Од 1979 година е магистар по финансии и кредитирање на истиот Универзитет. Има 22 годишно работно искуство како банкар. Носител бил на проектот за основање на Банката и од 1993 година е генерален директор на Балканска банка а.д. Скопје.

Македонија годинава се соочува со најсериозната стопанска реформа - промената на платниот систем во земјата. Досегашните реформи во финансискиот сектор создадоа услови за негово заздравување и нови можности за деловните активности на банките. Измените во банкарското, даночното и извршното законодавство, заедно со конкуренцијата што се отвори меѓу банките, стимулираат проширување на палетата на финансиски услуги на клиентите, но и поатрактивни цени за нив. Покрај сето ова, се наметна потребата, како критична основа, во вкупниот финансиски систем на земјата да се надгради и реформата на платниот систем. Главното прашање кое се поставува и на кое банките ќе треба да одговорат е што ќе значи новиот платен промет во односите меѓу комерцијалните банки и нивните клиенти.

Досегашниот систем на организација на платниот промет се карактеризираше со суперконцентрација на економски и финансиски информации која му даваше на ЗПП една монополска позиција. Новиот концепт, што на почетокот на реформата на платниот систем беше прифатен, претставува нов балансиран пазарен принцип на односи кои се воспоставуваат помеѓу носителите и учесниците во платниот процес.

Суштината на новиот концепт на платниот промет едноставно претпоставува плаќањата и наплатите на клиентите да се извршуваат преку матичната банка во која клиентот е депонент. Но, иако навидум едноставно, ова претставува многу повеќе од една нова технологија во вршењето на платниот процес. Тој сега претставува основа за создавање на нови правила и постапки на управувањето со активата и пасивата на банките и создавање на една поинаква филозофија во контактот на банките со нивните клиенти.

Понуда на пакет услуги на клиентите

Од една страна, банките на непосредниот учесник во платниот промет ќе му овозможуваат брзо, ефикасно и сигурно плаќање и наплата. Од друга страна, како посреднички институции, во банките ќе се мобилизираат слободните парични средства неопходни за финансирање на стопанството, а ќе се создаваат и услови за согледување на сите елементи на деловната способност, угледот и успешноста во работењето на секој клиент. Освен ова, на банките ќе им се овозможи да остваруваат дополнителни некаматоносни приходи што ќе значи чекор поблиску до трендот на остварување поголеми приходи од провизии, за сметка на намалување на приходите што се остваруваат од камати.

Паралелно, со создавањето на овие нови рамки во кои ќе делуваат банките, внатре кај самите банки неопходно е создавање и понуда на нови, комплетни услуги кои ќе бидат комбинација или поточно збир од повеќе различни финансиски услуги.

Имено, имајќи ги сега клиентите кај себе, банките ќе треба да ги концентрираат и канализираат услугите во еден пакет или производ „на еден шалтер“ кој што ќе им се понуди на клиентите за задоволување на нивните вкупни потреби кои често пати нема да бидат поврзани само со платниот промет. Токму овде, преку начинот на кој

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



што ќе го задоволат новиот, поширок спектар од потреби на клиентите, банките ќе покажат најмалку две работи. Првата ќе биде степенот на нивната подготвеност да одговорат на предизвикот на вкупните промени во оваа сфера и втората - колку банките ќе бидат способни да ја издржат конкуренцијата која што се создаде со реформите во оваа дејност.

Поголема заштита на доверителите

Покрај банките, промените во платниот промет носат низа новини и за самите клиенти. За нив на пример, сега се отвора можноста да имаат повеќе од една сметка во повеќе од една банка што ќе им овозможи подобар начин на управување со нивните ликвидни средства.

Една од промените што ги носи реформата на платниот промет, а која што предизвика можеби најголем интерес, е укинувањето на акцептниот налог како инструмент за плаќање и обезбедување. Имајќи предвид дека според нејзината суштина, за оваа промена сепак може да се изведе заклучок дека е позитивна, причините за стравувањата од укинувањето на акцептниот налог реално можат да се бараат само во навиката од неговата досегашна употреба. Акцептниот налог, во периодот на неговата употреба, всушност не ја извршуваше во целост својата функција, особено не во делот на сигурноста во неговата наплата. Со законските промени (новите закони за чек и за меница) се овозможува практична примена и заживување на употребата на меницата и на чекот.

Меницата, за разлика од акцептниот налог, ќе нуди поголема сигурност во заштита на доверителите, кои со неа ќе бидат обезбедени со вкупниот имот на должникот, нешто што акцептниот налог досега не го нудеше.

Нова примена или примена во нова светлина ќе добие и чекот, каде со доследна примена на Законот за чек ќе се промени досегашната искривена употреба, особено на чековите по тековните сметки на граѓаните. Тие веќе нема да бидат безусловно наплатливи и ќе можат да се наплатат само ако има покритење на сметката на чиј што товар се издадени, што би значело крај на популарното „купување на рати“. Во употреба се појавува и нацио налната платежна картичка

која што е уште еден одделен сегмент од вкупните новини, со кој што ќе се заокружи пакетот реформи во оваа област.

Ефектите од реформата ќе зависат од сите

Како и да е, новиот концепт на платниот промет не е еднократен чин, туку сложен и сеопфатен процес во кој што промените ќе се однесуваат на банките, стопанските субјекти и на граѓаните. Ќе треба да се дозволи одредено време за да се сфати дека промените што со себе ги носат реформите во платниот промет отсега натаму ќе бидат редовен и составен дел на идното стопанисување.

Измените во банкарското, даночното и извршното законодавство, заедно со конкуренцијата што се отвори меѓу банките, стимулираат проширување на палетата на финансиски услуги на клиентите, но и поатрактивни цени за нив

Затоа би било многу оптимистички дури и нереално ако првите резултати и предности од новиот платен систем ги очекуваме веднаш. Тие би можеле да се очекуваат во текот на идната година кога и ќе заврши транзициониот период од воведувањето на новиот концепт на платен промет. Интересите, потребите и желбите на учесниците во платниот промет се мошне различни и сигурно е дека ќе биде тешко тие да се задоволат во целост. Од тие причини, поединечните барања и специфичности, што излегуваат од рамките на правилата, не би требало да се земаат предвид при оценките за успешноста на целиот проект. За крајни-

За крајните ефекти од овие промени во кој што се наоѓаме сите заедно, одговараме повторно сите заедно. И државата како креатор на рамките во кои што ќе се делува, и банките како носители на платниот промет, и фирмите и граѓаните како учесници и корисници на услугите

те ефекти од овие промени во кој што се наоѓаме сите заедно, одговараме повторно сите заедно. И државата како креатор на рамките во кои што ќе се делува, и банките како носители на платниот промет, и фирмите и граѓаните како учесници и корисници на услугите.

УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИК ВО БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ

Љубе
РАЈЕВСКИ

Помина времето на една банка и во неа еден голем "авторитет" кој "знае се и се се врти околу него" и се зависи од неговото "да" или "не" ...

Зошто управување со ризикот

Г-дин Љубе Рајевски е роден во 1955 година во Скопје. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје. Краток период, како прво вработување, минува во Средното Економско училиште Моша Пијаде во Скопје, а потоа 4 години работи во Југомонтажа Благој Давков Скопје, како раководител на Секторот за платен промет. Во Тутунска банка АД Скопје работи од 1985 година, односно од самото основање на Банката, каде минува низ повеќе одделенија, служби и сектори. Претпоследното работно место на кое беше ангажира беше Заменик Директор на Тутунска банка АД. Од почетокот на оваа година Г-дин Рајевски е избран за Втор Генерален Директор на Банката.

Транзициониот период на определување на титуларот на сопственоста и воведување на акционерството и отворените врати за контакт со надворешниот свет и влез на идеи, не промени сите нас, нашиот однос кон нештата и нашата грижа. Луѓето од македонското банкарство кои контактираат со надворешниот свет се помалку чувствуваат инфериорност во однос на своите колеги од светот на банкарството бидејќи знаењето е тука, единствен проблем е амбиентот и условите за работа.

Дефинираната сопственост на банките во Македонија и се поголемата конкуренција да се земе дел од малиот и сиромашен пазар, новиот Закон за банки, донесената позитивна законска регулатива и влезот на странски капитал, како и се почестото размислување за нови банкарски продукти, дефинитивно ќе не доближи до светските банкарски движења. На македонските банкарски се помалку им недостасува знаење, идеи и воведување нови продукти, но очигледно останува празнина на прагматичност во почитување на интерните и екстерните правила на игра, добра организација и смисол за раководење на здраво и квалитетно поставена пирамида и правилно делегирање на овластувања, реален и добро осмислен план, брза и во сите точки поставена информативна мрежа, добро поставена и ефикасна интерна контрола и се разбира добро организирано и квалитетно управување со ризикот.

Со освојување на нови инструменти, нови техники и стратегии, финансиски инженеринг, нови банкарски производи и финансиски деривати, листата на ризици постојано се шири. Банкарското работење станува се поризично, но истовремено повеќе од било кога банкарството работи на отстранување или минимизирање на ризиците при своето работење.

Во Македонија за жал постои и таков ризик кој не зависи од нас, од нашите желби и знаења, а тоа е амбиенталниот, политичкиот и воениот ризик кој ги стопира и ги гуши преземените активности и реализирање на планови и не концентрира на кризните региони и проценка на евентуални загуби. Се надеваме дека основни и единствени ризици во иднина ќе ни бидат само оние кои ги мачат и современите банки, а управувањето со ризикот ќе биде со примена на најнови стандарди и методи.

Основно што се ризикува во банкарството е имотот на оние чиј интерес се наоѓа на пасивната страна од работењето, а како носители на тие интереси се акционерите, депонентите и доверителите на банките, но и интересот на вработените и општеството во целина особено за банка која во својата земја е значајна институција.

Кога се зборува за управување со ризикот станува очигледно дека тоа е нешто повеќе отколку прашање како да се избегнат лошите пласмани. Ризикот е прашање кое мора да биде грижа на највисокото раководство и кое не смее да остане исклучено од кредитната контрола и другите заднински функции. Улогата на управување со ризикот е да го поддржи успешното остварување на стратешките цели на банката.



*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Она што е карактеристично за современите банки е тоа што кредитниот ризик претставува најверојатен извор за најголемо пореметување во движењата на нивните приходи. Кредитниот ризик на банките им е добро познат, но природата на ризикот во банките постојано еволуира и тоа денес многу побргу отколку во минатото како последица на движењето на конкуренцијата, окрупнувањето, брзината на технолошкиот развој и концентрираност на менаџерите за остварување поголем профит и брз растеж.

Управувањето со ризикот мора да стане многу повеќе превентивна активност и да се занимава со сценарија за идните евентуалности, отколку да се потпира врз тоа како проблемите се решаваани во минатото.

Организација на управувањето со ризик

Се позначајно за банката со која добро се управува е да има јасен приказ на организационата рамка за управување со ризикот. Следењето на ризикот и управување со истиот се врши во секој сегмент на поставената организациона шема, во секој сектор и деловна единица, и секако на ниво на банка, во централна група или дирекција задолжена да управува со ризикот.

Централната функција на управувањето со ризикот е основен принцип според кој банката ќе има посебна единица, односно група, што ќе биде одговорна за прашањата на ризикот, истите да бидат разгледувани во целина, да ги дефинира стратешките цели на банката и да го „опоменува“ раководството на банката за секојдневно водење сметка за ризикот.

Улогата на оваа единица која може да ја наречеме „Група за ризик“ е таква што воспоставува политика на ризикот и управува со прашањата за кредитниот и некредитниот ризик во поделните организациони единици и во целина на банката. Одговорноста на оваа група за ризик е да дава јасна и целосна слика и да утврдува насоки во врска со прашањето за ризикот кои се релевантни за раководството за формулирање на стратегија за истите и за правилна оценка и процена за управување на ризикот во деловните единици и да има јасен став за развој на системот за ефикасно управување со портфолиото особено за кредитниот биланс, како и за поддршки на работењето во сите аспекти кои се однесуваат на ризикот, како што се насоки, стандарди и совети.

Во зависност од сфаќањето и големината на банката, концентрацијата на Групата за ризик може да биде на дел од сегмент за можен ризик, групи на сегменти или целосно посматрање, елаборирање и анализа на сите можни ризици.

Во општите принципи за управување со ризикот се вбројува и ангажирање на професионално квалификувани кадри кои имаат соодветно познавање во врска со управување со ризикот. Раководниот тим на банката при превземање на ризик треба да воспостави внимателен и професионален приод во согласност со основните принципи за управување на ризик. Групата за ризик треба да прифати дисциплиниран процес за оценка и прифаќање на ризикот во рамките на соодветни лимити за одделни трансакции, за одделни производи, исто како и управување со кредитното портфолио и портфолиото на хартии од вредност.

Управување со ризикот како важен елемент на деловната стратегија и политика на банката

Меѓусебниот однос на рентабилноста во работењето, солвентноста, сигурноста и ликвидноста на банката се условени со активниот однос кон ризикот.

Со освојување на нови инструменти, нови техники и стратегии, финансиски инженеринг, нови банкарски производи и финансиски деривати, листата на ризици постојано се шири. Банкарското работење станува се поризично, но истовремено повеќе од било кога банкарството работи на отстранување или минимизирање на ризиците при своето работење

Она што ги интересира акционерите на банката се однесува на: стабилноста на вредноста на акциите, профитабилноста, растот и остварената стабилност на приходите преку управување со односите меѓу ризикот и приходот во сите сегменти. Со помош на менаџерскиот информативен систем се дава навремена и прецизна информација со цел да го лоцира и ограничи ризикот и со тоа да ја утврди неговата цена, а со тоа да го насочи и дејството на евентуалните менаџерски акции за елиминирање на истите.

Составен дел на банкарското работење се неколку видови ризици со кои банката активно управува, како што се: кредитниот ризик, ризикот од каматни стапки, курсниот ризик, ликвидносен ризик и оперативен ризик.

Управување со кредитен ризик

Кредитниот ризик претставува изложеност на банката на ризик да претрпи загуба ако клиентот не го врати кредитот според почетните услови и рокови дефинирани во договорот.

Кредитниот ризик го креираат пласманите при одобрени кредити, купени хартии од вредност и финансиски деривати. Со деловната политика се обезбедуваат јасно дефинирани овластувања и одговорноста во секоја фаза од процесот за одобрување на кредити.

Ова подразбира акредитација на службениците кои работат на кредити со дискреционо овластување до определени лимити кои се во согласност со функцијата и искуството.

Мерењето на кредитниот ризик примарно се насочува врз кредитното портфолио на банката и се дефинира со квалитетот на активата. Битни елементи за управување со кредитниот ризик се: дисциплинирано донесување на одлуки во согласност со двостепен период на оценка на ризик и класификација на рејтингот; управување со вкупното кредитно портфолио на банката за да се осигура широка диверзификација на кредитниот ризик и да се ограничи концентрација на ризикот на одделни сектори; се пристапува кон промптно идентификување на проблематичните сметки; постојана контрола на кредитните процеси и на процесите за управување со кредитите; примена на аналитички алатки и системи за утврдување на ризиците и следење на позициите и утврдување на цените кои одговараат на ризикот.

Во Македонија за жал постои и таков ризик кој не зависи од нас, од нашите желби и знаења, а тоа е амбиенталниот, политичкиот и воениот ризик кој ги стоира и ги гуши преземените активности и реализирање на планови и не концентрира на кризните региони и проценка на евентуални загуби

Управување со портфолиото на кредитната актива има за цел да обезбеди соодветна диверзификација како интегрален дел за ефикасно управување со ризикот и да овозможи остварување на приход кој одговара на нивото на преземениот ризик. При организирано управување со кредитниот ризик одговорноста и дискреционите овластувања се јасно регулирани. Децентрализацијата на дискреционите овластувања по деловни единици овозможува брзо донесување одлуки за кредитот. Потребна е внимателна анализа на кредитниот ризик пред да се донесе одлука за секој еден кредит. Генерално една таква анализа содржи многу комплементарни аспекти кои мора да се согласат.

Најважен аспект на класичната кредитна анализа се карактеристиките на секој поединечен клиент. Потребно е да се земе во предвид аспектот на банкарското портфолио при што позицијата на потенцијалот на клиентот се испитува од аспект на избегнување на концентрација на портфолиото или зголемување на диверзификација на портфолиото. Друг важен аспект е глобалниот при што клиентот се анализира во рамките на земјата и ризикот на индустриската гранка.

Матрица за миграција на кредитното портфолио

Матрицата за миграција на кредитното рангирање е важна алатка за анализа на историски податоци во врска со работењето на банката во сите аспекти на одлуките за нејзиниот кредитен ризик.

Основата за создавање на вакви матрици е постоење на одреден внатрешен или надворешен систем за одредување на кредитно рангирање на клиентите на банката. Елементите на матриците за миграција на кредитното рангирање претставуваат зачестеност на миграциите на кредитното рангирање во рамките на одреден временски период. Кредитната способност на една фирма клиент на банката се менува според одреден стохастичен процес кој до одреден степен е сличен на процесите кои ги објаснуваат вредностите на неговите средства. Категориите на кредитното рангирање се индиректни показатели за вредноста на фирмата. Агенциите за кредитно рангирање како што се STANDARD & POOR и MOODY'S беа првите кои пресметаа и промовираа различни варијанти на вакви матрици.

Нашите матрици за миграција на кредитното рангирање се базираат исклучиво на историски податоци за нашето кредитно портфолио за период од три години кој е компатибилен со Македонската банкарска регулатива.

Обично се користат три типа на матрици за миграција на кредитното рангирање:

1. Зачестеност на рангирањето на промените на портфолиото без оглед на изложеноста на фирмите.
2. Изложеност на кредитниот ризик каде зачестеност на промените во рангирањето се мерат според изложеност на банката кон клиентите на крајот на одреден временски период.
3. Износот на резервациите за загуба од кредитниот ризик кој е одреден за коминтенти каде што зачестеноста на измените во рангирањето се мери со резервациите на крајот на временскиот период.

Миграционите матрици за кредитното рангирање се главната алатка која може да се користи за проценка на VAR (Values at Risk) за компонентата на кредитниот ризик. Вредноста во ризикот (VAR) е проценка на ризикот која е поставена да ги измери и собере различните ризични позиции. Пресметката на VAR (Values at Risk) се базира врз потенцијалната променливост на пазарната вредност на активата и пасивата на банката вклучително и вонбилансните ставки. Највообичаената дефиниција за VAR на кредитниот ризик е разликата помеѓу трошокот на максималната потенцијална загуба од неизвршување обврски и очекуваниот трошок од загубата. Тие трошоци се дефи-

нирани како производ на максималната очекувана кредитна изложеност и максималната очекувана стапка на загуба. Ризикот е веројатноста должникот да не го врати кредитот според почетните услови и рокови дефинирани со договор.

Треба да се покријат два аспекти на ризици:

- Прво е разликата помеѓу функционалните и нефункционалните кредити врз основа на однесувањето на коминтентите во минатото и
- Второ е можноста за оценување на идна финансиска способност на коминтентот и однесување пред и после договорот.

Пристапот на претпазливост на банката и овозможува да прави проценка за најлошо сценарио кое може да настане на пазарот и да го прилагоди мерењето на перформансите со потенцијалните загуби.

Основните финансиски ризици се делат на оние кои настануваат заради можноста од неисполнување на обврските на коминтентите и оние кои настануваат поради промена на каматните стапки и девизните курсеви.

Постојат многу техники кои помагаат во проценувањето на минималните резервации. Кога се гледа на целото кредитно портфолио посебно место заземаат миграционите матрици како најкорисна алатка која ги изразува стапките на неизвршување на кредитните обврски.

Одредување на прифатлив ризик

Клучен аспект на здравиот систем за управување со ризикот и на кредитната култура на банките е дефинирањето на сите видови ризици кои се прифатливи за банката. Целта е да се избегне преголема изложеност спрема каков било вид ризик кој би можел да ја загрози здравата работна способност на целата банка.

Особено е важно да се одредат прифатливи ризици од аспект на максималната изложеност на банката

кон поединечни клиенти и кон поврзани сметки, да се одредат индустриските ограничувања и да се воспостават ефикасни системи за оценување на ризикот. Ова подразбира постоење на правила и објективни критериуми според кои се одредува кој вид на ризик е прифатлив. Во целата банка мора да се почитува и применува општо прифатена кредитна култура, одлуките да бидат конзистентни и да се базираат на стандардно поставени системи за оценување и мерење на ризикот.

Следењето на ризикот подразбира редовна контрола на целокупната изложеност на банката по основ на сите видови ризици, испитување на сите елементи што ги одредуваат ризиците, дали некои ризици се влошуваат, односно преоценување на ризиците и подготовка на план за акција во ситуации на појава на несакани трендови.

Основните финансиски ризици се делат на оние кои настануваат заради можноста од неисполнување на обврските на коминтентите и оние кои настануваат поради промена на каматните стапки и девизните курсеви

Системот за оценување и преоценување на ризиците е апсолутно најбитен елемент во управувањето со ризикот на банката. Тоа подразбира давање оценка, односно рангирање на ризикот и овој систем ќе биде ефикасен само ако се применуваат чесни и објективни критериуми. Оценка мора редовно да се ревидира според најнови сознанија и информации за промените во сите одделни сегменти на ризикот на банката.

За ефикасно следење на ризикот, банката треба да има сеопфатна евиденција која подразбира добивање податоци на неколку различни нивоа.

Навремените информации за појава на ситуации на ризик се исто така многу важен елемент на успешно поставената контрола на ризиците и од тој аспект неопходно е создавање на квалитетен информативен систем во банката.

НОВИНИТЕ ВО ЗАКОНОТ ЗА ТРГОВСКИ ДРУШТВА - ПРЕДИЗВИК ЗА СТРАНСКИ ВЛОЖУВАЊА

Гордана
ЈАНКУЛОСКА

Досегашната примена на Законот за трговски друштва ја наметна потребата од измени на Законот кои ќе резултираат со поедноставување на постапката за регистрација на трговските друштва и скратување на непотребно долгите и административно оптоварени процедури за нивно основање и упис во Трговскиот регистар

1. ВОВЕД

Правното доживување на Законот за трговски друштва, а воедно и појдовната тенденција за негово донесување, беше заложбата да се доврши процесот на реорганизација на стопанските субјекти, со краен продукт: создавање на хомогена структура помеѓу сопствениците и капиталот. На овој начин требаше да се задоволат Директивите на Советот на Европа и во Македонија да заживее претприемништвото, а сето тоа да биде во склад со процесот на трансформација на капиталот, толкувањето и сфаќањето на правото и економијата од аспект на системскиот развој.

Што се доби со петгодишната примена на Законот?

Првенствено, процесот на регистрација на трговските друштва во Република Македонија утврден со законската регулатива пред менувањето на Законот за трговски друштва (јуни 2001), потенцијалните инвеститори во Република Македонија го оценуваа како премногу долг, недоволно јасен, со сложени административни и регулативни постапки, оптоварен со прибирање на голем број документи кои ги издаваат различни органи и институции, што создава тромост и непотребно оптоварување за инвеститорот.

Постапката за регистрирање на трговско друштво, особено кога се работи за субјекти нерезиденти во Република Македонија, најчесто поради повеќето последователни дејствија кои треба да се преземат за нејзино завршување бараше ангажирање на правен застапник што самиот процес го оптоваруваше со дополнителни трошоци.

Како „противтежа“ на една ваква долготрајна и релативно скапа постапка регистрацијата се реализира од страна на надлежните судови на несоодветен зас-

тарен начин, без постоење на централизирана база на податоци со информации за структурата на правните лица и другите параметри за идентификација на деловните партнери. Непостоењето на оваа база наметна неповрзаност на регистрационите судски оддели со органи и институции кои располагаат со релевантни податоци за деловните субјекти.

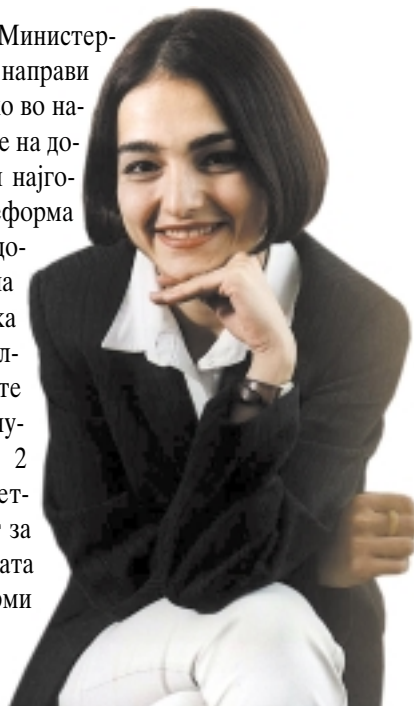
2. АКТИВНОСТИ НА ВЛАДАТА ЗА МОТИВИРАЊЕ НА ПРИВАТНОТО ИНВЕСТИРАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Согласно со економските реформи, Владата на Република Македонија презеде низа активности во рамките на реализација на промените во секторот на претпријатијата за олеснување на влезот на странскиот капитал, создавање на нови приватни фирми и создавање на погодно окружување за странски директни инвестиции.

Во овие рамки, Министерството за финансии направи сериозни чекори како во насока на спроведување на досега најсериозната и најголемата економска реформа во Република Македонија - реформата на платниот систем, така и во насока на исполнување на обврските преземени со склучувањето на ФЕСАЛ 2 аранжманот со Светската банка наменет за поддршка на владината програма за реформи

Гордана Јанкулоска е раководител на Кабинетот на министерот за финансии. Родена е во 1975 година. Дипломирала на Правниот факултет на Универзитетот Св. Кирил и Методиј, во Скопје. Во Министерството за финансии работи од 2000 година во Секторот за меѓународни финансии. Претходно работела во Собранието на Република Македонија во Комисијата за надворешна политика и во Кабинетот на претседателот на Собранието, Сектор за истражување и анализа, како дел од програмата за приправници организирана од Националниот Демократски Институт од Вашингтон. Учествовала на повеќе меѓународни семинари, курсеви, форуми и обуки од областа на јавна администрација, меѓународно право и меѓународни институции, развој на демократија и цивилно општество, односи со медиумите, проект менаџмент, менаџмент вештини и др.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



во финансискиот сектор и во секторот на претпријатија преку зајакнување на банкарскиот сектор, создавање на услови за развој на приватниот сектор и разрешување на статусот на претпријатијата загубари.

Следствено, реализацијата на активностите во рамките на реформите во секторот претпријатија треба да резултира со создавање на поповолна законска рамка за влез на странски капитал преку усогласување на постојната и донесување на нова законска регулатива.

Еден од сегментите во овој домен претставува и поедноставувањето на постапката за регистрација на трговските друштва и скратување на непотребно долгите и административно оптоварени процедури пропишани со Законот за трговски друштва, пред неговото менување.

3. НОВИ ЗАКОНСКИ РЕШЕНИЈА КОИ СЕ ОДНЕСУВААТ НА ПОСТАПКАТА ЗА РЕГИСТРАЦИЈА НА ТРГОВСКИТЕ ДРУШТВА

Измените и дополнувањата на Законот за трговски друштва и замената на дел од поранешните одредби со нови е чекор кон квалитативно подобрување на текстот на законот и создавање на јасен и разбирлив законски текст, бидејќи неспорно е дека да се има јасен и разбирлив закон е исто толку значајно, како и да се има закон со квалитетна содржина.

Досегашната примена на Законот за трговски друштва ја наметна потребата од измени на Законот кои ќе резултираат со поедноставување на постапката за регистрација на трговските друштва и скратување на непотребно долгите и административно оптоварени процедури за нивно основање и упис во Трговскиот регистар.

Измените на Законот за трговски друштва, пред сè, ставаат акцент на најатрактивната, и во светот најбројно застапената форма на организирање на трговските друштва - друштвата со ограничена одговорност.

Со најновите измени во Законот за трговски друштва кои се однесуваат на постапката на регистрација на трговските друштва, пред сè, се овозможува создавање на друштва со ограничена одговорност без дополнителни податоци за регис-

трација, освен податоците кои ги содржи формуларот кој е значително поедноставен, одредување на максимален рок во кој апликацијата за упис во Трговскиот регистар треба да се одбие или да се прифати, отстранување на можноста за субјективно донесување на одлуки од страна на судиите и создавање на еден организационен документ за регистрација, т.е. овластување за деловна регистрација.

Согласно со усвоените измени од јуни годинава, кои донесоа нови ефекти од Законот, се овозможува значително поедноставување на регистрацијата на трговец-поединец, при што актите кои се приложуваат кон пријавата за упис, во голема мера се редуцирани.

Трговските друштва се основаат со Договор за друштво, односно со Статут на друштвото, освен ако основачите не одлучат да го основаат со Акт за основање, со што значително се поедноставува самиот процес на основањето на трговските друштва и постапката за нивна регистрација.

Актот за основање на трговските друштва може да се донесе во форма на одлука. Со овој акт се утврдуваат формата на друштвото и неговите основачи, фирма, седиште, предмет на работење на друштвото, структура и износ на основната главница и начин на кој таа се формира, застапување на друштвото, податоци за членовите на органите на управување на друштвото и сл.

Со воведувањето на можноста за заштита на идентитетот на основачите, односно содружниците на друштвото со ограничена одговорност (доколку идентитетот е регистриран кај нотар), се влијае на олеснување на приливот на странски директни инвестиции при што акцентот се става на инвестираниот капитал, а не на субјектот кој инвестира. Сето тоа ќе резултира со дополнителна мобилност на капиталот во подобреното окружување за странски директни инвестиции, во национални и во регионални рамки.

Притоа, сигурноста на субјектите во правниот промет останува максимално заштитена како со овој закон, така и со Законот за спречување на перење на пари.

Податоците од пријавата за упис на трговец-поединец, односно на трговско друштво во Трговскиот регистар и измените и дополнувањата на извршениот упис се внесуваат во единствениот образец за упис во Трговскиот регистар на трговецот-поединец, односно на Трговските друш-

Горан
ТРАЈКОВСКИ

Горан Трајковски е Директор на Управата за јавни приходи – генерална дирекција Скопје. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје, каде во моментот е на постдипломски студии. Учествовал на повеќе семинари и студиски престои во земјата и странство од областа на деловното и управното право.



тва. Регистрацијата и основањето на Трговските друштва се врши на еден формулар за регистрација, без право на судот да бара поднесување на други документи за друштвото, освен документите утврдени со Законот за трговски друштва.

Да веруваме дека законските можности кои се нудат со измените и дополнувањата на статусната рамка за трговските друштва ќе вродат со плод да се внесе нова и свежа капитална крв во македонското стопанство кое ќе вроди енергија за нови премрежија

Трговскиот регистар има карактер на јавна книга и податоците запишани во него секој може да ги разгледува без докажување на правен интерес, освен во случаите кога Законот за трговски друштва предвидува заштита на идентитетот на содружниците на Друштвото со ограничена одговорност, кога нивниот идентитет е регистриран кај нотар. Во овој случај, нотарот е должен да го објави идентитетот, единствено по барање на надлежен суд.

Уписот во Трговскиот регистар се смета за извршен на денот на упис, а има правно дејство, односно може да се истакнува спрема трети лица од денот на објавување во Службен весник на Република Македонија.

Бришење на упис на одредени податоци запишани во Трговскиот регистар, може да побара учесникот кој е должен при поднесување на барањето да ги приложи исправите со кои ја докажува основаноста на барањето.

Со измените на Законот, одреден е максимален временски период за одредување или одбивање на апликацијата за упис во Трговскиот регистар и е отстранета можноста за субјективно донесување на одлуки од страна на регистарскиот суд.

Со измените на Законот, одреден е максимален временски период за одредување или одбивање на апликацијата за упис во Трговскиот регистар и е отстранета можноста за субјективно донесување на одлуки од страна на регистарскиот суд

Според одредбите на Законот за трговски друштва, судот е должен во рок од осум дена од денот на поднесување на пријавата за упис да донесе решение за упис или решение со кое се одбива уписот, освен ако пријавата за упис е неразбирлива или не ги содржи потребните елементи за да може да се постапува по неа. Во овој случај, судот ќе го повика подносителот да ја уреди пријавата согласно со Законот и ќе одреди дополнителен рок не подолг од осум дена. Ако подносителот не постапи според барањето на судот, регистарскиот суд ќе му ја врати на предлагачот на исправка и дополнување и ќе определи рок за повторно поднесување на пријавата, не подолг од триесет де-

на. Ако подносителот не ја врати пријавата во предвидениот рок, се смета дека пријавата е повлечена.

Постапката за упис во Трговскиот регистар е итна, а судот е должен пријавите за упис да ги зема во работа по редот како што ги примил.

Во насока на понатамошно поедноставување на постапката и отстранување на можноста за субјективно донесување на одлуки од страна на судиите е овластувањето на судот да ја цени основаноста на пријавата само врз основа на исполнети претпоставки за упис и доколку утврди дека пријавата е допуштена, судот е должен да направи упис во Трговскиот регистар.

Со менување на улогата и надлежноста на регистарскиот суд вршењето на контрола на актите за основање и организација и работење и утврдувањето дали се тие во согласност со закон, повеќе не е обврска на регистарскиот суд. Регистарскиот суд во постапката за регистрација за основање на друштвото утврдува дали податоците што се запишуваат во Трговскиот регистар што се содржани во Актот за основање на друштвото, односно Статутот на друштвото, се во согласност на овој закон. По запишувањето на друштвото во трговскиот регистар, само по барање на содружник односно акционер, регистарскиот суд одлучува дали горе наведените акти или одлуките на друштвото се во согласност со Законот за трговски друштва. Воедно, преку редефинирање на пријавата за упис се намалува и крајно се редуцира бројот на прилозите кон пријавата за упис (член 53 и член 126 од Законот за трговски друштва).

Судот донесува решение по пријавата и барањето без рочиште, и тоа за секое барање за упис и за сите податоци што се предмет на упис. Утврдена е можност судот на записник да го сослуша подносителот на пријавата и другите лица за прашања од значење на уписот. Кога уписот во Трговскиот регистар зависи од претходно прашање, а се однесува на правно прашање за кое е надлежен судот, регистарскиот суд може сам да го реши тоа прашање, освен ако со друг закон не е поинаку определено.

Наведените параметри говорат во прилог на поедноставување на формално правните сегменти во Законот за трговски друштва, но и кон воспоставување на квалитативно поинаква филозофија на третманот на капиталот и претприемништвото преку императивните и диспозитивните одредби во истиот.

Движењето на капиталот е чудна, но воедно и закономерна појава која бара плодна почва за развој. Да веруваме дека законските можности кои се нудат со измените и дополнувањата на статусната рамка за трговските друштва ќе вродат со плод да се внесе нова и свежа капитална крв во македонското стопанство кое ќе вроди енергија за нови премрежија

СТРАНСКИТЕ ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ПРИВАТИЗАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Со самото осамостојување на македонската држава и првите посериозни чекори кон целосна пазарна економија, странските директни инвестиции беа идентификувани како клучна компонента за поддршка на процесот на транзиција на македонската економија и нејзиниот долгорочен развој

М-р Емилија
БЕЛОГАСКА

Искуствата од развиените земји и региони сведочат дека еден од најважните фактори за нивниот развој е високата стапка на приватен и, во голем степен, странски капитал во нивните економии. Следејќи го примерот на развиените земји, многу земји во светот ги насочуваат своите напори кон обезбедување услови и воспоставување механизми за привлекување на странски капитал. Како последица на тоа, конкуренцијата меѓу земјите во светот кои се обидуваат да привлечат странски капитал постојано се зголемува и резултира со далеку поголема побарувачка од понуда на слободен капитал.

Со самото осамостојување на македонската држава и првите посериозни чекори кон целосна пазарна економија, странските директни инвестиции беа идентификувани како клучна компонента за поддршка

на процесот на транзиција на македонската економија и нејзиниот долгорочен развој.

Следствено, привлекувањето на странски капитал беше утврдено и како една од основните цели на процесот на приватизација на општествениот капитал, имајќи го во предвид фактот дека зголемувањето на ефикасноста на приватизираните

претпријатија како примарна цел на процесот на приватизација, можеше да се постигне токму преку привлекување на странски капитал во приватизацијата.

Атрактивноста на една земја за странски директни инвестиции ја чинат голем број фактори, комплексни по својата природа. Во оваа пригода, освртот е даден токму на странските инвестиции во процесот на приватизација и поради тоа се анализирани само условите кои директно влијаат на процесот на приватизација.

Како важен предуслов за привлекување на странски директни инвестиции во процесот на приватизацијата, постојната законска регулатива е така дизајнирана што овозможува еднакви услови за домашните и странските инвеститори. Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал (Службен весник на РМ 38/93, 48/93, 21/98, 25/99, 39/99, 81/99, 49/00) во член 24 предвидува дека „во трансформацијата под еднакви услови можат да учествуваат домашни и странски, физички и правни лица“.

Генерално, во македонската легислатива не постојат ограничувања за странски инвестиции, освен во областите наведени во член 55 од Уставот на Република Македонија, а поблиску определени со посебни закони, кои се однесуваат на делови од воената индустрија, дистрибуција и трговија со оружје, трговија со наркотични средства, како и заштита на историските споменици и културното богатство.

М-р Емилија Белогаска е директор на Секторот за инвестициона промоција во Агенцијата на Република Македонија за приватизација. Родена е во 1970 година во Скопје. Дипломирала во 1994 година на Економскиот факултет во Скопје, на насока надворешна трговија и маркетинг. Во академската 1996–1997 година, како стипендист на владата на Велика Британија, следела постдипломски студии на Универзитетот Стратклард во Глазгов и магистрирала од областа на меѓународниот маркетинг. По завршувањето на постдипломските студии од областа на маркетингот на Економскиот факултет во Скопје, во 1999 година магистрирала на тема: Промотивни активности за привлекување на странски директни инвестиции во Република Македонија. Во Агенцијата на Република Македонија за приватизација е вработена од почетокот на 1995 година.



*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Извесни ограничувања постојат и во Законот за радиодифузна дејност (Службен весник бр. 20/97), каде е специфицирано дека странско физичко или правно лице може да партиципира во капиталот на радиодифузно друштво најмногу до 25% од капиталот. При тоа, учеството на повеќе странски правни и физички лица, како соосновачи во едно радиодифузно друштво, не може да биде повисоко од 49% од капиталот на друштвото.

Исто така, Законот за осигурување (Службен весник бр. 49/97) предвидува дека во една осигурителна компанија индивидуалното учество на секој акционер (физичко или правно лице, домашно или странско) може да биде до висина од 25% од акциите на друштвото за осигурување со право на управување. Во случај на странска осигурителна компанија ова учество може да биде до 65% од акциите со право на управување, а со претходно добиено одобрение од Министерот за финансии, странско друштво за осигурување може да стекне најмногу 80% од акциите со право на управување.

Атрактивноста на една земја за странски директни инвестиции ја чинат голем број фактори, комплексни по својата природа. Во оваа пригода, освртот е даден токму на странските инвестиции во процесот на приватизација и поради тоа се анализирани само условите кои директно влијаат на процесот на приватизација

Претходно наведеното укажува на фактот дека законската регулатива не претставува никаква пречка за странскиот капитал, кој, генерална е оценката, во Република Македонија пристигна во многу мал квантум, далеку под очекувањата.

Приливите на странски капитал во процесот на приватизација, исто така, беа многу скромни, посебно на почетокот на процесот, што, покрај бројните фактори кои имаа свое негативно влијание, беше предизвикано и од релативната затвореност на процесот на приватизација за инвеститорите надвор од претпријатијата, или уште поконкретно, привилегираната положба на актуелните вработени и постојните менаџерски тимови, што резултираше тие да се јават како нови сопственици по завршување на процесот на приватизација.

И покрај се, во процесот на приватизација во Република Македонија влегоа околу 90 милиони САД долари странски капитал, што претставува значаен инпут за македонската економија. Меѓутоа, уште позначаен е приливот на странски капитал во пост-приватизациониот процес, или продажба на акциите на

постојните акционери во веќе приватизирани претпријатија на странски инвеститори.

До крајот на 2000 година, вкупниот износ на странски капитал преку процесот на приватизација и пост-приватизација во Република Македонија изнесува околу 220 милиони САД долари. Споредено со вкупните приливи на СДИ од околу 370 милиони САД долари во македонската економија во периодот 1991-2000 година, странскиот капитал во процесот на приватизација и пост-приватизација добива уште поголемо значење.

Примери на странски директни инвестиции реализирани преку законски предвидените модели на приватизација има малку. Најзначајните приливи на странски капитал поврзани со процесот на приватизацијата, се реализираа преку Македонската берза на долгорочни хартии од вредност и тоа како продажба на резидуални акции на Агенцијата и државата, и како пост-приватизациони трансакции, при што актуелните акционери најчесто постојните вработени, ги продадоа сопствените акции со кои се стекнале во процесот на приватизација на стратешки странски инвеститори.

Најзначајните приливи на странски инвестиции на почетокот пристигнаа во преработувачкиот сектор, при што меѓу позначајните инвестиции се издвојуваат оние во профитабилните претпријатија со етаблиран бизнис, како на пример продажбата на скопски Техногас на италијанскиот инвеститор СОЛ преку т.н. „менаџерски“ модел на приватизација, понатаму, продажбата на производителот на гипс Радика-Дебар на австрискиот КНАУФ, како и продажбата на повеќе претпријатија за откуп и преработка на тутун низ целата држава.

Понатаму, црната металургија се покажа како индустриска гранка атрактивна за странските инвеститори и тоа преку влезот на Балкан Стил во Ладна валалница со околу 21 милион САД долари и Дуферко во Макстил со околу 11,5 милиони САД долари. Двете продажби се реализираа во 1997 година.

Сепак, најзначајните приливи на странски капитал се случија преку пост-приватизационите продажби на скопска Пивара на грчка компанија-заедничко вложување меѓу Кока Кола и Хајнекен, и продажбата на Цементарница Усје на грчки Титан и швајцарскиот Холдербанк. Овие две берзански трансакции се реализираа на крајот на 1998 година, која беше успешна година во поглед на привлекувањето на странски капитал, со вкупно 121 милион САД долари странски директни инвестиции.

По замавот од крајот на 1998 година, кога се случија поголемите зделки што вклучуваа странски ка-

питал, косовската криза, меѓу бројните негативни ефекти што ги имаше врз македонската економија, негативно влијаеше на привлекувањето на странскиот капитал во 1999 година, кога вкупните приливи изнесуваа само 38 милиони долари.

Најголемата инвестициона активност досега беше забележана во 2000 година, која со вкупен прилив од над 122 милиони долари странски директни инвестиции, го понесе пиететот на најуспешната година за македонската економија досега.

Една од најзначајните странски инвестиции во 2000 година во доменот на производството беше влезот на грчки Киријакидис во Мермерниот комбинат од Прилеп со нешто помалку од 10 милиони долари.

По првобитниот бран од инвестиции во производството, следеше уште позабележителна инвестициона активност во услужните дејности и тоа преку продажбата на Стопанска банка-Скопје на Националната банка на Грција, што е значајно и поради учеството на ЕБРД и ИФЦ со капитал во банката, и пост-приватизационата трансакција на продажба на доминантен управувачки пакет акции на АДОР Македонија на QBE International. Секако, најголемата приватизациона трансакција која вклучува странски капитал беше продажбата на Македонски телекомуникации на Унгарската компанија МАТАВ, која се случи во 2001 година, и со неа вкупниот прилив на странски капитал во земјата досега изнесува над 550 милиони УСД.

Грција е најголемиот странски инвеститор во земјата во процесот на приватизација и пост-приватизација, следена од Лихтенштајн, Швајцарија, Германија, Австрија и Словенија, која во последниве две години се јавува како сериозен инвеститор во македонските компании. Словенски инвестиции се случија во Тутунски комбинат-Скопје (Тобачна-Љубљана), Комуна-Скопје (Вал картон-Логатец) и Скопскиот саем (ЕРА-Велење), а дистрибутивниот центар на ЛЕК-Љубљана е една од најзначајните грееен-фиелд инвестиции во Македонија.

За одбележување е дека последните три години бележат многу поинтензивна инвестициона активност во споредба со почетоците на транзициониот процес на македонската економија, а реални се очекувањата дека приливот на странски инвестиции ќе биде значително поголем во периодот што следи. Зголемен прилив на странски капитал се очекува и преку продажбата на претпријатијата-загубари, но и преку претстојната приватизација на јавниот сектор.

Генерално, инвестиции во процесот на приватизација се можни преку купување на акции на Агенцијата за приватизација и акции на државата преку

Македонската берза и преку јавни повици за продажба на удели, што Агенцијата ги поседува во друштвата со ограничена одговорност.

Вредноста на портфолиото на Агенцијата за приватизација е динамична категорија која постојано се менува и зависи од обемот на раскинување на договорите со купувачите кои не ги исполнуваат обврските по договорите и, од друга страна, динамиката на продажба на акциите и уделите.

Во моментов, Агенцијата располага со сопствени акции во вредност од околу 685 милиони ДЕМ и државен капитал од околу 315 милиони ДЕМ, што, согласно законската регулатива, Агенцијата го продава со претходно добиена согласност од Комисијата на Владата на Република Македонија за приватизација. Овие две категории заедно претставуваат капитал за продажба од околу 1 милијарда ДЕМ, чија продажба претставува еден од приоритетите во работењето на Агенцијата за приватизација во периодот што следи.

Вредноста на портфолиото на Агенцијата за приватизација е динамична категорија која постојано се менува и зависи од обемот на раскинување на договорите со купувачите кои не ги исполнуваат обврските по договорите и, од друга страна, динамиката на продажба на акциите и уделите

Значаен сегмент од македонската економија каде се очекува странски капитал е реструктурирањето и приватизацијата на претпријатијата-најголеми загубари, идентификувани според висината на нивните обврски и загуби, чие решавање е предвидено со Акционен план и претставува дел од обврските на Владата на Република Македонија во аранжманите со меѓународните финансиски институции.

За таа цел, во сите нив ќе биде направена финансиска и економска анализа, која треба да покаже дали тие треба да бидат ликвидирани или продадени. Анализата ја вршат независни реноминирани консултантски куќи со големо искуство во соодветните индустрии. Доколку опцијата продажба биде предложена како поприватна, ќе следи објава на меѓународен тендер за изнаоѓање на стратешки инвеститор. Во моментов, во тек е изработка на тендерската документација за продажба на Рудници Саса-Македонска Каменица и Рудници Злетово-Пробиштип, а меѓународен тендер за продажба на Порцеланка-Велес е веќе објавен и трае до 10 септември 2001 година.

Секако, за да може да се очекуваат дури и скромни приливи на странски капитал, неопходно е стабилизирање на политичката состојба во земјата и целосно надминување на безбедносната криза, како основен предуслов за привлекување на странскиот капитал.

Несомнено, актуелните случувања имаат огромен негативен ефект врз имиџот на Република Македонија како локација за инвестирање, кој е целосно нарушен и кој мора повторно да се гради. Тоа е долго-траен процес кој бара многу напори и ресурси. Во меѓувреме, реално е да се очекуваат далеку поскупо-ни странски инвестиции и тоа, евентуално, од земји и компании кои добро ги познаваат приликите во Република Македонија, а тоа се пред се инвеститорите од развиените земји географски блиски на Република Македонија, како и оние компании кои и досега има-

ле одреден вид на економска соработка со македонските компании.

По стабилизирањето на политичките и безбедносните прилики, кога ќе дојде до намалување и отстранување на факторите на ризик со кои во моментов се поврзува Република Македонија, повеќе од неопходно е сите релевантни институции да се насочат кон агресивна и, пред се, добро организирана промоција на подобриот амбиент за инвестирање во Република Македонија.

ГРЧКИ ИНВЕСТИЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

По пет години во Македонија, сега сме сигурени дека сме направиле одличен чекор влегувајќи на овој пазар. Верувам дека бевме позитивен пример за останатите инвеститори кои одлучија да го прошират својот бизнис во Македонија

Константинос
ТЕОДОСИАДИС

Веропулос е синџир од 207 супермаркети од кои пет се во Македонија. Веропулос Д.О.О.Е.Л. Скопје е основана со 100 % странски инвестиции.

Вкупните инвестиции во овие 5 супермаркети изнесуваат 26 милиони ГМ. Вкупната продажна површина на Веро супермаркетите е 10.000 м², додека магацинскиот простор е 6.000 м².

Во Македонија пристигнав во септември 1996 година. Во првите месеци го истражувавме пазарот, ги разгледувавме економските услови, законската регулатива и баравме консултант од различни области, право, финансии, маркетинг и софтверска поддршка. Се соочивме со големи разлики во законската регулатива, прописите и стандардите во Македонија во споредба со оние во Европската унија. И покрај бирократијата и недоволно разработената законска регулатива за поддршка на странските инвеститори, луѓето во Владата и други државни институции ги препознаа бенефициите од влегување на странски фирми на пазарот. Нашата одлука за влез на македонскиот пазар беше позитивно прифатена. За релативно краток период, по интензивна работа, во мај 1997 година беше отворен првиот Веро супермаркет во Скопје. Треба да спомнам дека во тоа време немаше многу странски компании кои имаа посериозни инвестиции на овој пазар. Нашата компанија беше една од првите грчки компании кои инвестираа во Македонија. По пет години на пазарот, сега сме сигурни дека сме направиле одличен чекор влегувајќи на овој пазар. Верувам дека бевме позитивен пример за останатите инвеститори кои одлучија да го прошират својот бизнис во Македонија.

Одредени реформи се случија во изминатиот период, но сепак потребни се понатамошни подобрувања на системот за заштита на инвеститорите од бирократските постапки. Доколку сакаме да зборуваме за слободен пазар потребно е унапредување на банкарскиот систем, либерализација на финансискиот систем и усогласување на правните рамки со оние на Европската унија. Постои бирократија во финансискиот систем, потребна е понатамошна либерализација на овој систем. Сеуште постојат високи оперативни трошоци во финансискиот систем.

Со реформите во даночниот систем и воведување на ДДВ направено е доближување до европските стандарди и тоа функционира ефикасно со мали исклучоци кои треба да се унапредат.

Многу е позитивно што реформите на системот за платен промет се во тек. Со можноста да се работи со повеќе сметки во различни банки како и со останатите планирани промени се подобруваат условите за работа.

Банкарскиот систем е сеуште старомоден во Македонија, дури и во поголемите банки условите на кредитирање не се стимулативни поради високите каматни стапки и ограничувањата на висината на кредитниот износ, условите за кредитирање треба да се сменат. Би спомнал дека персоналниот данок е прилично висок, а исто така и трошоците за социјално и пензиско осигурување се високи.

Скоро во сите сектори потребни се дополнителни промени во согласност со европските стандарди. Исто така, постојат големи разлики во македонските ветеринарни и санитарни прописи во однос на оние во Европската унија. Прилагодување на овие прописи кон европските стандарди е од голема важност за нашиот бизнис. Проблем со

Константинос Теодосиадис е Генерален директор на Веропулос Д.О.О.Е.Л. Скопје. Роден е во Грција на 20 јули 1955 година. Во 1980 година дипломира економија. Постдипломските студии ги продолжува во Англија на бизнис администрација, отсек маркетинг. Кариерата ја гради работејќи во неколку големи трговски компании во Грција. Од 1985 до 1994 година г-динот Теодосиадис работи како Извршен директор во компанија за производство, увоз и извоз на вина на Крит. Во 1994 година ја продолжува својата кариера како Извршен директор во Marinopolis - Marks & Spenser, грчко - британска франшизинг компанија (Маринополус е најголемата малопродажна мрежа во Грција), и во 1995 година преминува во K-MAN Y.A., грчко-холандска трговска компанија во Солун. Во 1996 година, Веропулос, еден од најголемите синџири на супермаркети во Грција, решава да влезе на македонскиот пазар. Г-дин Теодосиадис преминува во компанијата Веропулос на позиција Генерален директор на Веропулос Д.О.О.Е.Л. Скопје. Г-дин Теодосиадис е оженет, има две деца од 7 и 4 години кои одлично го зборуваат македонскиот јазик.



*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

кој често се соочуваме при отворање на маркетите е околу изнајмување на локациите или објектите, пронаоѓање на вистинската страна со која треба да се преговара околу наемот или купувањето на објектот. Затоа верувам дека се потребни ефикасни механизми за стимулирање на инвеститорите.

Кога станува збор за домашниот пазар, потребно е да се истакне фактот дека во Македонија најдовме голем број на квалитетни домашни производи кои сега се присутни во нашите маркети

Мислам дека државата треба да размислува за нови бенефиции со кои би ги привлекувале домашните и странските инвеститори. Ние инвестиравме на делови од пазарот каде поради недоволно развиените куповни навики и малата куповна моќ на населението, стапката на принос од инвестициите е исклучително мала. Нашето постоење на тие пазари придонесува за развивање на локалната економија, отворање на нови работни места, намалување на сивата економија и секако воспоставување на нови стандарди во работењето во оваа гранка.

За да се заштитат оние бизниси кои работат легално, треба да се развие ефикасен систем за контрола на црната економија, потеклото на имотот и сл.

Македонија доста направи во последниве години за подобрување на условите на работењето, се потпишаа голем број договори за слободна трговска размена со што се овозможи пристап кон другите пазари. Договорот за слободна трговија кој Македонија го склучи со Европската унија има позитивно влијание на нашиот бизнис. Сепак, за голем број категории на производи царинските давачки сеуште се огромни, и достигнуваат до 60%, што значи дека е скоро невозможно тие производи да бидат присутни на пазарот.

Ние не застануваме со нашиот развој, планираме да отвориме нови Веро супермаркети во Скопје и во поголемите градови во Републиката. Нашето позитивно искуство во Македонија претставува поттик, Веропулос компанијата да се шири во регионот

Она што е важно е дека сите овие години и покрај ситуацијата во регионот, а во последно време и во земјава, стапката на инфлација беше контролирана и се движеше во разумни граници. Знаете, супермаркетите се најдобри индикатори на инфлацијата, ние и при одредени турбуленции што ги имаше се трудевме да не ги менуваме цените.

Пред да го отвориме првиот супермаркет во Македонија ги истражувавме пазарите и во другите балкански земји, но сметавме дека Македонија е најпогодна

на за ширење на бизнисот надвор од границите на Грција. Постојат многу позитивни работи кои овозможуваат развивање на бизнис во Македонија, како на пример едуциран кадар, развиени куповни навики на населението, постоење на консултантски фирми, развиена инфраструктура. Во Македонија има доволно високо едуциран кадар, млади луѓе кои зборуваат странски јазици. Она што ние им го овозможивме на нашите вработени е соодветен тренинг, бидејќи претходно во Македонија тие немале можност да се здобијат со искуство во работење во компанија каква што е Веропулос. Соодветниот тренинг и деловната филозофија на нашата компанија овозможува овие млади луѓе да работат по европски стандарди и да покажат одлични резултати. Сите наши раководители на маркети се од Македонија. Веропулос Д.О.О.Е.Л. има 365 вработени од кои освен јас и мојот асистент, сите останати се од локалното население. Исто така, кога станува збор за домашниот пазар, потребно е да се истакне фактот дека во Македонија најдовме голем број на квалитетни домашни производи кои сега се присутни во нашите маркети.

Ситуацијата која ја имаме во последниве месеци во државата се одрази на нашиот бизнис како и на сите други бизниси во државата. Данокот на финансиски трансакции во голема мерка влијаеше на нашето работење; малопродажните мрежи работат со нето маржа од 2,5 до 3% , а доколку се работи за увоз, 1,5 -2 % се наплаќа за овој данок, што е исклучително голем трошок за нас, меѓутоа и во вакви услови не ги зголемивме цените. Ние имаме супермаркет во Тетово и направивме големи напори да не запреме со работата таму, имаме одговорност кон потрошувачите и кон нашите вработени во тој супермаркет, и покрај финансиските загуби кои ги имаме, супермаркетот работи цело време во текот на кризата. Државата мора да обезбеди нови извори за помош на стопанството и да најде начин да обезбеди нови инвеститори.

Ние не застануваме со нашиот развој, планираме да отвориме нови Веро супермаркети во Скопје и во поголемите градови во Републиката. Нашето позитивно искуство во Македонија претставува поттик, Веропулос компанијата да се шири во регионот. До крајот на годината планираме да го отвориме нашиот прв супермаркет во Југославија. Ние ќе имаме наши канцеларии во Белград, но бизнисот во Југославија ќе биде воден од Македонија.

Знаењето и долгогодишното искуство кои ги имаме од една европска компанија каква што е Веропулос, како и чувството за локалниот пазар и потребите на локалниот потрошувач, се клучни фактори за нашиот успех.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПАРИСКИОТ КЛУБ НА КРЕДИТОРИ

Основица за репрограмирање по Париската спогодба се кредити одобрени од влади или владини институции и кредити и гаранции осигурани кај владини институции, сите склучени или издадени (гаранции) пред 2 Декември 1982 година

Марија
КОСТОВСКА

Со цел да се обезбеди одредена поддршка на СФРЈ во смисла на олеснување на подмирувањето на обврските спрема странство, уште во 1983 година започнаа да се прават одредени аранжмани, со тоа што доверителите по странските кредити се издиференцираа во неколку глобални групи и тоа:

- Меѓународна банка за обнова и развој,
- Париски клуб на доверители,
- Лондонски клуб на доверители и
- Останати индивидуални доверители.

Парискиот клуб на доверители, како претставник на владите на земјите кои се согласни да ги рефинансираат или репрограмираат обврските на СФРЈ спрема односките држави и тоа по кредити одобрени на влади или владини институции или осигурани кај владини институции, се согласи кон крајот на 1982 и почетокот на 1983 година (Бернска спогодба) да направи аранжмани со кои ќе се изврши одредено репрограмирање на одделни обврски на Југославија, со тоа што во секоја наредна година се вршеа нови репрограми (во рамките на Париската спогодба) од кои последниот беше договорен во 1985 година.

Карактеристично и заедничко за сите репрограми во рамките на Париската спогодба, во чии рамки доверителите го формираа Парискиот Клуб е следното:

а) Земји членки на Парискиот клуб на доверители се 16 земји и тоа: Австрија, Белгија, Канада, Данска, Франција, Германија, Шпанија, Јапонија, Кувајт, Холандија, Норвешка, Италија, Шведска, Швајцарија, Велика Британија и САД.

б) Основица за репрограмирање по Париската спогодба се кредити одобрени од влади или владини институции и кредити и гаранции осигурани кај владини институции, сите склучени или издадени (гаранции) пред 2 Декември 1982 година.

в) Во рамките на секој договорен репрограм постои обврска за склучување пооделни билатерални договори помеѓу поодделните банки со поодделните земји-членки на Парискиот клуб. Секоја од банките е агент-плаќач по сите обврски спрема земјите-членки, а Владата по сите обврски е гарант.

Стопанска банка АД Скопје е агент-плаќач за обврските на Република Македонија во рамките на Парискиот клуб, а Владата на Република Македонија е гарант по сите обврски.

г) За реализирање на било кој репрограм или за реализирање на било која спогодба, Бернска или Париска, неизоставно и задолжително е склучување на аранжмани со Меѓународниот монетарен фонд и одржување добри односи со оваа финансиска институција.

Република Македонија во рамките на Парискиот Клуб има обврски за плаќање по основ на кредити спрема Австрија, Данска, Франција, Германија, Италија, Јапонија, Кувајт, Холандија, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Велика Британија и Соединетите Американски Држави.

Родена на 14.07.60 г. во Скопје
Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје 1983 г.
Од 1985 г. работи во Секретаријатот за стопанство и труд во Општината Центар на задачи од областа на малото стопанство
Од 1990 г. до 1998 г. работи во Министерството за стопанство
Од 1998 г. до 2000 г. работи во Министерството за трговија во Секторот за Билатерална соработка, главно на договорите за слободна трговија
Од 2000 г. е во Министерството за финансии. Работи како советник на министерот во Секторот за меѓународни финансии

За периодот од 01 Април 1999 година до 31 Март 2000 година на наше барање, на Република Македонија (13 Октомври 1999 година) и беше дозволено одложување на плаќањето на обврските. Причините за ваквото барање Владата на Република Македонија ги образложи со фактот дека кризата во Косово и војната во СР Југославија предизвикаа пореметување во стопанските текови на земјата, што значеше намалено производство, зголемен трговски и фискален дефицит и дополнителни трошоци како резултат на прифаќањето на бегалците.

ВКУПЕН ДОЛГ ЗА ПЕРИОДОТ 01.04.1999 - 31.03.2000

САД долари

Земја-кредитор	Главница	Камата	Вкупно
СР Германија	9.565.602,62	3.618.843,47	13.184.446,10
САД	5.138.426,12	4.984.039,09	10.122.465,21
Франција	2.284.784,84	1.317.148,83	3.601.933,67
Кувајт	872.191,32	1.901.550,17	2.773.741,50
Швајцарија	1.062.673,10	725.132,16	1.787.805,16
Италија	539.998,84	538.272,59	1.078.271,43
Англија	406.155,03	624.440,22	1.030.595,25
Јапонија	802.250,65	219.949,37	1.022.200,02
Шведска	766.484,08	131.999,47	898.483,56
Австрија	619.110,29	194.595,22	813.705,51
Холандија	254.504,13	423.612,41	678.116,55
Шпанија	271.770,48	329.480,44	601.250,92
Данска	59.049,30	50.266,54	109.315,84
Вкупно	22.643.000,81	15.059.329,99	37.702.330,80

Забелешка: Во овој износ не е вклучен износот на капитализираната камата за периодот од 01.04.1999 г. до 31.03.2000 г. кој влегува во основицата што ќе се репрограмира.

Сервисирањето на обврските од овој период ќе се врши според условите утврдени и прифатени од земјите - членки во Париз, на 11 Септември 2000 година.

Република Македонија исто така е обврзана да склучи билатерален договор со секоја земја членка на Парискиот Клуб на кредитори. Согласно прифатените услови обврските од периодот на мораториум

За реализирање на било кој репрограм или за реализирање на било која спогодба, Бернска или Париска, неизоставно и задолжително е склучување на аранжмани со Меѓународниот монетарен фонд и одржување добри односи со оваа финансиска институција

ќе се отплаќаат во период од пет години, во десет еднакви и последователни рати, почнувајќи од 31 Март 2001 година.

Долгот на Република Македонија кон земјите кредитори-членки на Парискиот Клуб се состои од долгови на поранешна СФРЈ што ги должат или гарантираат правни лица лоцирани на територијата на Република Македонија, владини субјекти или субјекти легално авторизирани да ги претставуваат, како и банки (алоциран долг). Во рамките на алоцираниот долг обврските се диференцираат на обврски настанати пред и обврски настанати по 2 Декември 1982 година.

Износот на неалоцираниот долг од обврските по кредити и гаранциите кои не се користени од претпријатијата од територијата на Република Македонија и чие учество во вкупниот долг на СФРЈ е утврдено согласно критериуми што ММФ и МБОР ги користеле при утврдувањето на членските квоти на новоформираните држави од бивша СФРЈ, е 5,40%. Во рамките на овој износ обврските се диференцираат на обврски настанати пред и обврски настанати по 2 Декември 1982 година.

Износот на алоцираниот и неалоцираниот долг го сочинуваат вкупниот долг на Република Македонија спрема земјите-кредитори членки на Парискиот клуб.

Во периодот на мораториум (01.04.1999 - 31.03.2000 година) обврските на Република Македонија се во вкупен износ од 37.702.330,80 САД долари (САД долари еквивалент 15.11.2000 година) од кои 22.643.000,81 САД долари се на име главница, а на име камата се 15.059.329,99 САД долари.

Обврските на Република Македонија се најголеми кон Сојузна Република Германија и спрема Соединетите Американски Држави. Потоа следуваат Франција, Кувајт, Швајцарија, Италија, Англија, Јапонија, Шведска, Австрија, Холандија, Шпанија и Данска.

Предложените каматни стапки односно каматни стапки по репрограмирани кредити се како што се прикажани во следната табела.

По истекот на репрограмот и парафирањето на договорите на Република Македонија со меѓународните финансиски институции (Светска Банка и Меѓународниот монетарен фонд) се пристапи кон редовно сервисирање на обврските кон Парискиот клуб кои доспеваа по 31.03.2000 година и кон преговори на билатерална основа со сите земји (освен Данска) за подетални услови (камата и сл.) за плаќање на обврските кои беа репрограмирани.

Во овој период завршија и преговорите со Јапонија, при што е потпишан Договорот за репрограмирање на долгот согласно Усогласениот записник од 17 Јули 1995 година. Во тек е утврдувањето на износите од долгот што ќе бидат опфатени со условите од новиот репрограм.

Согласно утврдените услови за репрограм со Данска нема да се склучува договор од причина што долгот спрема оваа земја е помал од 150.000 СПВ.

Особено значајно за текот на овие преговори е тоа што на Република Македонија и е овозможено дел од вкупниот долг во износ од 10 % да го замени со инвестиции во еколошки проекти. Во тек е билатерално договарање со секоја земја за начините на замена на дел од долгот.

За долгот спрема Јапонија, Договор за репрограм на долгот се склучи согласно Усогласениот записник од 17 Јули 1995 година.

Република Македонија своите обврски во рамките на Парискиот Клуб на кредитори ги завршува во 2011 година.

Инаку, во досегашното сервисирање на долгот спрема земјите кредитори членки на Парискиот Клуб неколкупати се правени одложувања на плаќањата.

Репрограмирањето на долгот во основа е иницирано од повеќе причини кои го спречуваат редовното сервисирање, при што најчесто се истакнуваат разните економски или други пореметувања во соседството или поширокиот регион, кои од своја страна директно се рефлектираат врз утврдените економските текови во земјата.

Репрограми се правени во 1984 година, 1985 година, 1986 година, 1987 година, 1988 година, 1995 година и последниот во 1999 година.

Меѓутоа, потребно е да се истакне дека ваквиот начин на одложување на плаќањата, иако во одреден момент носи одредено олеснување за државата должник, сепак, на крајот од пресметковниот период само го зголемува долгот. Имено, основницата на долгот утврдена за периодот на отпочнувањето на мораториумот на обврските, на крајот од периодот на одлагање на отплата е поголема за износот на капитализираната камата.

Република Македонија, до крајот на отплатниот период односно заклучно со 2011 година, под претпоставка дека нема да има никакви отстапувања во редовното сервисирање на обврските, на земјите кредитори од Парискиот Клуб треба да им го врати долгот во износ од 225 милиони долари.

КАМАТНИ СТАПКИ ПО РЕПРОГРАМИРАНИ КРЕДИТИ

Земја-кредитор	Каматни стапки по репрограм 1995	%
СР Германија		
● за алоциран долг	Фиксна	7,8002,600
● за неалоциран долг		
САД		
● за алоциран долг	EXIM – 0,5%	5,900
● за неалоциран долг	Фиксна	3,500
Франција	Променлива Домашна + 0,5%	6,140
Кувајт	Libor + 0,5%	6,313
Швајцарија		
Италија	Фиксна	6,800
● за УСД	Фиксна	7,200
● за ИТЛ	Фиксна	6,000
● за ДЕМ	Фиксна	5,750
Англија		
● за ГБП	Libor – 0,5%	6,750
● за УСД	Libor + 0,5%	5,875
Јапонија		
● за алоциран долг	Фиксна	5,300
● за неалоциран долг	Фиксна	6,000
Шведска	Stibor + 0,5%	6,790
Австрија	Променлива домашна + 0,6%	5,250
Холандија	Фиксна	7,200
Шпанија		
● за УСД	Libor – 0,5%	6,500
● за ЕСП	Фиксна	8,000
Данска	Cibor + 0,5%	5,125

Особено значајно за текот на овие преговори е тоа што на Република Македонија и е овозможено дел од вкупниот долг во износ од 10 % да го замени со инвестиции во еколошки проекти. Во тек е билатерално договарање со секоја земја за начините на замена на дел од долгот

СОСТОЈБИТЕ НА ПАЗАРОТ НА ТРУД ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ефка
ИНДОВА

Порастот на вработеноста и намалувањето на бројот на лицата кои бараат работа е основна задача и цел на државата во водењето на политиката на вработувањето. Решавањето, односно ублажувањето на проблемот со невработеноста е причина и повод за преземање на мерки на подолг и пократок рок и утврдување и водење на активна политика на пазарот на трудот

Ефка Индова е родена во Скопје и дипломирала на Економскиот факултет – Скопје, планско-аналитичка насока. По дипломирањето, се вработува во „Агроснабдител“ – Скопје во секторот за план и анализа, кадешто останува три години, по што се вработува во Железарница „Скопје“. Во министерството за труд и социјална политика е од 1973-та година, пришто во моментот ја извршува функцијата раководител на Одделение за кадровски, правни, финансиски, технички и помошни работи. Има учествувало на повеќе семинари во земјата и странство, за проблематика од областа на пазарот на трудот. Во периодот од 1997 до 2000 година е член на Советодавното тело на Европската фондација за тренинг во Торино, Италија. Член е на Управниот одбор на ВЕТ програмата за реформа на средното стручно образование и на Управниот одбор на Македонската национална обсерваторија при Министерството за образование и наука.

Процесот на транзиција во Република Македонија по нејзиното осамостојување се остваруваше во исклучително неповолни услови. Промените на општествено економскиот систем насочени кон пазарен систем на стопанисување и трансформацијата на претпријатијата со општествен капитал, во услови на губење на традиционалните пазари од регионот, доведе до стопанска и инвестициона стагнација, што имаше за последица намалено вработување пред се во општествениот сектор, кој порано беше основен носител на вработувањето. Намалувањето на вработеноста во овој сектор беше условено од потребата за разрешување на проблемот со технолошкиот и економски вишок на работници (проценет на 30% од вработените) и од престанокот со работа на голем број претпријатија, кои отидоа под стечај. Периодичното затворање на јужната и северната граница поради политичките настани во регионот, како и состојбите предизвикани со воените дејствија во СР Југославија и воените дејствија во нашата земја, дополнително негативно влијание на состојбите во стопанството и јавниот сектор и ја принуди Владата да се фокусира на справување со кризата, што го отежна напредокот на реформските активности, што имаше свое влијание и на бавното менување на неповолните состојби на пазарот на трудот што условија високо учество на работната сила во категоријата на сиромашни лица и висок ризик од нејзино натамошно осиромашување.

Ваквите состојби имаа свое влијание и во 2000 година стапката на активност на населението да биде ниска (52,9%), стапката на вработеност 35,8%, а стапката на невработеност 32,2%.

Постојат два основни извори на податоци за работната сила во нашата земја. Едниот е според административни извори што ја опфаќа само регистрираната вработеност и невработеност (кои не успеваат да регистрираат голем број од вработените во приватниот сектор и земјоделите), а вториот извор е според Анкетата за работната сила, која се спроведува во месец април секоја година, почнувајќи од 1996 година. Анкетата се спроведува во согласност со методолошките препораки на МОТ (Меѓународна организација на трудот) и со неа се собираат податоци за големината, структурата и карактеристиките на работната сила во нашата земја и истата претставува најважен извор на меѓународно споредливи податоци во областа на статистиката на трудот.

Според податоците од Анкетата за работната сила од април 2000 година, состојбата со економската активност на населението над петнаесет години и нивната ангажираност во Република Македонија е следна:

Во вкупното население над 15 години, мажите учествуваат со 49,5%, а жените со 50,5%.

Од вкупното работоспособно население 52,9% се активни и учествуваат на пазарот

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

на трудот, а 47,1% е неактивно население. Како што се гледа од табелата општата активност на населението е релативно ниска 52,9%, пред се поради ниската активност на жените од 41,7%, додека стапката на активност на мажите е 64,4%.

Високата застапеност на лицата на работоспособна возраст надвор од работната сила (47,1%), укажува на тоа дека оваа популација најсилно ги почувствуваа транзиционите промени.

Во вкупната работна сила, учеството на вработените е 67,8%, а на невработените 32,2%.

Бројот на вработени во 2000 година е 549.846 лица и е поголем за 0,8% во однос на 1999, за 1,9% во однос на 1998, и за 7,3% во однос на 1997 година.

Во вкупно вработените, 61,8% се мажи, а 38,2% се жени.

Стапката на вработеност е 35,8%, кај мажите е значително повисока и изнесува 44,7%, додека кај жените е доста ниска и изнесува 27,1%. Највисока стапка на вработеност од 62,8% имаат лицата на возраст од 40-44 години, при што стапката на вработеност на мажите е 73,2%, а на жените 52,1%. Наспроти ова најниска стапка на вработеност од 6,9% (покрај лицата над 65 години) имаат младите на возраст од 15-19 години, (која кај мажите изнесува 7,9%, а кај жените 5,8%), и лицата на возраст од 20-24 години кај кои стапката на вработеност изнесува 23,6% (кај мажите е 29,2%, а кај жените 17,9%). Ова укажува на задоволителна развиеност на образовниот систем, односно на високиот степен на продолжено школување, но и на останување подолго во евиденцијата на невработените и одложено прво вработување.

Структурата на вработените по возраст, укажува на најголемо учество од 16,5% на вработените од 40-44 години, по нив следат: од 35-39 год. учествуваат со 15,6%; од 45-49 год. со 15,2%; од 30-34 год. со 13,1%; од 50-54 год. со 10,6%; од 25-29 год. со 10,0%; од 20-24 год. 6,8%; од 55-59 год. 6,1%; од 60-64 год. 2,8%; од 15-19 год. 2,1%; од 65-69 год. 0,8% и од 70-80 год. 0,5%.

Податоците укажуваат на минимално учество од 18,9% во вкупната вработеност на млади лица на возраст од 15-29 год.

Во вкупниот број вработени, стручните работници (со високо, више и средно образование, квалификуваните и висококвалификувани работници) учествуваат со 72,8%, а неквалификуваните, полуквалификуваните и лицата со ниже образование со 27,2%.

Високото учество на професионално неостручени работници во вкупно вработените, ја наметнува потребата од преземање на мерки за нивно остручување по пат на обука, преквалификација и доквалификација, што треба да претставува заедничка цел и грижа како на државата, работодавачите и секој поединец,

како предуслов овие работници со успех да се носат со технолошките промени во производниот процес, со што и нивните шанси да го зачуваат работното место ќе се зголемат.

Од вкупно 549.846 вработени во нашата земја, 43,9% (241.372 лица) работат во претпријатија во приватна сопственост, а од нив најголем број се во дејностите земјоделие и рибарство и трговија. Во претпријатија со општествена, мешовита, задружна и државна сопственост се вработени 308 474 лица или 56,1% од вкупно вработените во државата.

НАСЕЛЕНИЕ НАД 15 ГОДИНИ СПОРЕД ЕКОНОМСКА АКТИВНОСТ И ПОЛ

пол	вкупно население	ра б о т н а с и л а			неактивно население
		вкупно	Вработени	невработени	
вкупно	1.534 256	811 557	549 846	261 711	722 699
мажи	758 922	488 544	339 550	148 994	270 378
жени	775 334	323 014	210 297	112 717	452 320

Структурата на вработените според дејноста, покажува најголемо учество од 27,0% на вработените во индустријата и рударството и 21,2% во земјоделството и рибарството.

Националната структура на вработените е следна: 83,5% се македонци; 9,8% се албанци; 0,3% се власи; 0,7% се роми; 2,3% се турци; 1,3% се срби и 2,1% се работници од друга националност.

Економскиот статус на вработените покажува дека најголемо учество од 74,3% отпаѓа на вработените работници, 4,3% се работодавци, 10,5% се вработени работници за сопствена сметка, а 10,9% се неплатени семејни работници. Овие податоци покажуваат дека расте значењето на самовработувањето и се поголемата улога на приватниот сектор во отварањето на нови работни места.

Податоците од Анкетата покажуваат дека најголем број од вработените или 32,6% примиле нето плата од 5.001-8.000 денари; 22,5% имале нето плата од 8.001-12.000 денари; 15,1% од 3.001-5.000 денари; 6,6% од 12.001-16.000 денари; 5,9% имале до 3.000 нето плата и т.н., а само 0,9% од вработените имале нето плата од 40.001 и повеќе и тие се главно вработени во градежништвото, индустрија и рударство, угостителство и туризам, трговија и сл. Во истиот период 12,2% од вработените не примиле плата.

Од вкупно вработените, 27,8%¹ работат во неформалниот сектор, односно работат непријавени. Тоа е и една од основните причини што бројот на вработени според статистичките податоци врз база на административни извори, е помал од бројот според Анкетата и тој за 2000 год. изнесува во просек 311.716 работници, а во првата половина од 2001 год. 304.381.

Најголем број од вработените во неформалниот сектор (95%) се во приватниот сектор, а останатите главно непријавени работат во услужните дејности или имаат непријавен бизнис.

Една третина од нив добиваат плата до 6.000 денари (помалку од 200 ДМ), а најголемиот број се на возраст од 20 до 30 години.

Една од основните причини за големиот број на вработени во неформалниот сектор, секако беа и големите даноци и придонеси од плата што ги плаќаат работодавците за вработените.

Промените на општествено економскиот систем насочени кон пазарен систем на стопанисување и трансформацијата на претпријатијата со општествен капитал, во услови на губење на традиционалните пазари од регионот, доведе до стопанска и инвестициона стагнација, што имаше за последица намалено вработување пред се во општествениот сектор, кој порано беше основен носител на вработувањето

Вкупниот број на невработени во 2000 год. (според Анкетата) изнесува 261.711 лица, што во однос на претходната година, претставува зголемување на невработеноста од 0,1%, во однос на 1998 год. е намалена за 7,9%, а во однос на 1997 год. е намалена за 9,2%.

Во вкупно невработените, мажите учествуваат со 56,9%, а жените со 43,1%.

Стапката на невработеност изнесува 32,2% и таа е повисока кај жените и изнесува 34,9%, додека кај мажите е 30,5%.²

Највисока стапка на невработеност од 60,7% имаат лицата на возраст од 15-19 години и лицата на возраст од 20-24 години, кај кои стапката на невработеност изнесува 59,6%.

Бројот на невработени според Анкетата е значително помал од бројот на регистрирани невработени во Заводот за вработување на Република Македонија (кој број во декември 2000 год. изнесуваше 366.211 лица, а во месец август 2001 год. е намален на 351.828 лица). Разликата во бројот на невработени од двата извора се должи на различните методологии на пресметување, како и на фактот што Заводот ги прикажува сите евидентирани невработени лица, меѓу кои има и лица кои се пријавуваат со цел да остварат одредени права, како право на социјална помош, здравствена заштита и друго, а еден дел се вработени во неформалниот сектор и истовремено се пријавуваат како невработени.

Најголемо учество од 21,1% во вкупната невработеност бележат невработените на возраст од 20-24 години, а по нив следат: невработените од 25-29 год. со 20,7%; од 30-34 год. со 15,5%; од 35-39 год. со 11,3%; од 40-44 год. со 9,5%; од 45-49 год. со 6,9%; од 15-19 год. со 6,7%; од 50-54 год. 4,5%; од 55-59 год. 2,9%; од 60-64 год. 0,7% и над 65-80 год. со 0,2%.

Најголемо учество во невработените бележат лицата со основно образование и со завршено четиригодишно средно образование, (69,2%), а по нив се невработените со тригодишно средно образование, (16,0%) со високо и вишо образование (7,9%), а со 7,0% учествуваат невработените без образование и со незавршено основно образование.

Националната структура на невработените е следна: 68,8% се македонци; 19,9% се албанци; 0,3% се власи; 3,7% се роми; 3,0% се турци, 1,6% се срби и 2,6% се припадници на друга националност.

Структурата на невработените според времето на барање работа е загрижувачка. До 1 година чекаат на вработување 16,7% од невработените; од 1-2 години чекаат 12,4%; 2 години чекаат 1,2%; 3 години чекаат 9,3%; 4 години и повеќе чекаат 60,4% од невработените.

Политика на вработувањето

Порастот на вработеноста и намалувањето на бројот на лицата кои бараат работа е основна задача и цел на државата во водењето на политиката на вработувањето. Решавањето, односно ублажувањето на проблемот со невработеноста е причина и повод за преземање на мерки на подолг и пократок рок и утврдување и водење на активна политика на пазарот на трудот, со кои ќе се создадат претпоставки и услови за зголемување на вработеноста и намалување на невработеноста.

За таа цел донесена е Национална стратегија за економскиот развој на Република Македонија како и Рамковна Програма за економски развој и реформи - Македонија 2003 год., во кои се дадени конкретни насоки за развој со соодветни мерки и инструменти за водење на економската политика, во смисла на создавање поволна економска клима за постигнување повисоки стапки на стопански растеж и пораст на вработеноста, со утврдување на мерки за водење на активна политика на пазарот на трудот, а тоа се: помош при вработувањето (информации, посредување и консултации); обука, доквалификација и преквалификација; и директно отварање на работни места.

Главните активности на државата, во изминатите години во областа на пазарот на трудот, беа насочени

¹ Вработеноста во неформалниот сектор е според Анкетата за работната сила од 1999 год. бидејќи за 2000 год. не се објавени податоците од Државниот завод за статистика

² Стапката на невработеност во 2000 година е намалена на 32,2%, спрема 32,4% во 1999 год.; 34,5% во 1998 година и 36,0% во 1997 година.

кон реализација на Проектот за структурни реформи во социјалниот сектор и пазарот на трудот, кои се остваруваа со техничка и финансиска поддршка на Светската банка и ММФ. Во рамките на реформите на пазарот на трудот, беа преземени активности на нормативен план, преку донесување на нови законски прописи, како и измени и дополнување на постојните од областа на работното законодавство, со што се создадоа нормативно-правни претпоставки за поголема флексибилност и конкурентност на пазарот на трудот и поголема мотивираност на работодавците за прием на нови работници, овозможување на приватните работодавци да вработуваат без јавно огласување, редуцирање на бенефициите од работен однос до ниво неопходно за зачувување на здравјето на работниците, ослободување на работодавците од плаќање персонален данок од доход за ново вработени работници за време од 3 години, зголемена одговорност на невработените лица за нивно активно барање работа, усогласување и прилагодување на достапноста и траењето на бенефициите за невработеност со цел за поттикнување на интересот кај невработените за активно барање работа, подобрување на редовноста во исплатата на истите, вградување на пофлексибилни решенија и поедноставување на процедурите за прием и отпуштање на работници, со овозможување поголема флексибилност на работниците во малите и средни претпријатија, децентрализирање на системот на колективно договарање на ниво на претпријатие, како и утврдување на поголеми овластување на инспекторите на трудот со цел да се зајакне дисциплината на пазарот на трудот и да се елиминираат негативните последици од непочитувањето на законските прописи во оваа област.

Главните активности беа и во насока на конкретна имплементација на новите регулативи од областа на трудот и конкретна реализација на одделни проекти од оваа област, за кои во натамошното излагање ќе стане збор, со кои се опфатени различни видови на услуги, активности и мерки, во насока на поттикнување на интересот кај невработените и работодавците за поголемо вработување.

Права на невработените лица и нивно финансирање

Со Законот за вработувањето и осигурување во случај на невработеност, донесен 1997 година (кој претрпе соодветни измени и дополнувања во 2000 и 2001 год.) во Република Македонија се воспостави и овозможи функционирање на размена на трудот, преку организирање и функционирање на јавна служба

за вработување, како берза на трудот - Завод за вработување на Република Македонија со 30 подрачни единици - Бироа за вработување, која ќе обезбедува услуги на работодавците и на невработените лица. Основна функција на Заводот е задоволување на потребите на работодавците во обезбедување на потребната работна сила, а на невработените помош во наоѓање на соодветна работа. Истовремено, со Законот за прв пат се даде можност и за формирање на приватни агенции за посредување при вработувањето, чие функционирање треба да придонесе за поголемо вработување.

Со Законот е воспоставен систем на задолжително осигурување на работниците, права во случај на невработеност, а утврдени се и критериуми за остварување и губење на тие права.

Правата од осигурување во случај на невработеност, утврдени во Законот се:

- паричен надоместок;
- подготовка за вработување (обука, преквалификација или доквалификација);
- право на здравствена заштита согласно прописите за здравствена заштита;

Постојат два основни извори на податоци за работната сила во нашата земја. Едниот е според административни извори што ја опфаќа само регистрираната вработеност и невработеност (кои не успеваат да регистрираат голем број од вработените во приватниот сектор и земјоделието), а вториот извор е според Анкетата за работната сила, која се спроведува во месец април секоја година, почнувајќи од 1996 година

- право на пензиско и инвалидско осигурување, согласно прописите за пензиско и инвалидско осигурување;
- право на вработување на инвалидни лица под поволни услови.

Право на паричен надоместок има невработено лице кое било во работен однос најмалку 9 месеци непрекинато, или 12 месеци со прекин во последните 18 месеци, на кое работниот однос му престанал без негова вина или волја (стечај, поради економски, технолошки, структурални или слични промени) или ако бил во работен однос на определено време (сезонски работи).

За времето поминато во работен однос потребно е да е уплатуван придонесот за вработување. Висината на месечниот паричен надоместок за време на невработеност изнесува 50% од просечната месечна нето плата на работникот за последните 12 месеци, за лица

кои имаат право на паричен надоместок до 12 месеци, а 40% за лице кое има право на паричен надоместок подолго од 12 месеци. Надоместокот неможе да изнесува повеќе од просечната месечна нето плата по работник во нестопанството на Републиката, објавена за последниот месец.

Времето за кое се исплатува паричниот надоместок зависи од времето за кое невработеното лице било осигурено во случај на невработеност, но најдолго 18 месеци. На невработеното лице, кое има над 55 години возраст и најмалку 15 години стаж на осигурување, паричниот надоместок му се исплатува до неговото повторно вработување, односно до настанување на некои од основите за престанок на правото на паричен надоместок.

На крајот од 2000 година, евидентирани се вкупно 35.002 корисници на паричен надоместок. По основ на стечај 7.542, по основ на економски, технолошки, структурални или слични промени 19.899, по основ на сезонски работи 1.395, по основ на Законот за реструктурирање на претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба 6.127 лица.³

Проблемите во врска со остварувањето на правото на паричен надоместок, најчесто се поради неплатените придонеси до денот на престанокот на работниот однос од страна на работодавците, што има реперкусии врз должината на времето за кое се исплатува паричниот надоместок или врз висината на месечниот паричен надоместок. Со најновите измени на Законот за вработувањето и осигурување во случај на невработеност од јули 2001 година, со кој се воспоставува нов начин на наплата на придонесите од плата, со истовремено зголемување на износот на паричните казни и за нередовно пресметување и уплаќање на придонесите од плата од страна на работодавачите, се очекува овој проблем да биде надминат.

Работниците на кои ќе им престане работниот однос поради економски, технолошки, структурални или слични промени, согласно Законот за работните односи, имаат право и на еднократен надомест во вид на испратнина (доколку се определат за оваа право, покрај другите права наведени во Законот, како што е правото на вработување кај друг работодавец без огласување на работното место, или стручно оспособување, преквалификација или доквалификација), во висина од едномесечна плата на работникот за секои две години работен стаж наполнет кај работодавецот кај кого му престанал работниот однос, а најмногу 12

месечни плати, што се исплатува со денот на престанокот на работниот однос. Утврдениот надомест оди во прилог на работниците кои располагаат со претприемачка способност и истиот можат да го искористат за некоја форма на самовработување.

Невработените лица имаат право на подготовка за вработување по пат на обука, преквалификација или доквалификација, ако со тоа се обезбедува нивно вработување. Со измените на Законот од 2000 год., ова право е проширено и на други лица, односно и за вработени на кои им е загрозувано работното место и на кои им претстои престанок на работниот однос.

Улогата на Заводот за вработување е да ја организира и координира обуката и да даде помош во пронаоѓање на најсоодветни лица од евиденцијата на невработените, а врз основа на интересот и искажаните потреби од работодавците. Самата обука, преквалификација или доквалификација се врши во Заводот, односно кај работодавецот, според посебни програми, по услови и на начин утврдени во посебен Правилник.

Подготовката за вработување може да се врши и во јавни и приватни установи од областа на образованието, во согласност со прописите од областа на образованието.

Во овој сегмент од активната политикана вработување, во текот на 2000 година, финансирани се 279 програми за обука, преквалификација и доквалификација, со кои се опфатени 6.498 невработени лица. На овој начин се вработени 4.358 невработени лица, 933 кандидати не биле вработени бидејќи не ја завршиле обуката, а за 1.207 лица обуката продолжила и во оваа година.

Имајќи предвид дека повеќе од половина (53%) од регистрираните невработени лица се неквалификувани, полуквалификувани или лица без образование, единствена можност за нивно вработување е со претходна подготовка, неопходно е натамошно збогатување на формите и содржините на овој вид на активната политика на вработување.

Невработените лица кои се корисници на паричен надоместок имаат право на пензиско и инвалидско осигурување, за времето додека им се исплатува паричниот надоместок. Тоа значи дека во текот на 2000 година околу 35.000 (Август 2001 година 35.379 лица) невработени лица се опфатени со правото на пензиско-инвалидско осигурување.

Со Законот за здравствена заштита, сите невработени лица додека се пријавуваат во Заводот за вработување, а неможат правото на здравствена заштита да го остварат по друг основ, оваа право го остваруваат преку Заводот за вработување на Република Маке-

³ На крајот од месец август 2001 год. бројот на корисници на право на паричен надоместок е зголемен на 35.379 лица, од кои најбројни се невработените по основ на технолошки вишок од работен однос 21.032. Нови корисници на паричен надоместок се 413 лица кои останаа без работа поради реформите во државната администрација и 648 лица прогласени за технолошки вишок од 12-те фирми загубари.

донија. Правото на здравствена заштита се обезбедува и за членовите на семејството на невработеното лице.

Во 2000 година, право на здравствена заштита користеле 211.473 лица, а во месец август оваа година 212.943 невработени лица користат право на здравствена заштита преку Заводот за вработување.

Право на вработување на инвалидни лица под поволни услови. Вработувањето на инвалидните лица се врши главно со вработување во заштитни друштва (поранешните заштитни работилници). Но промените во стопанството се повеќе ја актуелизираа потребата од вработување на инвалидните лица и преку следните форми: вработување кај друг работодавец, вработување преку водење сопствен бизнис и вработување преку семеен бизнис во рамките на потесното и поширокото семејство. Потребата од доградба и унапредување на регулативата со законски услови и можности за вработување на поголем број инвалидни лица, ја наметна потребата од донесување на посебен закон и во текот на 2000 год. беше донесен Закон за вработување на инвалидни лица. Заради финансирање на работодавците за создавање на посебни услови за вработување и работење на инвалидни лица, адаптација на работното место и набавка на опрема, апарати, резервни делови и алати, со Законот се предвидува 15% од вкупно остварените средства од придонесот за вработување во Заводот за вработување, секој месец да се издвојуваат во Посебен фонд, со цел да се поттикнува вработувањето на инвалидни лица.

Во минатата и оваа година се продолжи со проширување и афирмирање на новиот приод кон вработувањето, со настојување да се поттикне секој невработен, првенствено самиот да се бори за сопственото вработување, а општествената заедница безрезервно да помага во тоа.

Во функција на подобрување и унапредување на услугите што ги пружа Заводот на невработените и работодавците, во 2000 год. се отпочна со отварање на работни клубови во сите Бироа за вработување со опремување на простории и зајакнување на бројот, интензитетот и квалитетот на активностите. Дел од работните клубови (11) се финансирани од Светската банка, во рамките на „Проектот за социјална помош“, а останатите се финансирани од сопствени средства на Заводот.

Работните клубови работат според Програма со која на невработените лица им се помага да ги совладаат вештините за барање работа и им се дава советодавна помош за справување со проблемите што се јавуваат во периодот на невработеност, односно со проблемите што се јавуваат со загубата на работното

место. Преку одредени техники за само оценување им овозможуваат на невработените лица да ги осознаат своите слаби и јаки страни, се оспособуваат за успешно претставување при вработувањето (интервју, пишување молби, биографија и др.) Исто така на учесниците им се обезбедува постојано следење на сите конкурси (огласи) за слободни работни места и информации, каде би можеле да ги насочат своите напори и како најефикасно да бараат работа.

Посетители на работните клубови се сите категории невработени лица и работодавачи. Со услугите на овие клубови биле опфатени 18.254 лица, од кои некои поминале и низ повеќе различни активности. Дел од нив се вработени во 2000 год. со што е остварена целта на работните клубови.

Потребните средства за финансирање на правата на невработените се обезбедуваат се обезбедуваат од придонесот за вработување и од Буџетот на државата. Намалениот број на осигуреници, најредовната исплата на платите и придонесите, ниските плати и ниската стапка на придонес за вработување се главна причина за поголемо учество на средствата од Буџетот во финансирањето на правата на невработените (дури 80%).

За стимулирање на вработувањето, ќе се спроведува динамична развојно политика за мали и средни претпријатија, а ќе бидат промовирани инвестиции за проекти за заштита на околината и инфраструктурата

Во текот на минатата и оваа година продолжија активностите околу целосно заокружување на воведениот информациона систем во Заводот за вработување и сите локални Бироа за вработување, со цел за единствено и ажурно водење на евиденциите од областа на трудот. Ова ќе придонесе за интеграција на неговите функции и подобра организација, координација и оперативност во работењето, како и поразвиена непосредна комуникација со работодавците и невработените преку разни начини и облици. Истовремено, ќе се постигне целосен увид на потребите од земања, видовите и формата за вработување со обука, трендот на побарувачката за работна сила, заради организирање и насочување на дејноста на Заводот во современ сервис на труд.

Во функција на подршка на структурните реформи во социјалниот сектор и пазарот на трудот, продолжија активностите на реализацијата на неколку други проекти, како што се:

- „Проект за социјална помош на Р. Македонија“, финансиран од Светската банка што се спрове-

дува преку Агенцијата за приватизација и Заводот за вработување на Република Македонија. Проектот се состои од 4 компоненти: Работно реструктурирање; Повторно вработување; Социјална помош и Координација на проектот.

Компонентата „Повторно вработување“ се состои од програми за финансирање на: Советување при вработување; обука и преквалификација на невработените лица; јавни работи; советување за малите бизниси, регионални студии за развој и фонд за гарантирање на микро-кредитите. Со овој проект треба да се олесни повторното вработување на стечајните работници кои останале без работа поради конфликтот во Косово, невработените лица кои не се вработени повеќе од една година, како и сите невработени лица кои за прв пат бараат работа.

Досега се поддржани 189 проекти кај повеќе работодавци со кои се опфатени 12.799 невработени лица.

Во рамките на овој Проект во Министерството за труд и социјална политика е воспоставена посебна Единица за евалуација на политиките што се во надлежност на Министерството, со анализирање, проценка, операционализација на програмите од областа на трудот, социјалната заштита, детската заштита и боречко-инвалидската заштита, со подготовка на модели и проекции за движењата, планирање на потребите како и унапредување и зголемување на ефикасноста на програмите во овие области.

- Проектот „Призма“, поддржан од Министерството за труд на САД и УСАИД, во соработка со Министерството за труд и социјална политика на Р. Македонија, Заводот за вработување и локалните Бироа за вработување.

Со овој Проект досега се опфатени 18 општини и со истиот се промовира нов начин на деловно работење, со создавање услови за нови вработувања и поддршка на локалниот економски развој, преку развој на претприемаштвото, самовработување, формирање микро и семејни бизниси, обука, преквалификација и доквалификација, формирање на инкубатори, организирање на јавни работи и друго.

- Продолжи реализацијата на проектот за мали и средни претпријатија преку Националната агенција за развој на мали и средни претпријатија (НЕПА) и проширување на мрежата на регионалните центри со финансиска поддршка од програмата ФАРЕ со цел за охрабрување и поттикнување на претприемачите за започнување нови бизниси, кои од своја страна ќе создаваат можности за развој и нови вработувања.
- Реформите во прописите што го регулираат пазарот на трудот се придружувани со промени и

во системот на образование, со кои треба да се надмине неефикасноста на стариот систем и да се прилагодат знаењата и квалификациите на потребите на пазарната економија, преку воведување на нови струки и занимања. На овој план Министерството за образование и наука со техничка и финансиска поддршка од Европската фондација за обука во Торино, изготви секторска оперативна програма за стручното образование и обука, како основа за реформата на системот на средното стручно образование. Формирана е Национална опсерваторија на Македонија, со задача да ги следи состојбите во стручното образование и на пазарот на трудот во Република Македонија, а со цел да помогне во креирањето на политиката во областа на образование и вработувањето.

Ефектите од досегашните мерки и активности во унапредувањето на состојбите на пазарот на трудот се евидентни.

Оваа година трендот на пораст на регистрираната невработеност е задржан и отпочнат е процес на нејзино намалување, колку и да изгледа скромно, во споредба со вкупната бројка на невработени овој факт е значаен. Исто така во текот на 2000 год. во Заводот за вработување се регистрирани вкупно 101.996 вработувања. Од нив 58.683 (57,5%) вработувања се од евиденцијата на невработените, а 43.313 вработувања се на лица надвор од евиденцијата на невработените. Во изминатите 8 месеци од оваа година регистрирани се вкупно 62.754 вработувања, од кои 36.752 (58,6%) се вработувања од евиденцијата на невработените, а 26.002 надвор од евиденцијата на невработените.

Ова секако претставува забележителен успех на планот на вработувањето, но и натаму е мал во споредба со вкупната бројка на евидентирани невработени лица. Несомнено дека сите преземени мерки и активности, како и се поактивната улога на Заводот за вработување, вродија резултати. Но неспорен е фактот дека без економски развој нема отварање на нови работни места и неможе да се очекува зголемување на вработеноста.

* *

*

Наредните активности ќе бидат насочени кон поттикнување на отварање на поголем број работни места преку високи стапки на економски растеж, а со цел да се унапреди функционирањето на пазарот на работна сила. Ќе се спроведува активна политика на дистрибуција на информации за можностите за вработување.

ботување, програми за обука, со различни мерки ќе се поттикнува отворањето на нови работни местас во приватниот сектор.

За стимулирање на вработувањето, ќе се спроведува динамична развојно политика за мали и средни претпријатија, а ќе бидат промовирани инвестиции за проекти за заштита на околината и инфраструктурата.

Од не помало значење за подобрување на функционирањето на пазарот на работна сила и неговиот придонес за намалување на невработеноста, ќе биде поголемото инвестирање во квалитетот на човечкиот потенцијал, односно работната сила како важен фактор за зголемување на ефикасноста и конкурентноста на фирмите. Ова ќе се врши преку образовниот систем, Заводот за вработување и кај самите работодавци.

Оваа година се пристапи кон намалување на стапките на персоналниот данок на доход на 15% и 18%, (кои патем речено се меѓу најниските во Европа), со што ќе се придонесе за намалување на трошоците и по профитабилно работење на претпријатијата, како и за отварање на нови работни места, за поредовно пријавување на вработените од страна на работодавачите.

Преку проширување на надлежностите на инспекциските служби, нивна континуирана контрола во областа на трудот, се очекува да се зајакне дисциплината на пазарот на трудот, со што ќе се елиминира работењето во неформалниот сектор, што ќе влијае и на пораст на регистрираната вработеност, односно намалување на евидентираниот број на невработени во Заводот за вработување.

Вклучувањето на нашата земја во реализацијата на одделни проекти од Пактот за стабилност треба да

озвозможи зголемена стопанска активност и врз таа основа зголемување на вработеноста.

Перспективите што ги нуди вклучувањето на нашата земја во одделни проекти од Пактот за стабилност и Договорот за стабилизација и асоцијација со Европската Унија на долгорочен план, како и склучувањето на договори за слободна трговија, треба да го подобрат регионалното опкружување и да го зајакнат економскиот раст, што од своја страна создава нови можности за вработување, и за намалување на сиромаштијата, бидејќи постои директна корелација меѓу невработеноста и сиромаштијата.

Ќе продолжат активностите на подготвувањето и донесувањето на

Акционен план за вработување, од страна на трите клучни партнери - Владата, Синдикатот и Стопанската Комора, како приоритетна задача. Со него ќе се дефинираат и конкретните носители на активности и рокови за дејствување.

Економскиот подем, социјалниот развој и искористување на сиромаштијата се главни приоритети на сите земји во транзиција.

Главна цел и на нашата Влада е во наредните 3 години да ја намали сиромаштијата во нашата земја (од 20% на 17%), за која цел е во подготовка „Стратегија за намалување на сиромаштијата“, која главно ќе се заснова на постигнување одржлив брз економски пораст; создавање на нови можности за вработување и зголемување на инвестирањето во човечки ресурси и подобрување и модернизирање на постоечкиот систем на социјална заштита.

ЕВРО - ПАРИЧНА ЕДИНИЦА НА ЕВРОЛЕНДОТ

Гордана
ИВАНОВИЌ

Воведувањето на еврото, како најзначаен настан на меѓународната монетарна сфера по воспоставувањето на Бретон Вудскиот систем на фиксни курсеви во 1944 година, беше доживеан како настан без преседан во историјата

Гордана Ивановиќ е раководител на Одделението за работи непосредно поврзани со министерот во Министерството за финансии. Родена е на 19.08.1974 година во Скопје. Во 1998 година ги завршува студиите на Економскиот факултет во Скопје, насока Деловна – бизнис економија, смер Финансиско – сметководствен менаџмент. Во Министерството за финансии започнува со работа во месец август 2000 година во секторот Трезор, а од месец март 2001 година, работи во Кабинетот на министерот. Има посетувано домашни и меѓународни семинари од областа на трезорското работење.

На 04 Јануари 1999 година, еврото стана официјално платежно средство на еднаесет земји членки на Европската Унија (ЕУ) - Германија, Франција, Италија, Шпанија, Австрија, Финска, Белгија, Луксембург, Португалија, Ирска и Холандија. Подоцна, по исполнувањето на условите за пристапување кон Европската Монетарна Унија (ЕМУ) на 01 Јануари 2001 година, еврото беше воведено и во Грција. Воведувањето на еврото, како најзначаен настан на меѓународната монетарна сфера по воспоставувањето на Бретон Вудскиот систем на фиксни курсеви во 1944 година, беше доживеан како настан без преседан во историјата.

Воведување на еврото

Раѓањето на единствената европска валута е резултат на долг и трпелив развој. Идејата за воведување на единствена валута потекнува од седумдесетите години кога од страна на Пјер Вернер, поранешен премиер на Луксембург, на барање на ЕУ, беше изработен Вернеревит Извештај. Според овој извештај, единствена економска и монетарна унија би требало да се создаде во период од 10 години, а процесот да се одвива во три фази. Првата нафтена криза ги забави активностите поврзани со остварувањето на оваа идеја се до 1977 година, кога Рој Џенкинс, поранешен европски комесар, повторно ја заживеа идејата за воведување на единствена валута.

Една година подоцна, на заседанието на Европскиот совет кој се одржа на 6 и 7 Јули 1978 година во Бремен, беше донесена одлука за основање на Европскиот Монетарен Систем (ЕМС), кој стапи во сила на 13 Март 1979 година.

Со воведувањето на ЕМС направен е значаен чекор кон намалувањето на разликите во паритетот помеѓу националните валути во функција на монетарно обе-

динување. Клучни компоненти на ЕМС се Механизмот на Девизни Курсеви (МДК) и Европската Парична Единица (ЕКИ).

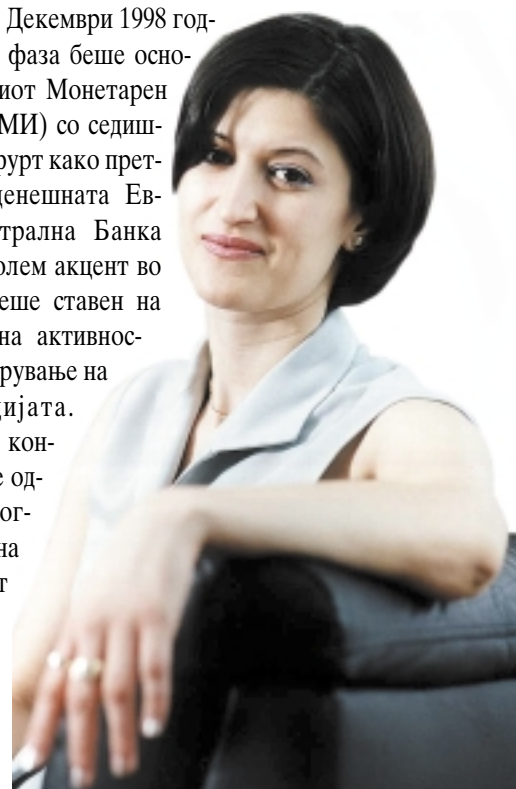
МДК дозволува флукутација на пазарните курсеви на секоја земја членка во однос на девизниот курс на Централната банка во распон од 15%. ЕКИ претставува кошничка на сите валути од земјите членки.

Доколку курсните разлики го достигнат прагот од 15%, Централните банки може неограничено да интервенираат за да не се надмине границата.

Значаен тек на настаните беше забележан во 1988 година кога беше усвоен планот за воспоставување на економска и монетарна унија, кој што се одвиваше во три фази, а првата започна на 01 Јули 1990 година. Овој план е содржан и во Договорот потпишан во Мастрихт на 07 Февруари 1992 година.

Во првата фаза земјите членки изработуваа конвергенциски програми за да се овозможи подобрување на економските перформанси, што ќе доведе до цврсти курсни односи меѓу валутите.

Втората фаза започна на 01 Јануари 1994 година и траеше до 31 Декември 1998 година. Во оваа фаза беше основан Европскиот Монетарен Институт (ЕМИ) со седиште во Франкфурт како претходник на денешната Европска Централна Банка (ЕЦБ). Најголем акцент во оваа фаза беше ставен на забрзување на активностите за остварување на конвергенцијата. Условите за конвергенција се однесуваа на ограничување на буџетскиот дефицит на



*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

3% од БДП, државниот долг до 60% од БДП, стапката на инфлација до 1.5% од просекот на стапката на инфлација на трите членки со најниска стапка на инфлација, долгорочните каматни стапки до 2% од стапката пресметана како просек од трите држави со најниска стапка, како и стабилноста на националната валута, која не смее да девалвира во претходните две години, а флукуацијата мора да се наоѓа во рамките од $\pm 2,25\%$.

Во текот на оваа фаза, од страна на лидерите на ЕУ на самитот одржан во декември 1995 година, беше утврдено името ЕВРО за заедничката валута.

На 01 Јануари 1999 година започна и третата фаза од воведувањето на еврото и тоа станува валута со правна важност. Во оваа фаза Еки се менува со Евро во однос 1:1, се основа Европската Централна Банка, а банките и претпријатијата започнуваат со работа во евро валутата. Од 04 Јануари еврото егзистира и на берзите. Меѓусебните курсеви на валутите на земјите кои ги заменија националните валути со евро се фиксираа засекогаш.

професионалниот, но и во конвенционалниот речник, веќе е прифатено името Евроленд за економско - паричната интеграција на Западна Европа.

Еврот засега има фидуцијарна функција која ќе ја врши се до 01 Јануари 2002 година, кога националните валути на земјите кои го прифатија еврото, целосно ќе бидат заменети со евро. Денот кога беше лансирано еврото и кога со него почна да се тргува легално на берзите, е ден кога се уште еврото остана само пресметковна единица.

Еврот во потполност ќе заживее на 01 Јануари 2002 година, кога паралелно со оптекот на националните валути на земјите кои го прифатија еврото, во оптек ќе се најдат и сите монети и банкноти на еврото.

Постојат седум евро банкноти и осум евро кованици. Банкнотите се во апоени од 500, 200, 100, 50, 20, 10 и 5 евра, додека пак кованите пари ќе бидат во апоени од 2 евра, 1 евро, 50 евро центи, 20 евро центи, 10 евро центи, 5 евро центи, 2 евро центи и 1 евро цент. За разлика од кованите пари кои на едната страна ќе имаат национални симболи на земјите од Евроленд

	DEM	BEF/LUF	ESP	FRF	IEP	ITL	NLG	ATS	PTE	FIM
DEM 100										
BEF/LUF	2062.55									
ESP 100	8507.22	412.462								
FRF 100	335.386	16.2608	3.94237							
IER 1	40.2676	1.95232	0.47334	12.0063						
ITL 1000	99000.2	4799.90	1163.72	29518.3	2458.56					
NLG 100	112.674	5.46285	1.32445	33.5953	2.79812	1.13810				
ATS 100	703.552	34.1108	8.27006	209.774	17.4719	7.10660	624.415			
PTE 100	10250.5	496.984	120.492	3056.34	254.560	103.540	9097.53	1456.97		
FIM 100	304.001	14.7391	3.57345	90.6420	7.54951	3.07070	269.806	43.2094	2.96571	

Билатерални стапки на конверзија

Воведувањето на ЕВРО значи дека првпат во историјата земјите самоволно се одрекуваат од националната валута и својата централна банка, за да ја заменат за заедничка парична единица и единствена институција одговорна за неа. ЕВРО е парична единица на светски најголемата група на богати потрошувачи, односно парична единица на најголемиот светски извозен блок. Тоа е парична единица во регион кој произведува двапати повеќе возила отколку САД. Земјите кои го усвоија еврото и ЕЦБ, меѓусебно се поврзани во пазарот на ЕУ, но единствените пари претставуваат додатен фактор што ги поврзува, така што во

дот, банкнотите ќе бидат исти. Дизајнер на еврото е Роберт Калина од Националната банка на Австрија.

Со пуштањето на еврото во оптек ќе започне и процесот на повлекување на домашните валути. Паралелниот оптек се предвидува да трае најдоцна до 28 Февруари 2002 година, кога националните валути треба целосно да се повлечат од прометот, а нивната замена ќе биде можна до 30 Јуни 2002 година, во сите банки. Паралелната циркулација е предвидена со цел луѓето преку искажувањето на цените во евро и во национална валута, да можат постепено да се навикнат на новата валута. Во овој период, исто така, сите сметки и договори склучени во национална валута ќе се трансформираат во евра.

Процесот на печатење на евро банкнотите е во полна пареа. Според пресметките, ќе биде потребно во оптек да се пуштат 14,5 милијарди банкноти во вредност од 640 милијарди евра и ковани пари евра во вредност од 50 милијарди.

За стабилноста на еврото се грижи Европскиот Систем на Централни Банки (ЕСЦБ) и Европската Централна Банка (ЕЦБ).

ЕСЦБ има цел да ја зачува стабилноста на цените, односно преку поддржување на економската политика, да придонесува за остварување на целите на Заедницата.

ЕЦБ е одговорна за сите монетарни и валутни одлуки во рамките на Заедницата. Таа е лоцирана во Франкфурт на Мајна. Државите - членки може да емитуваат ковани пари во обемот што ќе го одобри ЕЦБ.

Во моментот на воведувањето на еврото, сите валути кои влегуваат во новата валута беа фиксирани на многу високо ниво, односно имаа преценета вредност. Вредноста на еврото во однос на доларот на почетокот беше утврдена на 1.0667 евра за долар. Денес соодносот е 1.1725 евра за долар, што значи дека од неговото воведување до денес еврото загуби повеќе од 10% од својата вредност во однос на американскиот долар, но не може да се каже дека ЕЦБ е виновна за тоа. Причината за намалувањето на вредноста на еврото е слабоста на поголемите стопанства во рамките на Европската Монетарна Унија.

Постои можност граѓаните да извршат и физичка замена на валутите за евра, но банките за оваа замена ќе наплаќаат провизија и неизвесно е дали ќе можат да ги задоволат целосно барањата на комитентите. Овој начин на замена нема импликации врз македонското стопанство, бидејќи парите повторно ќе се чуваат по домовите

Преминот кон нова заедничка валута е уредено со посебно законодавство (EU Regulation 97/1103) со кое се обезбедува континуитет на постоечките договори и обврски.

Позитивните ефекти од воведувањето на еврото пред се согледуваат во фактот што еврото е клучен фактор кој ќе придонесе за обединување на капиталот на европскиот простор и создавање на европски идентитет олицетворен во новите пари. Промените со воведувањето на еврото ќе се почувствуваат во сите домени, почнувајќи од најобичните финансиски трансакции, кои се одвиваат секојдневно, реструктурирање на европскиот, но и на светскиот финансиски пазар, многу олеснувања и поволности на пазарите на

недвижности, можност за послободен трансфер на капитал и на работна сила и сл.

Македонија и еврото

И во нашата земја веќе подолго време се прават анализи за влијанието што ќе го има монетарната интеграција врз домашната валута и врз девизните трансакции со странство. Финансиските експерти веруваат дека воведувањето на еврото ќе влијае позитивно врз нашата економија.

Како и во земјите на Евролендот, така и во Република Македонија, првите евро банкноти и ковани пари ќе се појават на 01 Јануари 2001 година. Банките во Македонија по автоматизам ќе почнат да ги претвараат девизните заштеди, кои гласат на валутите на земјите кои ја прифатија единствената валута, во евро. Тоа се однесува и за девизните пензии што наши граѓани ги примаат од некоја од земјите на Евролендот.

Што се однесува до готовината во странски валути, која се чува во домовите, можностите за замена се најразлични.

Интервалутарен однос на националните валути во однос на еврото

Валута	Земја	1 Евро
БЕФ	БЕЛГИЈА	40,3399
ДЕМ	ГЕРМАНИЈА	1,95583
ЕСП	ШПАНИЈА	166,386
ФРФ	ФРАНЦИЈА	6,55957
ИЕР	ИРСКА	0,787564
ИТЛ	ИТАЛИЈА	1936,27
ЛУФ	ЛУКСЕМБУРГ	40,3399
НЛГ	ХОЛАНДИЈА	2,20371
АТС	АВСРИЈА	13,7603
ПТЕ	ПОРТУГАЛИЈА	200,482
ФИМ	ФИНСКА	5,94573
ГРД	ГРЦИЈА	340,7500

Најбезбеден начин на конверзија се остварува доколку граѓаните ги внесат валутите како девизен влог во банките, каде што банката автоматски ќе ја изврши замената. Кај овој начин на замена постојат повеќе позитивности за граѓанинот и тоа: замената се врши во целост, не се плаќа провизија (доколку странските валути се внесат во банка најдоцна до 31 Декември 2001 година), се избегнуваат негативните курсни разлики, а на влоговите се добива и камата.

Ваквиот начин на замена на валутите од еврозоната за евро, би имал позитивни ефекти и за банките, а преку нив и за државата. Преку внесување на средствата во банките ќе се зголеми општата ликвидност, а со тоа и можноста за кредитна мултипликација, што

ќе предизвика намалување на каматните стапки, зголемување на кредитните пласмани во стопанството, зголемување на инвестициите, намалување на бројот на невработените, зголемување на бруто домашниот производ, намалување на надворешно - трговскиот дефицит и др.

Постои можност граѓаните да извршат и физичка замена на валутите за евра, но банките за оваа замена ќе наплаќаат провизија и неизвесно е дали ќе можат да ги задоволат целосно барањата на комитентите. Овој начин на замена нема импликации врз македонското стопанство, бидејќи парите повторно ќе се чуваат по домовите.

Може да се очекува дел од населението да се ориентира кон замена на валутите за валути на земји кои не се членки на ЕМУ, на пример за долари, јени, фунти и т.н. Кај овој начин валутите се конвертираат за друга, позната валута, која и натаму ќе се чува од надвор од банкарскиот систем. При ваквата замена постои можност за создавање на негативна курсна разлика, недостиг на бараните валути и поради големата побарувачка, можности за фалсификување.

Најневеројатно е дека граѓаните би ги замениле валутите на земјите од еврозоната за денари. Меѓутоа, доколку се случи вакво нешто ќе се зголеми количеството на денари во оптек што би предизвикало инфлаторни движења, намалување на ликвидноста на банките, зголемување на каматните стапки, а сето тоа би влијаело негативно врз развојот на македонското стопанство.

Стопанствениците ќе се соочат со промени кои се однесуваат на конверзија на фактурите кои гласат во валути на земјите членки на ЕМУ во евро. Поради сето ова потребно е запознавање на јавноста во Република Македонија со начинот и утврдените рокови за конверзија на валутите од еврозоната во евро.

Централната банка и комерцијалните банки би требало да одиграат најголема улога во запознавањето на комитентите и штедачите со еврото и конверзијата, што значи дека ќе треба да понудат најдобри варијанти за замена на валутите кои ќе престанат да постојат со евро депозити, наместо со готовинска исплата, што би довело до зголемување на девизното штедење и кредитниот потенцијал во Република Македонија.

Воведувањето на единствената валута е пат кон остварување на замислена цел, пат со голем број на пречки, чие надминување во голема мера зависи од цврстата волја на земјите за остварување на таа цел. Успехот на еврото ќе зависи и од начинот на кој граѓаните на ЕМУ ќе ја прифатат оваа новина која ќе биде присутна во секојдневниот живот

Воведувањето на единствената валута е пат кон остварување на замислена цел, пат со голем број на пречки, чие надминување во голема мера зависи од цврстата волја на земјите за остварување на таа цел. Успехот на еврото ќе зависи и од начинот на кој граѓаните на ЕМУ ќе ја прифатат оваа новина која ќе биде присутна во секојдневниот живот.

ФИНАНСИСКИ ЗАЕМИ И ПОЛИТИКА НА ПОЗАЈМУВАЊЕ НА ММФ

Љупка
МИНДОШЕВА

ММФ нуди финансиска помош на земјите членки со цел да им помогне да ги коригираат проблемите во платниот биланс и да го ублажат влијанието од реформите кои се спроведуваат. ММФ не позајмува средства за специфични намени или проекти, како што го прават тоа развојните банки

Љупка Миндошева е Советник на Министерот за финансии. Родена е 1975 година, во Скопје. Дипломирала 1998 година на Економскиот факултет во Скопје, каде посетува постдипломски студии. Од 1998 година работи во Министерство за финансии, Сектор за меѓународни финансии. Учесувала на повеќе меѓународни конференции, форуми и курсеви од областа на економијата, финансии и деловни комуникации.

Меѓународниот монетарен фонд - ММФ е меѓународна финансиска институција, основана во 1945 година, на меѓународна конференција одржана во Бретон Вудс. Во моментот, во ММФ членуваат 183 земји, а вработува околу 2 500 луѓе од 133 земји членки.

Цели на ММФ

- Да промовира меѓународна монетарна соработка преку постојана институција која обезбедува машинерија за консултации и соработка за меѓународните монетарни проблеми;
- Да ја олесни експанзијата и врамнотежениот растеж на меѓународната трговија, и со тоа да придонесе за унапредување и одржување на високо ниво на вработеност, реален доход, и развој на производните ресурси на сите земји членки;
- Да промовира девизна стабилност, одржување на вообичаените девизни аранжмани помеѓу земјите членки, и да одбегне конкурентска депрецијација на девизниот курс;
- Да помогне во воспоставувањето на мултилатерален систем на плаќања во врска со тековните трансакции помеѓу земјите членки и во елиминирањето на девизните ограничувања кои сметаат за раст на светската трговија
- Овозможувајќи привремено користење на средствата на фондот под соодветна заштита/обезбедување, им дава можност, земјите членки да ги коригираат неприлагодувањата во нивните платни биланси, без прибегнување кон деструктивни мерки од национален или меѓународен карактер.

Извори за финансирање на ММФ

1. Квоти. Најголем дел од изворите на ММФ потекнуваат од претплатите на земјите членки (наречени квоти) кои се утврдуваат според релативната големина на земјата членка во светската економија. Квотите ги определуваат: (1) максималниот износ на финансиски средства кој земјата членка е обврзана да го уплати во фондот, (2) гласачката моќ во ММФ при донесување на одлуки и (3) делот од алоцираните Специјални права за влечење - СПВ. Земјите членки, 25% од нивната претплатена квотата ја плаќаат на фондот во форма на девизни средства (американски долар, евро, јапонски јен, фунта) или во СПВ, а останатиот износ го плаќаат во форма на готовина или хартии од вредност во валута на земјата членка. Пристапот на една земја членка до средствата на ММФ се определува пропорционално на нејзината квота.

2. GAB-NAB (General Arrangements to Borrow - New Arrangements to Borrow). NAB аранжманот е воспоставен во 1997 година, со кој 25 земји членки на фондот се согласуваат да му позајмат на ММФ до 34 милијарди СПВ, кога изворите од платените квоти се ограничени, и кога, големи износи на финансиски средства се потребни за да се надмине

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии



потенцијална закана по стабилноста на меѓународниот финансиски систем. Во случај да неможе да се користат средства под NAV аранжманот, ММФ може да повлече износ од 17 милијарди СПВ под GAV аранжманот (постигнат 1962 година со 11 индустриски земји).

3. Злато и придонеси во Трустот. ММФ управува и со средства од продажба на злато поседувано од фондот и извори обезбедени од земјите членки во форма на заеми или грантови на фондот, како Труст, со цел да им се помогне на ниско-доходните земји. Овие извори се користат за концесионално финансирање преку ММФ (PRGF аранжман) или за одобрување на неповратни средства на земјите квалификувани под Иницијативата за високо задолжени сиромашни земји (Heavily Indebted Poor Countries Initiative), со цел да им се намали товарот од надворешниот долг.

Како позајмува ММФ

ММФ нуди финансиска помош на земјите членки со цел да им помогне да ги коригираат проблемите во платниот биланс и да го ублажат влијанието од реформите кои се спроведуваат. ММФ не позајмува средства за специфични намени или проекти, како што го прават тоа развојните банки.

Техниката на позајмување на средства се состои во тоа што ММФ на земјата позајмувач и става на располагање девизни средства (депонирани во централна банка во некоја широко прифатена странска валута или во СПВ) кои се обезбедени од другите земји членки на фондот (освен за PRGF аранжманот), односно, позајмувачот користи сопствена валута да „купи“ девизни средства од ММФ кои се, од друга страна, добиени од впишаната квота. После истекот на точно определен временски период, ММФ наметнува обврска позајмените средства да се вратат преку „откуп“, на сопствената валута од ММФ користејќи валути на другите членови на фондот или СПВ. Овој механизам на „купување-откуп“ објаснува зошто, од сметководствена гледна точка, вкупните средства на фондот не се менуваат како резултат на финансиската помош што ја дава фондот, туку се менува само составот на неговите средства.

Политика на кредитни транши

Финансиската помош од ММФ се обезбедува преку кредитни транши. Земјата која се соочува со потешкотии во платниот биланс може да повлече износ (да добие заем од фондот) еквивалентен на првите 25% од својата квота (или „прва кредитна транша“) со тоа што ќе демонстрира дека превзема разумни чекори да ги надмине проблемите во својот платен биланс. Повлекувањето на „повисоките кредитни транши“ е

условено со исполнување на специфицирани услови во финансиската и економската политика на земјата („критериуми на извршување“ или „репери“), кои мора да бидат задоволени пред да се реализира следната транша од одобриот аранжман.

Исполнувањето или неисполнувањето на поставените критериуми овозможува земјата и ММФ да го проценат прогресот при имплементирањето на дизајнираната програма и може да ја сигнализираат потребата за идни корективни политики.

Каква финансиска помош обезбедува ММФ?

ММФ одобрува два типа на заеми: неконцесионални и концесионални. Износот на заемите, каматната стапка, периодот на отплата се менуваат со различните политики и олеснувања, предвидени со вообичаените аранжмани на ММФ, кои најдобро ги одразуваат платно билансните проблеми со кои се соочува земјата која има потреба од надворешно финансирање.

Финансиската помош од ММФ се обезбедува преку кредитни транши. Повлекувањето на "повисоките кредитни транши" е условено со исполнување на специфицирани услови во финансиската и економската политика на земјата ("критериуми на извршување" или "репери"), кои мора да бидат задоволени пред да се реализира следната транша од одобриот аранжман

Неконцесионални заеми

а) Stand-By Arrangements (SBA) - Стенд бај аранжманите се дизајнирани за краткорочни платно билансни проблеми. Според овој аранжман, земјата обично за една или две години имплементира програма која вклучува измени во макроекономската политика за да ги реши проблемите во платниот биланс. Средствата од овој аранжман обично се користат во период од 12-18 месеци, но може и до 3 години доколку, повлекувањето е условено од исполнување на специфицирани критериуми за извршување. Периодот на враќање е од 3 1/4 - 5 години, од датата на повлекувањето, или 2 1/4 - 4 години, ако надворешната позиција на земјата тоа го дозволува.

б) The Extended Fund Facility (EFF) - Проширен заем на Фондот. Овој аранжман е воспоставен во 1974 година заради обезбедување на среднорочна помош на земјите доколку (1) економијата трпи сериозна нерамнотежа во плаќањата поврзани со структурни неприлагодувања во производството и трговијата и каде е распространета дисторзија на цените и трошоците или (2) економијата се карактеризира со бавен раст и слаба платно билансна позиција што ја оневозможува намерата за имплементирање на активна развојна политика. Проширените аранжмани, кои вообичаено траат три години, се дизајнирани да се решат

проблемите на платниот биланс кои во голема мера потекнуваат од структурни проблеми, а влечењето на средствата (траншите) е условено со исполнување на специфицирани критериуми за извршување, вклучувајќи спроведување на структурни реформи. Периодот на отплата е подолг и се движи од 4 1/2 до 10 години или 4 1/2 - 7 години (доколку надворешната позиција на земјата тоа го дозволува) со цел да се види ефектот од реформите.

в) The Supplemental Reserve Facility (SRF) - Дополнителен заем за резерви. Овој аранжман е воведен во 1997 година за да ги дополни изворите кои се на располагање под SBA и EFF аранжманите, со цел да се обезбеди финансиска помош за исклучителни проблеми во платните биланси кои се појавуваат заради големи потреби од краткорочни финансиски средства како резултат на неочекувана и пореметувачка загуба на довербата на пазарот, како што се случи со мексиканската и азиската финансиска криза во 1995 и 1997 година. SRF најчесто се употребува кога одливите на земјата се доволно големи да создадат ризик од зараза кој потенцијално би можел да го загрози меѓународниот монетарен систем.

Земјата корисник се очекува да ги отплати овие средства за период од 1-1 1/2 години, но може да се очекува и до 2 - 2 1/2 години.

Во периодот од приемот на нашата земја во ММФ до сега, одобрени се средства во износ од 153,44 милиони СПВ. Од нив, досега се искористени околу 95 милиони СПВ, 27,2 милиони СПВ (половина од ESAF аранжманот) беа откажани од фондот поради замената на ESAF со PRGF аранжман, а во следниот тригодишен период треба да се повлечат останатите 32 милиони СПВ од најновиот PRGF/EFF аранжман

г) Contingent Credit Lines (CCL) - Кредитни линии за непредвидени случаи. Овие кредитни линии се воведени во 1999 година за да обезбедат силни економски политики за одбрана на земјите членки на фондот, и помош во надминувањето на исклучителните потреби на платниот биланс што може да се појават доколку страдаат од неочекувана и нарушувачка загуба на доверба во финансискиот пазар. Таквите околности, мора, во голема мера да бидат надвор од контрола на членката и да произлегуваат од неповолни настани на меѓународните пазари на капитал предизвикани од настани во други земји. Периодот на отплата е од 1-1 1/2 години, но може да се очекува и до 2 - 2 1/2 години.

д) The Compensatory Financing Facility (CFF) - Заем за компензаторно финансирање. Заемот за компензаторно финансирање обезбедува навремено финансирање на земјите членки кои се соочуваат со привремена кусоци во извозната заработувачка или зголе-

мени увозни трошоци за житарици, кои се препишуваат на околности надвор од нивна контрола. Периодот на откуп за овој аранжман е 3 1/4 до 5 години.

ѓ) Emergency Assistance - Итна помош. ММФ дава помош за финансирање на напорите за обнова и поддршка на економските програми за прилагодување на земја-членка која се соочува со природна катастрофа или конфликт. Политиката на итна помош опфаќа и постконфликтни земји, со цел да им помогне во повторното воспоставување на макроекономска стабилност во земјата и во создавањето на основа за долгорочен одржлив растеж. Овој аранжман се одобрува кога редовните аранжмани со ММФ неможат да се применат и брзото префрлување на средствата овозможува заживување на економијата и дава можност земјата да ја применува политиката. Заемот за итна помош не е условен од исполнување на одредени критериуми за извршување и целиот износ на заемот се става на располагање веднаш. Тие се обично средства во износ од 25% од квотата, доколку земјата соработува со ММФ за решавање на проблемите. Периодот на откуп за овој аранжман е 3 1/4 до 5 години.

Концесионални кредити

Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF) - Заем за намалување на сиромаштијата и олеснување на растот. Овој аранжман е под концесионални услови со ниска каматна стапка за ниско-доходните земји. Воведен е во 1999 година, односно, го замени веќе постоечкиот Заем за зајакнато структурно прилагодување (Enhance Structural Adjustment Facility - ESAF), бидејќи целите на концесионалното позајмување беа проширени со вклучување на експлицитен фокус на намалување на сиромаштијата во контекст на растечки ориентирана стратегија. Овој аранжман е базиран на изработка на Стратегија за намалување на сиромаштијата. Погодноста на една земја за користење на средства под PRGF услови се утврдува според остварениот националниот доход по глава жител и според погодноста за користење на средства под IDA услови во рамки на Светска банка. Заемот е со каматна стапка од 0.5%, период на отплата од 10 години и грејс период од 5 1/2 години.

Соработка на Република Македонија со ММФ

Со Одлука на Бордот на директори на ММФ на 14 декември 1992 година, Република Македонија го наследил членството во ММФ од поранешната СФРЈ, а од 21 април 1993 година членството стана ефективно. Поинтензивна соработка со ММФ започната е од почетокот на 1994 год., со цел да се поддржи имплементирањето на програмата на Владата на Република Македонија за макроекономска стабилизација и побрза транзиција кон пазарна економија.

Во периодот од приемот на нашата земја во ММФ до сега, одобрени се средства во износ од 153,44 милиони СПВ. Од нив, досега се искористени околу 95 милиони СПВ, 27,2 милиони СПВ (половина од ESAF аранжманот) беа откажани од фондот поради замената на ESAF со PRGF аранжман, а во следниот тригодишен период треба да се повлечат останатите 32 милиони СПВ од најновиот PRGF/EFF аранжман.

Во досегашната соработка на Република Македонија со ММФ, склучени се следните аранжмани со чија помош е постигнат извесен напредок на планот на економскиот развој и на планот на макроекономската стабилизација во државата:

1. Systematic Transformation Facility (STF) - Аранжман за потпомагање на системската трансформација. Со овој аранжман преку финансиска помош од страна на ММФ активно беше потпомогната имплементацијата на стабилизационата програма на Владата на Република Македонија и спроведувањето на реформски политики во текот на 1994 и 1995 година. Аранжманот беше одобрен во вкупен износ од 24,8 милиони СПВ (околу 40 милиони УСД) и беше реализиран во две транши од по 12,4 милиони СПВ (околу 20 милиони УСД) во текот на 1994 и 1995 година. Условите под кои беше одобрен аранжманот се: 10 години рок на отплата и околу 5% променлива каматна стапка.

2. Stand-by Arrangement - ММФ го одобри овој аранжман во 1995 година во вкупен износ од 22,3 милиони СПВ, (околу 35 милиони УСД) и целиот износ беше повлечен во четири транши. Финансиската помош обезбедена преку овој аранжман значеше продолжување на активностите преземени со претходниот аранжман за системска трансформација, во поглед на воспоставување и одржување на макроекономската стабилизација проследена со се подлабоки структурни реформи. Условите под кои беше одобрен аранжманот се: 5 години рок на отплата и околу 5% променлива каматна стапка.

3. Enhance Structural Adjustment Facility (ESAF) - Кредит за засилено структурно прилагодување. Во април месец 1997 година Бордот на директори на ММФ, на Република Македонија и одобри тригодишен ESAF аранжман, во вкупен износ од 54,56 СПВ, (околу 75 милиони УСД) за поддршка на Програмата за економски реформи. Беше предвидено, повлекувањето на одобрените средства да се врши полугодишно во истиот период, 1997-99 година, меѓутоа по повлекувањето на 27.281.000 СПВ, во месец мај 1999 година ESAF аранжманот беше прекинат и започнаа преговори за склучување на нов аранжман со фондот. Условите под кои беше одобрен аранжманот се: 10 години рок на отплата со 5 1/2 години грејс период и 0,5% каматна стапка.

4. Compensatory and Contingency Financing Facility (CCFF) - Кредит за компензаторно финансирање и финансирање на трошоци од непредвидени ризици. Непосредно по завршувањето кризата во Косово, во август месец 1999 година, ММФ и одобри на Република Македонија CCFF аранжман во вкупен износ од 13,78 СПВ (околу 19 милиони УСД). Овој кредит беше наменет за да се намалат негативните импликации од привремениот кусок во заработката од извозот на стоки и услуги, како резултат од ефектите од кризата во Косово. Условите под кои беше одобрен аранжманот се: 5 години рок на отплата 5 и 5% променлива каматна стапка.

5. Во декември месец 2000 година, Бордот на директори на ММФ и одобри тригодишен аранжман на Република Македонија, кој е комбинација на заем за намалување на сиромаштијата и олеснување на растот (PRGF) и Проширен заем од фондот (EFF).

EFF заемот е одобрен во износ од 24,1 милиони СПВ (околу 31 милиони УСД) за поддршка на владината економска програма. Овој заем е одобрен под следните услови: рок на отплата од 10 години, 4 1/2 години грејс период и варијабилна каматна стапка - 4,85% годишно.

PRGF заемот е во износ од 10,3 СПВ (околу 13 милиони УСД), одобрен е под исклучително поволни, концесионални услови и тоа 10 години рок на отплата, 5 1/2 години грејс период и каматна стапка од 0,5% годишно. Главен фокус на PRGF аранжманот е намалување на распространетоста на сиромаштијата, и секоја земја корисник на ваков аранжман е обврзана да изработи Стратегија за намалување на сиромаштија. Владата на Република Македонија во соработка со експертски тим од Светската банка, научни работници и претставници од невладини институции и асоцијации подготвува Стратегијата за намалување на сиромаштијата, која треба да претставува надградба на постојниот Времен документ на Владата на Република Македонија за намалување на сиромаштијата.

Одлуката за склучување на овој комбиниран аранжман ММФ ја донесе по констатацијата дека Владата на Република Македонија како резултат на добро водената макроекономска политика од почетокот на оваа година постигна значителен успех на полето на структурни реформи и трансформација кон пазарно ориентирана економија, одржување на контролирано ниво на инфлација и значително зголемување на нивото на девизни резерви. Аранжманот претставува директна поддршка на Владата на Република Македонија во насока на продолжување на реформските зафати во финансискиот сектор, секторот на претпријатијата и економската политика од оваа година. Досега, повлечена е само првата транша од овој аранжман.

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Дејан Рунтевски

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Ванчо Каргов

м-р Анита Ангеловска

Александра Накева

Гордана Јанкулоска

Гордана Ивановиќ

Миле Јанакиески

ЛЕКТОР

Лилјана Пујовска

"ПРОДУКЦИЈА М"

ДИЗАЈН: DS

Зоран Ризовски - Рижо

Мирослав Милановиќ

ФОТОГРАФИЈА

Кире Галевски

ФОТОЛИТИ

МагнаСкен, Скопје

ПЕЧАТИ

Нико Компани, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Јасминка Васкова

Жана Шокаровска

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209

Билт. Минист. Финанс.

9/2001